

14126555

อภินิพนธ์การ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปรีดี พนมยงค์ กับ เครือข่ายโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

F0450
30 SEP 2006

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

วันลงทะเบียน	30 SEP 2006
เลขทะเบียน	F0450
เลขเรียกหนังสือ	50 ๒๙๓ ๒

วิทยานิพนธ์

ของ

ศรีลลิตี ประกิจรุเวช

DS ๕๙๐.๖

๓ ๒๙๓ ๒

๒๕๕๕

เสนอต่อมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ พิษณุโลก
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตร
ปรัชญาศิลปศาสตร์บัณฑิต

ตุลาคม ๒๕๕๕

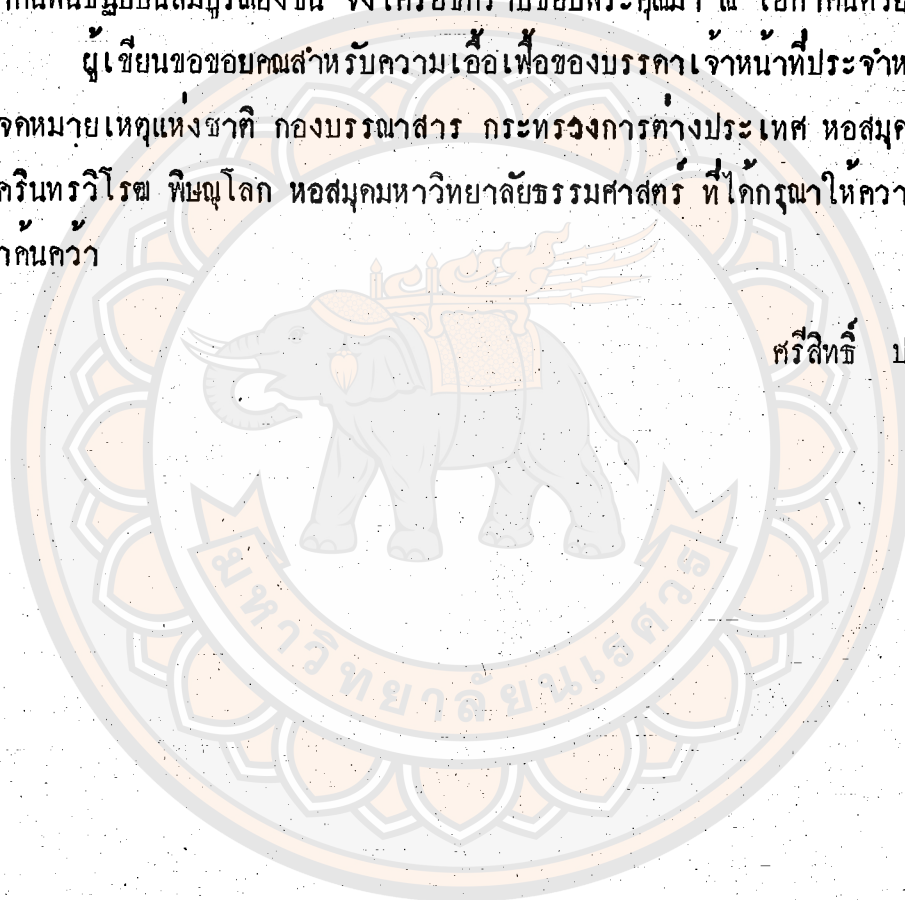
142

ประกาศศุภกฤต

ภาคนิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วง เป็นรูปเล่มด้วยดีก็เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ สุวี พงษ์จันทร์ ซึ่งได้กรุณารับเป็นที่ปรึกษาในครั้งนี้นอกจากนี้ยังได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและช่วยตรวจแก้ไขในการเขียนตั้งแต่เริ่มต้นจนทำให้ภาคนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

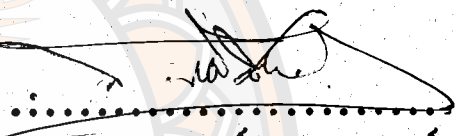
ผู้เขียนขอขอบคนสำหรับความเอื้อเฟื้อของบรรดาเจ้าหน้าที่ประจำหอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กองบรรณาสาร กระทรวงการต่างประเทศ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้กรุณาให้ความสะดวกในการศึกษาค้นคว้า

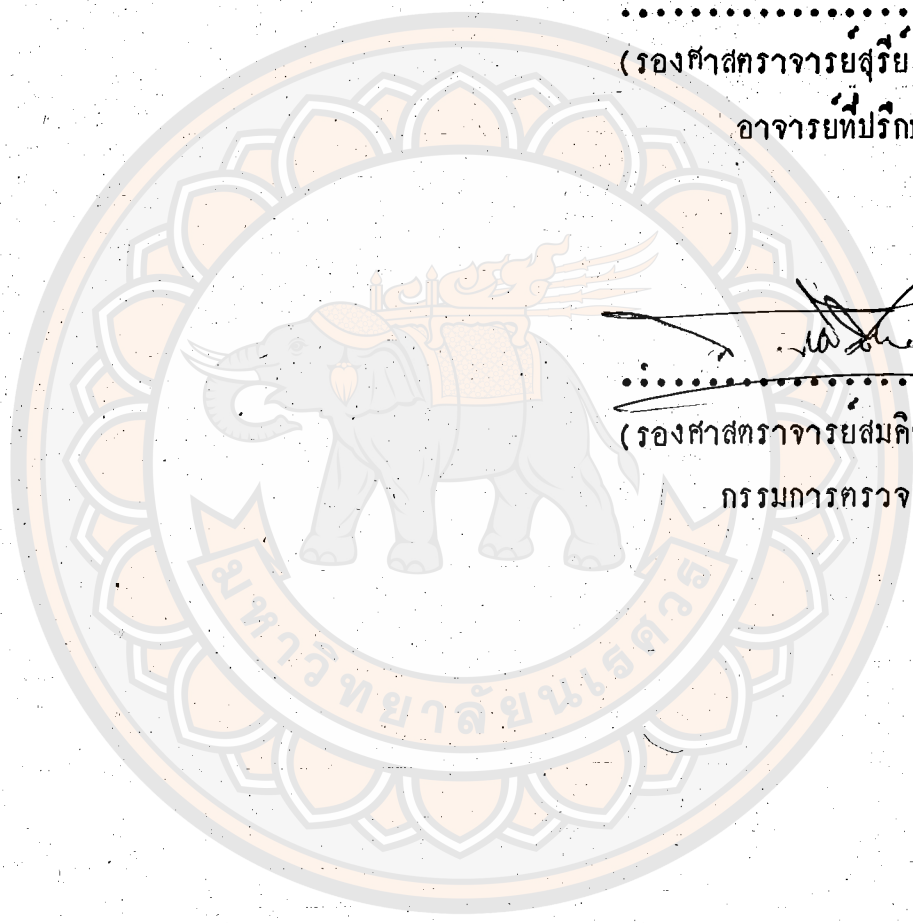
ศรีสิทธิ์ ประดิษฐ์เวช

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาภาคนี้พร้อมกันแล้วเห็นว่าควรรับ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยนเรศวร

.....
(รองศาสตราจารย์ สุรีย์ พงษ์จันทร์)
อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ สมคิด ศรีสิงห์)
กรรมการตรวจรูปแบบ

ปริทัศน์ พนมยงค์ กับเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยยณเรศวร พินญโลก
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต

ตุลาคม 2535

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า 5 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติของนายปรีดี พนมยงค์
2. เพื่อศึกษาความเป็นมาของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง "คอมมิวนิสต์" กับแนวความคิดในเค้าโครง

การเศรษฐกิจ

5. เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจจากการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีทางประวัติศาสตร์ ทั้งจากข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง และได้เสนอผลการศึกษาเช่นแบบพรรณาวិเคราะห์

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. นายปรีดี พนมยงค์เป็นประชาชนคนชั้นกลาง ไม่ใช่คนรวยและไม่ใช่คนจน แต่ นายปรีดี พนมยงค์ได้คลุกคลีอยู่กับปัญหาและความเดือดร้อน ทุกข์ยากของชาวนา และประชาชนในชนบท จึงมีความคิดที่จะแก้ไขสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น ประกอบกับที่นายปรีดี พนมยงค์เป็นคนฉลาด เมื่อมีโอกาสได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของประเทศต่าง ๆ ในโลก ทำให้มีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปรับปรุงประเทศไทยครั้งใหญ่ โดยร่วมมือกับเพื่อน ๆ นักเรียนนอกด้วยกัน ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นายปรีดี พนมยงค์ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ให้กับประเทศชาติมากมาย แต่ก็มีศัตรูมากเช่นกัน จนในบั้นปลายของชีวิตนายปรีดี พนมยงค์ก็ต้องไปจบชีวิตตัวเองในต่างประเทศ

2. เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติถูกเสนอขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำอย่างมากในขณะนั้น (ช่วงการปฏิวัติ 2475) ผู้ที่เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้คือนายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม มั่นสมองของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำชี้แจง และข้อระลึกในการอ่านคำชี้แจงนั้น ทั้งหมดมี 11 หมวด ส่วนที่ 2 เป็นเค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจมี 5 หมวด และส่วนที่ 3 เค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกอบกิจการ

เศรษฐกิจมี 5 หมวด ในส่วนแรกเป็นหลักการและเหตุผล ส่วนที่ 2 และ 3 เป็นวิธีการที่รัฐบาลจะดำเนินการ

3. ในเค้าโครงการเศรษฐกิจเราจะพบแนวความคิดหลากหลายผสมกันอยู่ ทั้งนี้แนวความคิดสังคมนิยม ลัทธิโซลิดารีสม์ อุดมการณ์ชาตินิยม ปรัชญาศาสนาพุทธและมนุษยธรรมนิยม เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้คัดเอาสิ่งที่ดี ๆ และสามารถทำให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าได้มารวมไว้ด้วยกัน

4. เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ถูกหาว่าเป็นแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์เพราะในการปฏิบัติบางอย่างไปสอดคล้องกับวิธีการทางเศรษฐกิจของประเทศรัสเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในขณะนั้น แต่ถาพิจารณากันตามหลักการและแนวความคิดต่าง ๆ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้วจะเห็นว่าไม่ใ้มีแนวความคิดที่เอนเอียงเข้าหาคอมมิวนิสต์เลย

5. ปัญหาที่เกิดจากการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น ที่จริงแล้ว ต้นตอแห่งปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวเค้าโครงการเศรษฐกิจ แต่เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองของคน 2 กลุ่มเท่านั้น เค้าโครงการเศรษฐกิจจึงถูกขูดคุ้ยขึ้นมาเป็นอาวุธในเชิงการเมือง และพยายามยัดเยียดความเป็นคอมมิวนิสต์ให้เค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองเท่านั้นเอง.

สารบัญ

บทที่		หน้า
	บทนำ	1
1	ประวัติโดยสังเขปของนายปรีดี พนมยงค์	5
	ชีวิตในวัยเด็ก ครอบครัว การศึกษา และการงาน	5
	บทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อเข้าร่วมคณะราษฎร	10
2	ความเป็นมาของ "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ"	15
	สาเหตุของการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ	15
	ข้อเสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจ	22
	แนวความคิดอันเป็นที่มาของเค้าโครงการเศรษฐกิจและบทวิเคราะห์	27
3	แนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อพิจารณาตามเค้าโครงการ	
	เศรษฐกิจ	32
	แนวความคิดสังคมนิยม	33
	สังคมนิยมแบบสมาคม	33
	สังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์ร่วม	43
	สังคมนิยมแบบสหกรณ์	46
	ลัทธิโซลิดารีสต์	47
	ปรัชญาศาสนาพุทธและมนุษยธรรมนิยม	52
	อุดมการณ์ชาตินิยม	54
4	เค้าโครงการเศรษฐกิจกับคอมมิวนิสต์	58
5	ปัญหาทางการเมืองอันเนื่องมาจาก เค้าโครงการเศรษฐกิจ	65

บทที่

หน้า

6	แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์	76
	แนวพระราชดำริที่มีต่อ เค้าโครงการเศรษฐกิจ	76
	ใครเขียนพระบรมราชวินิจฉัย	81
	บทสรุป	85
	บรรณานุกรม	88
	บทคัดย่อ	91
	ประวัติผู้นิพนธ์	94

บทนำ

1. ภูมิหลัง

ประเทศไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น เศรษฐกิจของประเทศเกือบทั้งหมดขึ้นอยู่กับการกสิกรรม ราษฎรไทย 99 ใน 100 คน ประกอบการกสิกรรมคือทำนาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ทำไร่ ทำสวนผัก ทำสวนผลไม้ต่าง ๆ ซึ่งมิได้เป็นการประกอบการที่ใหญ่โตหรือทำรายได้ให้เกษตรกรเป็นจำนวนมาก ผลผลิตเหล่านี้ นอกจากข้าวแล้วก็มีการซื้อขายกันในท้องถิ่นนั้น หรือท้องที่ ๆ อยู่ใกล้เคียงเท่านั้น ส่วนท้องที่ ๆ อยู่ห่างออกไป แม้ในจังหวัดเดียวกันก็ไม่มีการซื้อขาย เพราะสภาพการขนส่งยังไม่อำนวยให้ และยิ่งกว่านั้นการประกอบการกสิกรรม และการซื้อขายผลผลิตเหล่านั้นยังต้องพบกับปัญหาอุปสรรคอย่างใหญ่หลวงคือ ภาษี ขนอน อากร ซึ่งรัฐบาลบังคับให้ผู้ประกอบการเหล่านั้นต้องเสีย นอกจากการประกอบการกสิกรรมเหล่านั้นแล้ว การอุตสาหกรรมของไทยก็มีเช่นกัน แต่เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว เช่นการทำผ้า การทำเครื่องเงิน ฯลฯ ซึ่งเป็นเพียงอุตสาหกรรมเล็ก ๆ เท่านั้น อุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ก็มีบ้างเช่นเหมืองแร่ ป่าไม้ แต่เป็นกิจการของชาวต่างชาติทั้งสิ้น

การค้าทั้งภายในและนอกประเทศอยู่ในมือคนต่างชาตทั้งสิ้น คนไทยถูกอบรมให้เป็นข้าราชการตั้งแต่เกิด ความร่ำรวยอันเกิดจากกิจการการค้า หรืออุตสาหกรรมจึงตกอยู่ในมือของชาวต่างชาติ ซึ่งส่วนมากเป็นชาวจีน ชาวยุโรป และอินเดีย ส่วนรัฐบาลคงได้แต่ภาษีเข้าและขาออกเท่านั้น ชาวไทยโดยทั่วไปไม่มีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ คือแบบพริ้มคี่ที่ไม่ได้ทำการค้าเอง คนไทยจึงยากจนและโดยที่ราษฎรต้องเสียภาษีอย่างหนัก ทำให้ความยากจนยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ในขณะที่มีบุคคลบางประเภทที่มั่งคั่งมีเงินทองอย่างมากมายบุคคลเหล่านั้นคือ

1. ชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทย และส่งทรัพย์สินของชาติไทยออกไปขาย เช่นข้าว ไม้สัก และแร่ธาตุ
2. เจ้านายและขุนนางบางองค์ ที่มีทรัพย์สินมั่งคั่งมาแต่กำเนิด โดยไม่ต้องออกแรงงาน เหล่าเจ้านายและขุนนางเหล่านั้นไม่ต้องทำงานก็มีรายได้ ซึ่งมาจากภาษีที่ราษฎรจ่ายให้

3. รัฐ รัฐมีรายได้จากการเก็บภาษีอากรแต่มีให้นำไปใช้ในทางสร้างสรรค์ กลับนำเงินจำนวนนี้ไปแจกจ่ายให้พวกเจ้าทั้งหลาย เงินที่จะใช้เพื่อประเทศจริง ๆ ก็คือ เงินที่เหลือจากการแจกจ่ายแล้วเท่านั้น ซึ่งก็มีได้มีการนำเงินไปลงทุนเพื่อก่อให้เกิดอุตสาหกรรม ที่จะทำเงินให้ประเทศไทย

ปัญหาสำคัญที่เป็นศัตรูกับปากท้องของราษฎรไทยคือภาษี ประเทศไทยในสมัยนั้น เป็นประเทศที่มีการจัดเก็บภาษีจู้จุกจิกมาก และยังไม่เป็นธรรมอีกด้วย การจัดเก็บไม่มีระบบ และภาษีส่วนมากไม่เป็นไปตามความสามารถของผู้เสีย จึงไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสีย และแก่ สังคมอีกด้วย ราษฎรไม่มีสิทธิไม่มีเสียงที่จะพูดอะไรทั้งนั้น และโดยที่ประเทศไทยเป็น ประเทศกสิกรรม ที่กินและพืชผลกสิกรรมจึงเป็นเครื่องกำหนดภาษีอากร เช่น อากรสมพัตรสร เก็บจากกสิกรผู้ปลูกต้นไม้ล้มลุก อากรส่วนใหญ่เก็บจากผู้ทำสวน ผู้ปลูกต้นตาล โคนด ฯลฯ ไม่มีพืชผลใดที่จะหลุดพ้นไม่ต้องเสียภาษีอากรไปได้ โดยเฉพาะต้องเสียค่านา ราษฎรต้อง เสียภาษีที่ดินตามที่ดิน ราษฎรต้องเสียภาษีเรือ ราษฎรผู้มีสัตว์ก็ต้องเสียค่าธรรมเนียม ทำ ทั่วรูปยรรณสัตว์ เมื่อราษฎรได้ผลิตและเมื่อต้องเคลื่อนย้ายพืชผลนั้นไปขายยังท้องดิน อื่นก็ต้องเสียภาษีขนอน นอกจากนี้ยังมีภาษีรัชูปการ กับ เงินศึกษาพลีอีกซึ่งเป็นภาษีที่อุทิศธรรม ที่สุดไม่ว่ารวยหรือจนก็ต้องเสียภาษีเท่ากัน

ความยุ่งยากทางเศรษฐกิจซึ่ง เป็นคัยเหตุของการคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประกอบกับเกิดเหตุการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ตั้งแต่ปี 2472 มาจนถึง 2475 ซึ่งรัฐบาล สมบูรณาญาสิทธิราชของไทยมิได้มีการเตรียมการรับมือกับสถานการณ์อย่างเนิ่นนาน ราษฎร ที่ยากจนอยู่แล้วจึงต้องพบกับความลำบากยากแค้นมากขึ้น ผลผลิตของราษฎรเป็นจำนวน มากขายไม่ได้ราษฎรจนอย่างที่สุด ในขณะที่เดียวกันพวกที่ร่ำรวยอย่างที่สุดก็คือนายทุนซึ่งเป็น คนต่างชาติที่หากินกับทรัพย์สินสมบัติของประเทศไทย เพื่อความร่ำรวยของตนโดยปราศจากการ ทัคทานหรือควบคุมจากรัฐบาล และอีกพวกหนึ่งที่ยังร่ำรวยอยู่ก็คือ พวกเจ้าและขุนนาง รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชเมื่อประสบสถานการณ์เช่นนี้ เงินภาษีอากรที่เคยเก็บได้ก็ไม่ พอใช้จ่าย ไม่สามารถเก็บได้มากเหมือนเมื่อก่อน รัฐบาลจึงตั้งภาษีอากรขึ้นมาใหม่โดยไม่ คำนึงถึงความเป็นธรรมและกำลังความสามารถของราษฎรขอเพียงให้ได้เงินก็พอ

เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มบุคคลที่เรียกตัวเองว่า "คณะราษฎร" ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย และช่วยเหลือราษฎรที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งความคิดที่จะช่วยราษฎรเหล่านี้เองที่ทำให้ "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ถูกเขียนขึ้น และแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับนี้เองที่ทำให้ชีวิตของคน ๆ หนึ่งที่เคยได้รับการยกย่องและนับถือเป็นอย่างมากในการร่วมกระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองต้องถูกกล่าวหาว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" และต้องระเห่รอนจากบ้านเกิดเมืองนอนไปจับขังยังต่างประเทศเข้าขังนั้นคือ รัฐบาลอาวโส ทร.ปรีดี พนมยงค์

2. ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

- 2.1. เพื่อศึกษาประวัติของนายปรีดี พนมยงค์
- 2.2. เพื่อศึกษาความเป็นมาของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
- 2.3. เพื่อศึกษาแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ
- 2.4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง "คอมมิวนิสต์" กับแนวความคิดในเค้าโครงการเศรษฐกิจ
- 2.5. เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ

3. ขอบเขตของเนื้อหา

เน้นถึงแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ในการวางแผนแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาติโดยเสนอเป็น "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" และข้อกล่าวหาที่ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ต้องหนีออกนอกประเทศ

4. ความสำคัญของการนิพนธ์

ชี้ให้เห็นถึงรายละเอียดและปัญหา "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ที่ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้

5. สมมติฐาน

- 5.1. เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่สามารถนำมาใช้กับประเทศไทยได้
- 5.2. เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นแนวความคิดแบบคอมมิวนิสต์

3.3. นายปรีดี พนมยงค์ ตั้งใจวางแผนพัฒนาฉบับขึ้นมาเพื่อประโยชน์ต่อราษฎร
 อย่างที่สุด ไม่ได้หวังให้เงินเอียงไปทาง

6. วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่องนี้ใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)
 แล้วนำเสนอผลงานแบบพรรณาวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยใช้ข้อมูลที่เป็น
 หลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) และหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources)
 ประกอบการศึกษาค้นคว้า

7. แหล่งศึกษาค้นคว้า

- 7.1. หอสมุดแห่งชาติ
- 7.2. หอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร
- 7.3. หอสมุดสิทธาลัยศรีพินิจสงคราม
- 7.4. กองประวัติศาสตร์ กระทรวงกลาโหม
- 7.5. แหล่งอื่น ๆ เท่าที่จำเป็น

ประวัติโดยสังเขปของ นายปรีดี พนมยงค์

1.1. ชีวิตในวัยเด็ก ครอบครัว การศึกษา และการงาน

นายปรีดี พนมยงค์หรือในนามบรรดาศักดิ์ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม เกิดในตระกูลชนสามัญชนกลาง เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 6 ปีชวด ณ บ้านริมคลองเมืองฝั่งเหนือ ตำบลท่าวาสุกรี ทรงข้ามวัดพนมยงค์ อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บิดาชื่อน้อย มารดาชื่อนุกจันทร์ ปู่ชื่อน้อย ย่าชื่อน้อย ตาชื่อน้อย (หลวงพาณิชย์พัฒนาการ) และยายชื่อน้อย นายปรีดี พนมยงค์เป็นลูกคนที่ 2 ในจำนวนพี่น้อง 8 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 4 คน¹

นายปรีดี พนมยงค์เข้าเรียนหนังสือครั้งแรก เมื่ออายุ 5 ขวบ โดยเริ่มเรียนที่บ้านครูแสง ตำบลท่าวาสุกรี ซึ่งเป็นโรงเรียนเซนต์คิสดี และต่อมาย้ายไปเรียนที่บ้านหลวง - ปรานีประชาชน เมื่อจบก็เรียนต่อที่วัดรวก จนจบชั้นมัธยมปีที่ 2 แล้วมาเรียนต่อที่โรงเรียนวัดศาลาลำปูน จนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่อพ.ศ. 2452 หยุดเรียนไป 1 ปี บิดาจึงส่งไปเรียนที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร จังหวัดพระนคร เรียนได้ 1 ปี ก็กลับไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมศึกษาอย่างกรุงเก่าที่บ้านเดิม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำมณฑลอยุธยา เรียนอยู่ 3 ปีก็จบชั้นมัธยมปีที่ 6 เมื่อพ.ศ. 2457 อายุได้ 14 ปี²

หลังจากจบชั้นมัธยมปีที่ 6 แล้วก็กลับไปเข้ากรุงเทพฯ อีกครั้ง โดยไปอาศัยอยู่กับญาติฝ่ายแม่คนหนึ่งคือ หม่อมแพรวหลวงพลพันธ์ (เอม จีระเศรษฐี)³ และนางฮับ ได้เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบ เรียนได้ 6 เดือน จึงเข้าเรียนโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม ในต้นพ.ศ. 2460 เมื่ออายุได้ 17 ปี เมื่อเข้าเรียนกฎหมายได้แล้วก็ย้ายมาอยู่กับ

¹ ใสว สุทธิพิทักษ์. ดร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 5.

² สุพจน์ คานกระภูด. อนุสรณ์ ปรีดี พนมยงค์. หน้า 3.

³ ก. หน้า 4.

พ.อ.พระวิจิตรมนตรี (สุก ฤทธิจินดา) ซึ่งท่านเป็นนักกฎหมายที่สำคัญคนหนึ่งในขณะนั้น ในขณะที่
ที่อยู่กับ พ.อ.พระวิจิตรมนตรีนั้น นายปรีดี พนมยงค์ได้รับใช้พระวิจิตรมนตรีในด้านกฎหมายอย่าง
ใกล้ชิด อันเป็นผลพลอยได้ให้นายปรีดี พนมยงค์มีความรู้ด้านกฎหมายอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง
ต่อมาได้ย้ายไปอยู่กับพระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา ซึ่งเป็นญาติฝ่ายบิดาของนายปรีดี พนมยงค์

นายปรีดี พนมยงค์ใช้เวลาเรียนกฎหมายอยู่ 2 ปีเศษ ก็สอบไล่ได้เนติบัณฑิตชั้นที่ 1
ในพ.ศ. 2462 อายุได้ 19 ปี นับว่าเป็นเนติบัณฑิตที่อายุน้อยที่สุดในขณะนั้น⁴ หลังจากสำเร็จ
จากโรงเรียนกฎหมายได้ไม่นาน นายปรีดี พนมยงค์ก็ได้มีโอกาสได้แสดงความสามารถในเชิง
กฎหมายให้คนทั่วไปได้ประจักษ์ นั่นคือ ในขณะนั้นได้เกิดคดีกรีกโครมขึ้นเรื่องหนึ่ง โดยอัยการ
จังหวัดสมุทรปราการเป็นโจทก์ฟ้อง นายลิ่มขุนหงวน ลิมปิชากิ คหบดีเมืองนครศรีธรรมราช
เป็นจำเลยในข้อกล่าวหาว่า เรือสำเภาของนายลิ่มขุนหงวน ลิมปิชากิ ได้ไปชนพลับพลา
ในหลวงที่ปากน้ำสมุทรปราการเสียหาย ตามรูปคดีแล้วไม่มีทางที่จำเลยจะชนะได้เลย เพราะ
เรือสำเภาของจำเลยไปชนพลับพลาจริงและยังเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับพระบารมีของในหลวง
อีกด้วย ดังนั้น จึงไม่มีทนายคนใดกล้ามาแก้ต่างให้จำเลย แต่ นายปรีดี พนมยงค์มองเห็น
ทางที่จะช่วยให้จำเลยชนะคดีได้ จึงขึ้นอาสาเป็นทนายแก้ต่างให้จำเลย และเมื่อข่าวการอาสา
เป็นทนายของนายปรีดี พนมยงค์แพร่ออกไป บรรดาทนายอาวโสต่างก็พากันเยาะเย้ยและสมเพช
ทนายหน้าใหม่ที่ไม่มีความรู้จึก แต่ในที่สุดเมื่อการต่อสู้ในศาลจบลง ศาลพิพากษาให้จำเลย
ชนะคดี คดีนี้นับเป็นคดีแรกและคดีเดียวที่นายปรีดี พนมยงค์ได้เป็นทนายความ⁵ และจากคดี
นี้เองที่ทำให้ชื่อเสียงของนายปรีดี พนมยงค์เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในวงการนักกฎหมาย
และในวงการปกครองชั้นสูงในขณะนั้น ในเวลาต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ได้พูดถึงคดีนี้ว่า

"ผมในฐานะทนาย คอสู่ว่าเป็นภยันอกอำนาจ เวลานั้นยังไม่มีประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ที่ใช้ศัพท์ใหม่ ๆ เหตุสุดวิสัย ผมจึงต้องใช้ศัพท์เก่าที่ปรากฏในกฎหมาย
ลักษณะ เบ็ดเสร็จ อ้างคดีตัวอย่างในสมัยพระเอกาทศรถ ในคดีชิงแข่ง ที่ผู้เข้า
สำเภาไปค้าขายและถูกพายุฉับปางกลางทะเล เจ้าของเรือได้ฟ้องเรียกค่าเสียหาย
คดีว่ากันจนถึงฎีกาต่อพระเอกาทศรถ ซึ่งทรงวินิจฉัยว่าเป็น ภยันอกอำนาจ

⁴ก.

⁵ไสว สุทธิพิทักษ์. ด.ก. หน้า 7.

ผู้เข้าเรือไม่ต้องใช้ค่าเสียหาย"⁶

เมื่อจบจากโรงเรียนกฎหมายได้เนียบัดคิดแล้ว ก็ได้เข้าทำงานในกรมราชทัณฑ์ หรือกระทรวงมหาดไทยในสมัยนี้ ในตำแหน่งเสมียนโท อัตราเงินเดือน 35 บาท เมื่อเริ่มปี 2463 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้กระทรวงยุติธรรมจัดสอบแข่งขันนักเรียนเพื่อรับทุนเล่าเรียนหลวง ไปศึกษากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส นายปรีดี พนมยงค์ เข้าสอบแข่งขันด้วย และได้คะแนนสูงสุด จึงได้ย้ายจากกรมราชทัณฑ์มาเป็นนักเรียนหลวง ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2463⁷ แรกเริ่มนายปรีดี พนมยงค์ เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยเมืองกังเป็นเวลา 3 ปี แล้วย้ายไปศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยกรุงปารีส นายปรีดี พนมยงค์ เข้าศึกษาในคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยเมืองกังเป็นเวลา 3 ปี แล้วย้ายไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยกรุงปารีสในคณะเดียวกัน เป็นเวลา 2 ปี นายปรีดี พนมยงค์ประสบความสำเร็จในการศึกษา มาก โดยได้รับปริญญาเอกทางนิติศาสตร์เป็นปริญญาเอกของรัฐ ไม่ใช่คอกเตอร์ของมหาวิทยาลัย นายปรีดี พนมยงค์เป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับปริญญา⁸ นอกจากนี้แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ยังสอบได้ประกาศนียบัตรชั้นสูงระดับปริญญาโททางเศรษฐศาสตร์อีกด้วย⁸

ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์กำลังศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้มีเรื่องขัดแย้งกับท่านทูต ถึงขั้นถูกฟ้องร้องมายังพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีรับสั่งให้เรียกตัวนายปรีดี พนมยงค์กลับประเทศทันที แต่ด้วยพระมหากษัตริย์คุณทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้นายปรีดี พนมยงค์ศึกษาต่อไปจนจบแล้วจึงค่อยกลับประเทศ⁹ เมื่อจบการศึกษานายปรีดี พนมยงค์ก็เดินทางกลับประเทศในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2470 รวมเวลาที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส 7 ปี เมื่อกลับถึงกรุงเทพฯ ก็ได้รับการบรรจุเป็นผู้พิพากษาชั้น 6 ได้รับพระราชทานเงินเดือน 240 บาท และได้ฝึกหัดการเป็นผู้พิพากษา ศาลฎีกาด้วย ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขานุการกรมร่างกฎหมาย และได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์เอกหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน

⁶สุพจน์ คำนะตระกูล. อ.ก. หน้า 5.
⁷ไสว สุทธิพิทักษ์. อ.ก. หน้า 8.
⁸ก. หน้า 9.
⁹ก.

พ.ศ. 2471 และปิดคัมภีร์ได้เลื่อนเป็นอำมาตย์ตรี ในระหว่างนั้นนายปรีดี พนมยงค์ได้รวบรวมกฎหมายไทย ที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ขึ้นเป็นหมวดหมู่ รวบรวมกฎหมายไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า "ประชุมกฎหมายไทย" ซึ่งเป็นผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อนักกฎหมายเป็นอย่างมาก นอกจากนี้นายปรีดี พนมยงค์ยังได้เป็นอาจารย์สอนกฎหมายในโรงเรียนกฎหมาย ค่าย วิชากฎหมายปกครองที่จริงแล้วคือวิชาการเมืองนั่นเอง นายปรีดี พนมยงค์จึงเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าสอนวิชาการเมืองอย่างเป็นระบบเป็นคนแรก¹⁰

ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ทำการปฏิวัติเพื่อทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชไปเป็นระบอบประชาธิปไตย นายปรีดี พนมยงค์ก็เป็นหนึ่งในบรรดาผู้นำการปฏิวัติด้วย เมื่อปฏิวัติเป็นผลสำเร็จ นายปรีดี พนมยงค์ก็เริ่มวางแผนที่จะให้มีการปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคม ให้เป็นไปตามอุดมคติแห่งการปฏิวัติ แต่แล้วก็เกิดปัญหาใหญ่ขึ้นมา นายปรีดี พนมยงค์ถูกกล่าวหาว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" จึงต้องหนีออกไปอยู่นอกประเทศ ต่อมาเหตุการณ์ภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไป นายปรีดี พนมยงค์ได้กลับเข้ามาช่วยบริหารประเทศอีกครั้ง และนายปรีดี พนมยงค์ได้ทำประมวลกฎหมายให้สมบูรณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชในการศาลยุติธรรม สร้างรากฐานแห่งระบบราชการบริหารไว้ในกระทรวงมหาดไทย แก้ไขสนธิสัญญาอันอนาจารชาติให้ประเทศไทยได้คืนมาซึ่งเอกราชและอธิปไตยอันสมบูรณ์ในกระทรวงต่างประเทศ และกระทรวงการคลังได้สร้างความมั่นคงให้แก่ชาติ ด้วยระบบภาษีอันเป็นธรรมแก่สังคม สร้างความมั่นคงแก่ระบบเงินตราและระบบการคลังของชาติ

ต่อมาเมื่อประเทศไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ในสมัยรัฐบาลจอมพลป. - พิบูลสงคราม ซึ่งมีนโยบายร่วมมือกับญี่ปุ่น นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งในขณะนั้นได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไม่เห็นด้วยกับการร่วมมือกับญี่ปุ่นประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ นายปรีดี พนมยงค์จึงร่วมมือกับชาวไทยที่มีแนวความคิดเดียวกัน จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น เพื่อแสดงให้สหรัฐอเมริกาเห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยไม่ยอมทำสงครามกับสหรัฐอเมริกากับที่รัฐบาลประกาศ ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม สหรัฐอเมริกาจึงไม่

¹⁰ สุพจน์ คานตระกุล. ล.ก. หน้า 29.

เอาฉันทกับประเทศไทย ทำให้ไทยไม่ต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาล การกระทำของนายปรีดี พนมยงค์ในครั้งนี้ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมากในสหประชาชาติ แทกกลับทำให้จอมพล. พิบูลสงครามไม่พอใจและความสัมพันธ์ของทั้ง 2 คนก็เริ่มแตกร้าง นายปรีดี พนมยงค์ได้หาทางกำจัดจอมพล. พิบูลสงครามออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยอาศัยพรรคพวกของตนในสภาผู้แทนราษฎรร่วมกันลงมติเป็นเอกฉันท์ไม่ยอมรับร่างพ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครเพชรบูรณ์ และร่างพ.ร.บ. อนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมณฑลซึ่งรัฐบาลจอมพล. พิบูลสงครามเป็นผู้เสนอ ฝ่ายรัฐบาลของจอมพล. พิบูลสงครามแพ้ จอมพล. พิบูลสงครามจึงนำคณะรัฐมนตรีถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 แต่ต่อมาจอมพล. พิบูลสงครามได้ทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศเพราะการกวาดล้างขบวนการเสรีไทยครั้งใหญ่ของจอมพล. พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ก็ไม่ได้กลับเข้ามาในประเทศไทยอีกเลย แต่ได้ฝากผลงานอันยิ่งใหญ่ไว้อีกชิ้นหนึ่งนั่นคือ การก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองเพื่อเผยแพร่ความรู้ในวิชานิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การบัญชี และรัฐศาสตร์การทูต นายปรีดี พนมยงค์ได้ทุ่มเทจนมีความเจริญรุ่งเรืองมาก

ในค่านชีวิตส่วนค่านายปรีดี พนมยงค์ได้สมรสกับ คุณพูนสุข ณ ป้อมเพชร ธิดาของพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2417 มีบุตรธิดา 6 คน ชีวิตในครอบครัวเป็นชีวิตที่มีความสุข แม้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองต้องทำให้นายปรีดี พนมยงค์ต้องจากครอบครัวอยู่เสมอ ๆ ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองนายปรีดี พนมยงค์ยังมีทรัพย์สินอยู่บ้างจากการพิมพ์ตำราและกฎหมายจำหน่าย มีโรงพิมพ์เล็ก ๆ เป็นของตนเอง แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตลอดเวลา 17 ปี นายปรีดี พนมยงค์ไม่เคยมีรายได้จากทางอื่นนอกจากเงินเดือนอย่างเดียว และในที่สุดทรัพย์สินทั้งหมด โรงพิมพ์ก็เปลี่ยนเจ้าของ นายปรีดี พนมยงค์ไม่เคยมีบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่มีเงินที่จะสร้างบ้าน เมื่อนายปรีดี พนมยงค์พ้นจากตำแหน่งราชการ ก็ต้องออกจากบ้านของทางราชการครอบครัวต้องไปอาศัยอยู่กับมารดาของภรรยาตลอดมา ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐมนตรีอาวุโส นายปรีดี พนมยงค์จึงได้พำนักอยู่ในท่าเนียบราชการต่อไป¹¹

¹¹ ใสว สุทธิพิทักษ์. ล.ก. หน้า 16.

นายปรีดี พนมยงค์ได้เดินทางไปต่างประเทศหลายครั้งเพื่อหน้าที่ทางการเมือง จนในที่สุด นายปรีดี พนมยงค์ถึงแก่กรรม ณ แขวงอองโตนี ชานกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 รวมอายุได้ 82 ปี 11 เดือน 22 วัน¹²

1.2. บทบาทของนายปรีดี พนมยงค์เมื่อเข้าร่วมคณะราษฎร

ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์อยู่ในฝรั่งเศสนั้น นายปรีดี พนมยงค์ได้ร่วมกับเพื่อน ๆ จัดตั้งสมาคมขึ้นเรียกว่าสามัคยานุเคราะห์สมาคม มีอักษรย่อว่า ส.ย.อ.ม. ในปีแรก นายปรีดี พนมยงค์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการของสมาคม ในปีต่อมาจึงได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคม นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำใจกว้างขวาง โอบอ้อมอารี ซื่อตรงต่อเพื่อน ๆ และมีปฏิภาณไหวพริบที่มีความปราดเปรื่อง นายปรีดี พนมยงค์จึงได้รับความไว้วางใจและเคารพรักจากเพื่อน ๆ และกลายเป็นผู้นำในแนวความคิดใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับความเจริญและความผาสุกของมวลราษฎร นายปรีดี พนมยงค์มองเห็นว่าอุปสรรคที่สกัดกั้นความเจริญก้าวหน้าของประเทศที่สำคัญที่สุดคือ ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั่นเอง ดังนั้นการที่จะทำให้ประเทศพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ก็ต้องแก้ไขระบบการปกครองให้เป็นไปตามอารยประเทศ คือประชาธิปไตย

นายปรีดี พนมยงค์ได้พูดถึงความล้มเหลวของสังคมไทย และแนวทางในการแก้ไข เพื่อให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้า ให้หมู่เพื่อน ๆ ที่ใกล้ชิดพึงเสมอ จนกระทั่งได้พบกับ นายประยูร ภมรมนตรีและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จนกระทั่งมีความคิดเห็นร่วมกันที่จะต้องทำการปฏิวัติสังคมไทย ให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ หลังจากทั้งสองได้ตกลงกันแล้วก็ได้ร่วมมือกันเผยแพร่ความคิดดังกล่าวในหมู่เพื่อนฝูงที่มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง และไว้วางใจได้ การเผยแพร่แนวความคิดนี้ต้องกระทำอย่างระมัดระวังมาก เพราะถ้าความแตกก็จะกลายเป็นกบฏทันที¹³

¹² สุวจันต์ คานตระกูล. อ.ป. หน้า 22.

¹³ ก. หน้า 35.

ในที่สุดก็ได้มีการประชุมอย่างเป็นทางการขึ้น ในระหว่างผู้คบคิดทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งมีผู้ด้วยกันทั้งหมด 7 คน การประชุมมีขึ้นในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2470 สมาชิกที่เข้าร่วมประชุม คือ

1. ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี นายทหารกองหนุนซึ่งเคยเป็นผู้บังคับหมวดนายทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. ร.ท. แปลก ชีตตะสังคะ สำเร็จวิชาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกสยามแล้วมาศึกษาต่อที่โรงเรียนทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส
3. ร.ค. ทศนิยม มิตรภักดี นายทหารกองหนุนเคยเป็นผู้บังคับหมวดกรมการทหารม้าที่ 5 นครราชสีมา แล้วมาศึกษาต่อที่โรงเรียนทหารม้าฝรั่งเศส
4. นายตัว ลพานุกรม นักศึกษาวิทยาศาสตร์ในสวีตเซอร์แลนด์ เคยเป็นจ่านายสิบในกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1
5. หลวงสิริราชไมตรี นามเดิมจรูญ สิงหเสนี ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส เคยเป็นนักเรียนกฎหมายในกระทรวงยุติธรรม และเป็นนายสิบตรีในกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1
6. นายแนบ พหลโยธิน เนติบัณฑิตอังกฤษ
7. นายปรีดี พนมยงค์¹⁴

ในการประชุมครั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับเลือกให้เป็นประธานและเป็นหัวหน้าคณะราษฎรจนกว่าจะมีบุคคลที่เหมาะสมมาเป็นแทน การประชุมดำเนินไปเป็นเวลา 5 วัน ในที่ประชุมมีการกำหนดบทบาทและจุดมุ่งหมายของคณะราษฎรโดยยึดหลักประชาธิปไตย

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เดินทางกลับมาประเทศไทย และได้เป็นอาจารย์สอนวิชากฎหมายปกครองหรือวิชาการเมือง นายปรีดี พนมยงค์ ก็ดำเนินงานของคณะราษฎรอยู่เงียบ ๆ และได้ชักนำบรรดานักศึกษาที่นับถือและเชื่อถือตนเข้าเป็นสมาชิกคณะราษฎรเพื่อการปฏิวัติ เช่น นายสงวน ตุลารักษ์ นายริม วีระไวทยะ นายดิเรก ชัยนาม นายวิเชียร สุวรรณทัต นายทองเปลว ชลภูมิ เป็นต้น และก็ได้อสมาชิกเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ จากนักศึกษาและบุคคลภายนอก ก่อนจะมีการปฏิวัติกลุ่มผู้ก่อการมีการประชุมกันหลายหน และได้มอบหมายให้

นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้วางแผนแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าในขณะนั้น นอกจากนี้แล้วยังได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย และร่างคำแถลงการณ์ยี่ค่านาจของคณะราษฎรเพื่อประกาศให้ราษฎรได้รู้ถึงเหตุผลของการปฏิวัติ

แล้วการปฏิวัติครั้งใหญ่ก็เกิดขึ้นในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ภายใต้การนำของคณะราษฎร โดยมี พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นหัวหน้าใหญ่ และมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นมันสมองของขบวนการ นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวชี้แจงถึงความประสงค์ที่คณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ และชี้แจงกิจการต่าง ๆ ที่คณะราษฎรจะดำเนินการต่อไปในระยะแรกนี้ สรุปมีใจความสำคัญดังนี้

1. คณะราษฎรได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้แล้ว
2. มีผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองประเทศชั่วคราว
3. ได้เชิญอภิรัฐมนตรี พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ และข้าราชการบางท่าน มาที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อประกันความปลอดภัยของคณะราษฎร
4. ได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกลับจากพระราชวังไกลกังวลหัวหินสู่พระมหานคร ทูลให้เป็นกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ
5. ได้เตรียมสร้างรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไว้แล้ว จะทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นหลักในสรปการปกครองประเทศต่อไป
6. ต่อไปจะมีสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกของสภาจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากประชาชน แต่ในขั้นต้นจะตั้งจากบุคคลที่ได้รวมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งได้รับการศึกษาและมีความรู้ในการปกครองแบบนั้นบ้าง และได้เชิญผู้ใหญ่ในราชการและผู้ประกอบการอาชีพอื่นที่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองมาเป็นสมาชิกสภาเป็นการชั่วคราว¹⁵

วันที่ 26 มิถุนายน 2475 เวลา 10.45 น. โปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนคณะราษฎร เข้าเฝ้าเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว และพระราชกำหนดนิรโทษกรรมให้ทรงพิจารณา และทรงลงพระปรมาภิไธย ผู้แทนคณะราษฎรที่เข้าเฝ้าในวันนั้นมีจำนวน 7 นาย คือพระยาศรยุทธเสนี พระประศาสน์วิทยาอุทท หลวงวีระโยธา

¹⁵ ฎ. หน้า 39.

นายประยูร ภมรมนตรี นายจัญ ณ บางช้าง นายสงวน ตุลารักษ์ และนายปรีดี พนมยงค์ ในการที่นายปรีดี พนมยงค์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ถวายความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ของกฎหมาย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงของพระทัย และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดกนิโรทกกรรมในวันนั้นเอง ส่วนรัฐธรรมนูญนั้นพระองค์ทรงรับไว้พิจารณาให้ละเอียดก่อน 1 วัน¹⁶

ภายหลังจากที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้วก็ได้มีการแต่งตั้ง "ผู้แทนราษฎรชั่วคราว" ขึ้นทันที มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 70 คน นายปรีดี พนมยงค์ก็เป็นหนึ่งในนั้นด้วย และในการประชุมสภาชั่วคราวครั้งแรก นายปรีดี พนมยงค์ก็ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรคนแรก ในวันนั้นได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการราษฎรจำนวน 14 ท่าน และนายปรีดี พนมยงค์ก็ได้เป็นหนึ่งในสมาชิกนั้นด้วย นอกจากนั้นยังได้มีการแต่งตั้ง "คณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครอง" ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้เป็นหนึ่งในคณะนี้ และในจำนวนอนุกรรมการ 9 คนนี้มีนายปรีดี พนมยงค์เพียงคนเดียวที่เป็นผู้รวมกองการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ภายหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับจริงเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ก็มีการยุบสภาชั่วคราวเพื่อทำการเลือกตั้งและแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีซึ่งในครั้งนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศไทย และนายปรีดี พนมยงค์ได้เป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลด้วย

ในขณะนั้นได้เกิดเหตุการณ์ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก รัฐบาลสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองพยายามที่จะแก้ไขแต่ก็ไม่สำเร็จ รัฐบาลภายใต้การนำของคณะราษฎรจึงได้หาหนทางแก้ไขโดยประหยักรายจ่ายและอุกของไหว้ที่ทำให้เงินของชาติรั่วไหลโดยสูญเปล่า มีการปรับปรุงเศรษฐกิจของประเทศหลายด้าน ในด้านหนึ่งนายปรีดี พนมยงค์เสนอให้ประหยักรายจ่ายของทางราชการ โดยวิธีการที่จะไม่ทำให้ผลงานเสียหาย แต่จัดการให้รายจ่ายลดลง ในการนี้นายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอให้จัดตั้ง "กรมพัสดุแห่งชาติ" เพื่อเป็นแหล่งกลางพัสดุของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เป็นการป้องกันคอร์ปชั่นได้ทางหนึ่ง สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติกรมพัสดุแห่งชาติและได้ประกาศใช้เป็นกฎหมาย

ในเวลาต่อมา¹⁷ แต่กรมนี้อยู่ใช้ไม่นานก็ต้องเลิกไป เพราะไม่ได้รับความร่วมมืออย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะการตั้งกรมพัสดุแห่งชาตินี้ทำให้เสียผลประโยชน์ของฝ่ายเจ้าของกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ที่เคยได้จากพวกพ่อค้า พวกนี้จึงไม่ให้ความร่วมมือและพยายามบ่อนทำลายด้วยวิธีการต่าง ๆ จนในที่สุดกรมพัสดุแห่งชาติก็ต้องเลิกไปอย่างน่าเสียดาย เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้นทรุดโทรมอย่างที่สุด รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้มอบหมายให้นายปรีดี-พนมยงค์เป็นผู้ร่างแผนการ แก้ไขเศรษฐกิจขึ้นมา และแผนการเศรษฐกิจชิ้นนี้เองที่ทำให้ นายปรีดี พนมยงค์ถูกกล่าวหาว่าเป็น "คอมมิวนิสต์" และต้องถูกขับออกนอกประเทศในที่สุด

ผลงานของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้ร่วมก่อการ "คณะราษฎร" มีมากมาย และนับว่าสำคัญมาก เรียกได้ว่านายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้ริเริ่มและก่อตั้งขบวนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และได้เป็นมันสมองที่สำคัญของคณะราษฎรมาโดยตลอดซึ่งในที่สุดประเทศไทยก็ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งนับได้ว่าคณะราษฎรประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และหน้าที่ของคณะราษฎรก็ได้เปลี่ยนไปเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยต่อไป.

¹⁷ ใสว สุทธิพิทักษ์. ล.ก. หน้า 27.

ความเป็นมาของ เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

2.1. สาเหตุของการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า สาเหตุหนึ่งที่สำคัญ ที่กระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มาจากการที่เศรษฐกิจตกต่ำและรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ ประชาชนเดือดร้อน ออกอยาก แต่พวกขุนนางและพระบรมวงศานุวงศ์กลับอยู่กันอย่างสบาย เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้คณะราษฎรให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศมาก ดังนั้น ในการประกาศจุดมุ่งหมายของคณะราษฎร ในนโยบาย 6 ประการ จึงรวมถึงการบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจด้วย โดยรัฐบาลใหม่สัญญาว่าจะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ ไม่ปล่อยให้ราษฎรออกอยาก มีการร่าง "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ซึ่งก่อนหน้าที่จะร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ รัฐบาลได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาย่างอย่างไปบ้างแล้ว

เริ่มด้วยการลดภาษีที่ดินสำหรับปลูกข้าวลง 50% และยกเลิกการเก็บภาษีอากรหลายประเภทในช่วงต้นเดือนกรกฎาคม 2475 และได้ประกาศที่จะจัดทำเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติให้สำเร็จโดยเร็ว¹ ในวันที่ 14 กรกฎาคม ได้ประกาศพระราชบัญญัติยกเลิกอากรนาเกลือและในวันที่ 14 กรกฎาคม ก็ประกาศยกเลิกภาษีสัมพัทธ์สร² นอกจากนี้ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน รัฐบาลได้ปรับปรุงภาษีการธนาคารและการประกันภัย และได้ออกประกาศลดพิกัดเก็บเงินค่านา³ และลดภาษีโรงเรือนที่ดิน⁴ แต่การดำเนินงานดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงค่าเจ็กเก็บภาษี รัฐบาลยังไม่ได้อ่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติตามที่ได้ประกาศไว้

¹ไพโรจน์ ชัยนาม. แถลงการณ์ของคณะกรรมการราษฎร วันที่ 1 กรกฎาคม 2475.

วัชรธรรมบุญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญ.

²กฎหมายรัชกาลที่ 7 (ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 7 พ.ศ. 2476). หน้า 166-167.

³ก. หน้า 277-278.

⁴ไสว สุทธิพิทักษ์. กร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 113.

ในหลัก 6 ประการ

ดังนั้น ในการประชุมสภาเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม ได้มีสมาชิกหลายท่านอภิปราย เป็นท่านองสอภามถึงการเร่งรัดฟื้นฟูเศรษฐกิจ การหางานให้ราษฎรทำ และเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจที่ได้เคยปฏิญาณเอาไว้กับรัฐสภา ซึ่งรัฐบาลก็ยอมรับว่าจะรีบดำเนินการ โดยจะเร่งรัดวางโครงการเศรษฐกิจขึ้นโดยเร็ว⁵ ในวันที่ 21 กันยายน รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกสิกร ลคและเลิกอัตราเก็บเงินค่าที่สวนเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม และในวันที่ 26 ตุลาคม รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติห้ามเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินอัตรา พระราชบัญญัติสำนักงานจัดหางาน และพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับใหม่⁶ คณะราษฎรได้ดำเนินการแก้ไขเศรษฐกิจไปเพียงบางส่วน และเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรในวันที่ 10 ธันวาคม 2475 คณะกรรมการราษฎรจึงถวายบังคมลาออกเพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และในวันนั้นเองได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี และเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พระยามโนปกรณนิติธาดาได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร และได้ถูกตำหนิในเรื่องการแก้ปัญหาเศรษฐกิจว่า "รัฐบาลไม่รับรองเต็มที่ในนโยบายเศรษฐกิจ เป็นแต่กล่าวอย่างคลุม ๆ เป็นกำปั้นทุบดิน"⁷

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งต่อมา ก็ได้มีการเร่งเร้าให้รัฐบาลลงมือดำเนินการแก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยเร็ว รัฐบาลจึงได้มอบหมายให้นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้รับผิดชอบร่างโครงการเศรษฐกิจขึ้นมาเสนอรัฐบาล⁸ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสร็จแล้วก็ได้นำไปมอบให้พระยามโนปกรณนิติธาดานายกรัฐมนตรี เพื่อให้ นำเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาก่อนที่จะนำเข้าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดาได้รับร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้วก็เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ ปรากฏว่าในที่ประชุมพระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาศรีวิสารวาจา และพระยาราชวังสัน

⁵ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี. หน้า 36.

⁶ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 49 วันที่ 22 กันยายน 2475 และ วันที่ 26 ตุลาคม 2475.

⁷ ไสว สุทธิพิทักษ์. อ.ก. หน้า 126.

⁸ ปรีดี พนมยงค์. "ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์". หน้า 15.

ไม่เห็นด้วย (การประชุมครั้งนี้ไม่ได้เรียกประชุมครบองค์คณะรัฐมนตรี) พระยามโนปกรณนิติธาดา
ได้เก็บร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจไว้เงียบโดยมิได้นำเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและสภา-
ผู้แทนราษฎรอีกเลย แต่หลังจากถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโจมตีและถามหาโครงการเศรษฐกิจ
มาก ๆ เข้าพระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้เรียกประชุมพิจารณาร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ
อีกครั้ง และในครั้งนี้มีสมาชิกผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่เห็นด้วย 4 คน ได้แก่
พระยาทรงสุรเดช หลวงสินธุสงครามชัย พระประศาสน์พิทยายุทธ และนายประยูร ภมรมนตรี⁹
หลังจากการประชุมครั้งนี้แล้ว ปรากฏว่าพระยาทรงสุรเดชได้เรียกประชุมทหารใต้บังคับ
บัญชา พร้อมกับกล่าวหานายปรีดี พนมยงค์ว่าเป็น "คอมมิวนิสต์"¹⁰

การที่พระยามโนปกรณนิติธาดาเก็บร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเอาไว้ และพร้อม
กับมีข่าวลือหนาหูว่านายปรีดี พนมยงค์เช่นคอมมิวนิสต์ ทำให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมาก
ในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ พระยามโนปกรณนิติธาดาถูก
เร่งเร้าให้รีบใช้แผนเศรษฐกิจซึ่งที่รัฐบาลเคยสัญญาไว้ ทั้งที่ว่ารัฐบาลไม่ประกาศแผน-
เศรษฐกิจในเร็ววันสภาวะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเป็นรายบุคคล ในการประชุมสภาผู้แทน-
ราษฎรครั้งที่ 55/2475 วันที่ 10 มีนาคม 2475 นายจรูญ สืบแสง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ได้ตั้งกระทู้ถามรัฐบาลเกี่ยวกับการจัดการเศรษฐกิจของประเทศโดยนายจรูญ สืบแสง
ได้กล่าวว่า

"เท่าที่ไต่ถามมาเห็นว่า นโยบายทางเศรษฐกิจนี้ไม่ลงรอยกัน เพราะต่างคนต่าง
เห็นชอบไปคนละทาง และบางคนก็มี Prejudice ในบางคน หรือไม่อย่างนั้น
ก็มี Prejudice ในทางนโยบาย เช่น นโยบายของหลวงประดิษฐมนูธรรมมี
บางคนเข้าใจว่าเป็นนโยบายทางคอมมิวนิสต์ หรือ โซเซียลลิสม์ แต่เราต้อง
คิดว่านโยบายจะเป็นไปในทางใดก็ตาม ถ้าหากเป็นไปในทางที่ราษฎรจะได้รับ

⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. และ สุชาติ เจริญพงษ์. การเมืองการปกครองสมัยใหม่. หน้า 424.

¹⁰ ลีรี เปรมจิตต์. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโต้แย้ง "เค้าโครงการ
เศรษฐกิจ" ของนายปรีดี พนมยงค์. หน้า 10.

ประโยชน์แล้วก็ควรจะได้เสียสละได้แม้ชีวิต และเท่าที่เป็นอยู่เช่นนี้แล้ว เรามีได้ทำประโยชน์อันใดเป็นปึกแผ่น และอาจนำมาซึ่งความแค้นเคืองของราษฎร เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้ความรับผิดชอบทุกแก่คณะราษฎรผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะได้ให้คำมั่นสัญญาไว้"

เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้แสดงความไม่พอใจพระยามโนปกรณนิติธาดาที่ หน่วยงานเค้ายโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งจำนวน 14 คน โดยมีพระยาราชวังสันเป็นประธานพิจารณาโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ และด้วยเหตุนี้การพิจารณาโครงการเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการจึงได้เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2475

คณะกรรมการพิจารณาโครงการเศรษฐกิจครั้งนี้ประกอบด้วย

1. หลวงศกทรรรมบคิ
2. หลวงเดชสภกรณ
3. หลวงเคษาติวงศัรวาสน
4. พ.อ.พระยาทรงสุรเดช
5. นายทวี บุญเกตุ
6. นายแนบ พหลโยธิน
7. หลวงประดิษฐมนูธรรม
8. นายประยูร ภมรมนตรี
9. พระยามโนปกรณนิติธาดา
10. พล.ร.ท.พระยาราชวังสัน
11. นายวิลาศ โอสถานนท์
12. พระยาศรีวิสารวาจา
13. ม.จ.สกลวรรณากร วรารมณ
14. หลวงอรรถสารประสิทธิ์¹²

¹¹ เดือน มีนาคม. ท่านปรีดี รัฐบาลอาวุโส. หน้า 148.

¹² ก. หน้า 149-150.

ในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจครั้งนี้ นายปรีดี พนมยงค์ได้เริ่มแสดงในที่ประชุมว่า "หัวข้อสำคัญในการประชุมวันนี้ เนื่องจากหลัก 6 ประการ ที่ได้ประกาศไว้ในข้อ 3 มีใจความอยู่ 3 ประการ ในการบำรุงความสุขของราษฎรในทาง เศรษฐกิจคือ "จะไม่ให้ราษฎรอดอยาก จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ และจะวางโครงการ- เศรษฐกิจแห่งชาติ" และเสนอว่า "โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมิวนิสต์ เรามีทั้งแคปิตลลิสม์ และโซเชี่ยลลิสม์ร่วมกัน ถ้าพวกคอมมิวนิสต์มาอ่านจะติเตียนมากกว่าว่ายังรับรองพวกมึงมี ให้มืออยู่"¹³ และว่า"โปลิซีของข้าพเจ้านั้นเกินแบบโซเชี่ยลลิสม์สมลิเบอร์ลิต"¹⁴ "หลักการ ของข้าพเจ้านั้นไม่ขัดกับหลักแคปิตลลิสม์เกินคุณกันไปแต่ ๆ เราต้องการให้มีทุน เราต้องอาศัย ทุนของพวกมึงมีในนี้และต่างประเทศ"¹⁵

ผู้ที่เข้าร่วมประชุมมีความเห็นแตกเป็น 2 ทางคือ ฝ่ายสนับสนุน และคัดค้าน เค้าโครงการเศรษฐกิจ พระยามโนปกรณนิติธาดากล่าวว่ "เข้าใจว่าพวกเราส่วนมากใน ที่ประชุมนี้ เห็นอย่างเดียวกับโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม แต่ความคิดของข้าพเจ้า นั้นอีกอย่างหนึ่ง"¹⁶ "ข้าพเจ้ารับรองในชีวิตของข้าพเจ้าว่าทำไม่ได้"¹⁷ "โครงการนี้ อีกก็ร้อยปีจะทำได้นั้นไม่ทราบ ถ้าคนอยู่ในยุคพระศรีอารียแล้วทำอย่างนี้ได้"¹⁸ ผู้ที่มีความเห็น คัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจคนอื่นได้แก่ พระยาทรงสุรเดช พระยาศรีวิสารวาจา พระยาราวังสัน และนายประยูร ภมรมนตรี พระยาทรงสุรเดชได้กล่าวว่า "เราประกาศ ในสิ่งที่ทำได้ 5 ปี หรือ 10 ปีไม่ได้ว่าหรือ เพราะตามโครงการมีอีก 200 -300 ปีก็ไม่สำเร็จ ดูแต่รัฐบาลเก่าเขาปกครองเรามากกว่า 150 ปีโดยไม่มีโครงการก็ไม่เป็นไร เราประกาศ

¹³ ชัยณรงค์ ธรรมศักดิ์. ชีวประวัตินายกรัฐมนตรีไทย. หน้า 213-214.

¹⁴ ก.

¹⁵ เกอเน . มุนนาค. ด.ก. หน้า 159.

¹⁶ ก. หน้า 162.

¹⁷ ก.

¹⁸ สุพจน์ ค้านตระกูล. อนุสรณ์ ปรีดี พนมยงค์. หน้า 131.

เท่าที่ทำได้" ¹⁹

ส่วนฝ่ายที่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจได้แก่ หลวงคหกรรมบดี หลวง-
เศรษฐกรดี หลวงเคชาศิรารัตน์ นายทวี บุญเกตุ นายแนบ พหลโยธิน นายวิลาศ โอสดานนท์
และม.จ.สกลวรรณภากร วรวรรณ โดยเฉพาะม.จ.สกลวรรณภากร วรวรรณ ซึ่งเป็นผู้
ที่ซักถามนายปรีดี พนมยงค์มากที่สุด และเมื่อทรงมั่นใจว่าหลักการในเค้าโครงการเศรษฐกิจ
ยังเคารพกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เคารพในเสรีภาพ และไม่ใช้วิธีบังคับรุนแรงแก่ประชากรใด
ก็ทรงพอพระทัยและสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์โดยทันที ทั้งยังทรงย้าให้ผู้ร่วมประชุมตระหนัก
ถึงความล้มเหลวของระบอบทุนนิยมที่กำลังเสื่อมลงในยุโรป ขณะที่มีวิธแบบ "โซเชี่ยลลิสม์"
จะเข้าแทนที่ เมื่อฝ่ายที่คัดค้านอ้างว่า โครงการนี้จะทำให้ราษฎรแตกตื่นและเสียขวัญ
ม.จ.สกลวรรณภากร วรวรรณก็ทรงพูดแทนนายปรีดี พนมยงค์ว่า "วิธีไหนอันใดเตรียม
ไว้แล้ว ค่อย ๆ ทำความเข้าใจให้ราษฎรรู้หลักแล้วแก่ทุกท่านเข้าใจผิด แม้ทำให้คนแตกใจ
บ้างก็เป็นไร ไป" ²⁰

การประชุมพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจในครั้งนั้นความเห็นของทั้ง 2 ฝ่าย
ไม่ลงรอยกัน จนในที่สุดพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ก็ให้สรุปผลการประชุมเสนอคณะรัฐมนตรีว่า

1. พระยามโนปกรณ์นิติธาดาให้คำเนนนโยบายเศรษฐกิจอย่างรัฐบาลเก่าและ
เลือกให้แปลกกว่าตามโอกาสอันควร ไม่วางนโยบายเศรษฐกิจไว้
2. หลวงประดิษฐมนูธรรมให้วางหลักที่จะทำและคำเนนงานตามนโยบายที่วางไว้
เมื่อตกลงนโยบายอันใดแล้ว ตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสำรวจและวางแผน เมื่อมีกำลังแรง
ทุนเท่าใดก็ทำไปเท่านั้น และตกลงว่าถ้าความเห็นไม่ลงรอยกัน และถ้ารัฐบาลเห็นทางพระยา-
มโนปกรณ์นิติธาดา ก็ให้หลวงประดิษฐมนูธรรม ประกาศโครงการของตนในนามของตนเอง
และอย่าให้มาทำความเข้าใจผิดว่ารัฐบาลจะทำอย่างนั้น ใ้ชัดเจนว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม
ไม่ใช่เป็นผู้ชักชวนในคณะรัฐมนตรี ²¹

¹⁹ ล. หน้า 129.

²⁰ ค. น. น. น. ค. หน้า 172.

²¹ ช. ย. น. ค. หน้า 227.

ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ได้เข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 25 มีนาคม 2475 ความเห็นของคณะรัฐมนตรีแตกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา และฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ การประชุมในวันนั้นไม่ประสบผลสำเร็จที่ประชุมจึงมีมติให้ พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้ตัดสิน โดยอ้างว่าเป็นหัวหน้าผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง²² และในวันที่ 28 มีนาคม 2475 ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง ในการประชุมครั้งนี้ได้มีผู้อุทธรณ์พระราชกระแสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมาประกาศในที่ประชุมว่า หากจะประกาศโครงการของนายปรีดี พนมยงค์แล้ว ก็ขออย่าได้ประกาศในนามของพระองค์ พระราชกระแสดังกล่าวยังผลให้นายปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า จะลาออก พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นผู้ที่ประนีประนอมในที่ประชุม โดยเสนอความเห็นเป็น 3 ขั้นตอนคือ

1. ยังไม่ประกาศโครงการของผู้ใดในตอนนี้ แต่จะทำในสิ่งที่ควรทำไปก่อน
2. ส่งคนไปดูงานต่างประเทศ
3. ตั้งสภาเศรษฐกิจขึ้นพิจารณา

ที่ประชุมตกลงกันด้วยเสียงข้างมากกว่าจะยังไม่ประกาศโครงการ แต่จะทำในสิ่งที่ควรทำเท่านั้น ที่ประชุมในวันนั้นมีผู้เห็นด้วยกับพระยามโนปกรณนิติธาดา 9 คน คือ พระยาราชวังสัน พระยาตรีวิสารวาจา เจ้าพระยาวงศาอนุประพันธ์ พระยาจำเริญเขตต์ พระยาเทพวิฑูร พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงสินธุสงครามชัย ม.ล.เคซ สนิทวงศ์ ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี ส่วนผู้เห็นด้วยกับนายปรีดี พนมยงค์มี 2 คนคือ พระยาประมวฒวิชาวุฒ นายแนบ พหลโยธิน ผู้ที่ไม่ออกเสียง 5 คน คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาฤทธิอัคเนย์ หลวงพิบูลสงคราม และนายตั้ง ลพานุกรม²³ เมื่อรัฐมนตรีส่วนมากไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์จึงขอลาออกจากคณะรัฐมนตรี ความที่ได้นับถือไว้ในวิญญูของนายปรีดี พนมยงค์ว่า "เมื่อนายปรีดี พนมยงค์เป็นฝ่ายที่เสียเสียง

²² วัลย์วิภา จรุงโรจน์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวพระราชดำริทางการเมือง. หน้า 151.

²³ ก. หน้า 152.

ข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี นายปรีดี พนมยงค์ขอลาออกจากคณะรัฐมนตรีตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยจะนำโครงการเศรษฐกิจเสนอต่อราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร²⁴

แต่ นายปรีดี พนมยงค์ยังมีทัศนที่จะเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่อราษฎรก็เกิดการ ยึดอำนาจโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา ในวันที่ 1 เมษายน 1476 โดยการปิดสภาและงด ใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้น เหตุการณ์ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นเพราะ การเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งความขัดแย้งภายในคณะราษฎร และความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความวุ่นวาย ทางการเมืองมากมาย สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้งหมดนี้ก็คือ ทำไมเค้าโครงการเศรษฐกิจ ของนายปรีดี พนมยงค์จึงเป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งทางการเมือง นายปรีดี พนมยงค์ได้ เสนอ "อะไร" ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ และ "ทำไม" จึงเสนอเช่นนั้น ดังนั้นการศึกษา ถึง "ข้อเสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจ" และ "แนวความคิดอันเป็นที่มาของเค้าโครงการ เศรษฐกิจ" จะทำให้เราเข้าใจเค้าโครงการเศรษฐกิจและแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ที่มีการจัดการเศรษฐกิจได้ดียิ่งขึ้น

2.2. ข้อเสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจ

ในการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำชี้แจงเค้าโครงการเศรษฐกิจ ข้อระลึกรในการอ่านคำชี้แจงนี้ ทั้งหมดมี 11 หมวด ส่วนที่ 2 เค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสมบูรณ์ของราษฎร มี 5 หมวด และส่วนที่ 3 เค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกอบการเศรษฐกิจ มี 5 หมวด ในส่วนแรก เป็นหลักการและเหตุผล รวมทั้งสิ่งที่รัฐบาลจะดำเนินการปฏิบัติ ส่วนที่ 2 และ 3 เป็นวิธีการ ที่รัฐบาลจะดำเนินการในล้านต่าง ๆ ตามหลักเค้าโครงใหญ่ที่เสนอไว้ในส่วนแรก โดยเสนอ เป็นร่างพระราชบัญญัติ²⁵

²⁴ปรีดี พนมยงค์. ฉ.ค. หน้า 15.

²⁵เดือน บุนนาค. ฉ.ค. หน้า 56-125.

นายปรีดี พนมยงค์ เริ่มต้นด้วยการเสนอว่า "การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีความสุข สมบูรณ์นั้น ก็มีอยู่ทางเดียวซึ่งรัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการทางเศรษฐกิจเสียเอง โดยการ แบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ"²⁶ และกล่าวว่า "ความคิดที่ข้าพเจ้าได้มีอยู่ เช่นนี้ ไม่ใช่ช่วยข้าพเจ้ามีอุปทานผูกพันอยู่ในลัทธิใด ๆ ข้าพเจ้าได้หยิบเอาส่วนดี ๆ ของ ลัทธิต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมกับประเทศสยาม แล้วจึงได้ปรับปรุงขึ้นเป็นเค้าโครงการ"²⁷ และได้ขอให้ผู้ที่อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจอ่านด้วยใจเป็นกลางอย่าถือเอาประโยชน์ส่วน ตนเป็นเครื่องตัดสิน หลังจากนั้นจึงได้เริ่มเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ โดยย่อถึงหลัก เศรษฐกิจในหลัก 6 ประการที่ว่า "จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ ราษฎรอพยอก"²⁸ ซึ่งในการที่รัฐบาลจะบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจนี้ รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินการทางเศรษฐกิจเสียเอง โดยให้ราษฎรทุกคน (ยกเว้นในกรณี ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร หมวดที่ 2 ว่าด้วย การทำงาน) เป็นข้าราชการ (ลูกจ้างรัฐบาล) รัฐบาลจะจ่ายเงินเดือนให้แก่ราษฎร (โดย แบ่งตามระดับคุณวุฒิ ตามร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร หมวดที่ 1 เงินเดือนและ เบี้ยบำนาญของราษฎร)²⁹ เพื่อให้ราษฎรเขาไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยในการ ดำรงชีวิตตามความต้องการของราษฎร โดยรัฐบาลจะจัดปัจจัยเหล่านี้ไว้ในรูปของสหกรณ์ และโดยการที่รัฐบาลได้เข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจเองนี้จะทำให้รัฐบาลสามารถประกันความ สุขสมบูรณ์ของราษฎร อันเนื่องมาจากความไม่เที่ยงแท้ทางเศรษฐกิจได้ และยังสามารถขจัด ปัญหาแรงงานที่สูญเสียไป อันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ การจัดการเศรษฐกิจไม่ เหมาะสม การไม่ได้ใช้เครื่องจักรกล และการที่มีบุคคลที่เกิดมาหนักโลกได้โดยรัฐบาลเป็น ผู้จัดสรรและใช้แรงงานที่สูญเสียเปล่าเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์เต็มที่

²⁶ พยอเน็ค สมุทรวนิช. เอกสารการเมืองการปกครอง. หน้า 239.

²⁷ ก.

²⁸ เกื้อน นุนนาค. ด.ก. หน้า 79.

²⁹ ไสว สุทธิพิทักษ์. ด.ก. หน้า 129.

แต่ในการที่รัฐบาลจะเข้าดำเนินการเศรษฐกิจเองนั้น รัฐบาลจำต้องมี ที่ดิน แรงงาน และเงินทุน ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอหลักสำคัญว่า "รัฐบาลจำต้องดำเนินวิธี ละม่อม คือต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคนรวยกับคนจน รัฐบาลจะไม่ประทัดประหารคน มั่งมี"³⁰ นายปรีดี พนมยงค์เสนอให้รัฐบาลจัดซื้อที่ดินเฉพาะที่จำเป็นต้องใช้ในการประกอบ การเศรษฐกิจ ส่วนที่อยู่อาศัยไม่จำเป็นต้องซื้อคืน การซื้อที่ดินจะซื้อโดยการออกพันธบัตรเงิน ฎและกำหนดให้เงินผลประโยชน์แทนดอกเบี้ย โดยกำหนดตามอัตราดอกเบี้ยของการกู้เงิน ในขณะที่ซื้อและในการกำหนดราคาที่ดินนั้น ให้เจ้าของที่ดินและรัฐบาลต่างฝ่ายตั้งอนุญาโตตุลาการ ฝ่ายละ 1 คน และรวมกันตั้งผู้ช้ชากหนึ่งคน กำหนดราคาซึ่งจะต้องไม่เกินกว่าที่เป็นอยู่ ณ วันที่ 24 มิถุนายน 2475 (ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน ในหมวดที่ 1 ของเค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วย การประกอบการเศรษฐกิจ)³¹ ส่วนแรงงานนั้นอาศัยจากการที่ราษฎรทุกคนเป็นข้าราชการ (ซึ่งรัฐบาลอาจยอมยกเว้นให้ราษฎรผู้มั่งมีอยู่แล้วและไม่ประสงค์จะเป็นข้าราชการ กับเอกชน ผู้ประกอบอาชีพอิสระบางอย่าง เช่น นักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ ช่างเขียน ครูในวิชา บางอย่าง ฯลฯ ประกอบการเศรษฐกิจของตนเองได้)³² ทำให้แรงงานได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ และราษฎรทุกคนมีงานทำ อันจะก่อให้เกิดผลดีแก่รัฐบาลด้วย ส่วนปัญหาในเรื่องเงินทุนที่ รัฐบาลจำต้องมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักรกลและวัสดุที่รัฐบาลทำไม่ได้ กับเพื่อใช้จ่ายเป็นค่าตรง รัฐบาลอาจจัดหาเงินทุนโดยการเก็บภาษีบางอย่าง เช่นภาษีมรดก ภาษีรายได้หรือภาษีทางอ้อม ออกสลากกินแบ่ง กู้เงินจากคนมั่งมีภายในประเทศหรือกู้เงินจากต่างประเทศ ซึ่งในการหา ทุนรัฐบาลไม่ใช้วิธีรับแบบคอมมิวนิสต์ (ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนและเครดิต ในหมวดที่ 2 ของเค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบการค้าเศรษฐกิจ)³³ นอกจากนี้ รัฐบาลจะ ต้องจัดทำให้รายได้และรายจ่ายเข้าสู่ดุลยภาพ ทั้งนี้อาจทำได้โดยการที่รัฐบาลจัดเตรียม ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตที่ราษฎรต้องการเอาไว้ให้พร้อมบริบูรณ์ เมื่อราษฎรต้องการสิ่งใด

³⁰ ฎ. หน้า 160.

³¹ ขัณอนันต์ สมุทรวณิช. ฎ.ค. หน้า 250.

³² เกื้อน บุญนาค. ฎ.ค. หน้า 107

³³ ฎ. หน้า 110.

430151

0450
30 SEP 2006

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ก็ข้อได้ที่รัฐบาล เงินก้อนที่ราษฎรได้รับก็จะหลุดลอบหนักกันไปกับสิ่งที่ราษฎรขอจากรัฐบาล โดยวิธีนี้จะทำให้เกิดคุณภาพภายในประเทศได้ ส่วนคุณภาพระหว่างประเทศนั้น รัฐบาลจะต้องจัดทำสิ่งที่ทำได้ในประเทศให้เหลือเฟือจากการใช้จ่ายในประเทศ และนำสิ่งที่เหลือนี้ ออกจำหน่ายต่างประเทศเพื่อหักกลบหนักกับจำนวนเงินที่รัฐบาลเป็นลูกหนี้ ในการที่รัฐบาลเข้าดำเนินการเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ รัฐบาลจะต้องระวังมิให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์อย่างที่มีผู้กล่าวร้ายและหว่านกลัวกัน นายปรีดี พนมยงค์กล่าวว่า "ข้าพเจ้าได้ระวังมิให้มนุษย์มีสภาพเป็นสัตว์ ข้าพเจ้าประสงค์ให้มนุษย์มีสภาพเป็นมนุษย์ยิ่งขึ้นปราศจากการประทุษร้ายต่อกันอันเนื่องมาจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ ข้าพเจ้ายังเคารพต่อครอบครัวของผู้นั้น ผู้หญิงมิใช่เป็นของหลวง ความเกี่ยวพันระหว่างครอบครัว บุพการี เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา กับผู้สืบสันดาน เช่นบุตรหลาน ยังคงมีตามกฎหมายลักษณะยัวเมียไม่ยกเลิก"³⁴ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ได้ตระหนักดีว่าจะต้องมีผู้วิจารณ์และกล่าวหาว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เป็นแผนคอมมิวนิสต์ นายปรีดี พนมยงค์จึงได้กล่าวเน้นในเรื่องนี้ไว้ และนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวต่อไปว่ารัฐบาลจะส่งเสริมการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ โดยจะมีรางวัลให้และจะยอมรับในกรรมสิทธิ์ในการประดิษฐ์คิดค้นนั้น ดังนั้นจึงขอให้ผู้อ่านอย่าหลงเชื่อคำกล่าวร้ายต่าง ๆ

นอกจากนี้แม้ว่าตามหลักรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเอง แต่ "การประกอบการเศรษฐกิจจะขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งนั้น แล้วการควบคุมตรวจตราอาจจะเป็นไปโดยทั่วถึงไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องแบ่งการปกครองทางเศรษฐกิจนี้เป็นสหกรณ์ต่าง ๆ"³⁵ สหกรณ์นี้จะประกอบการเศรษฐกิจตามแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ ราษฎรที่เป็นสมาชิกประจำของสหกรณ์จะ ได้รับเงินเดือนตามอัตราและเงินรางวัลพิเศษตามที่สหกรณ์นั้นหาได้ สมาชิกสหกรณ์จะร่วมกันประกอบการเศรษฐกิจครบรูป คือร่วมกันในการประดิษฐ์ ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคให้แก่สมาชิกและร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่ ซึ่งจัดรูปแบบสหกรณ์ จะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบเทศบาล และจะทำให้การจึกการอนามัย การสาธารณสุข และการศึกษาทำได้สะดวก

³⁴ป. หน้า 101.

³⁵ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 257.

ส่วนเรื่องนโยบายในการจัดการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์ เสนอว่า "รัฐบาลจะต้องถือหลักว่าจะต้องจัดการกลีกรวม อุตสาหกรรม ทุกอย่างให้ดีขึ้น ซึ่งในที่นี้คือประเทศไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดจากการปิดประตูการค้าได้"³⁶ และเพื่อป้องกันปัญหาในเรื่องนายจ้างกับลูกจ้าง รวมทั้งเพื่อที่จะดำเนินการเศรษฐกิจไปให้ไค้ผลดี รัฐบาลจำต้องวางแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งแผนการเศรษฐกิจแห่งชาตินี้จะกำหนดเป็นรายปีและแจ้งผลการดำเนินงานต่อมหาชนทุกสัปดาห์ ในการกำหนดแผนการเศรษฐกิจแห่งชาตินี้ "ให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่ง มีหน้าที่จัดวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ คือ กำหนดการประชีวิตรวมซึ่งจะเป็นกลีกรวมและอุตสาหกรรมทั้งหลาย และการบริหารการรวม คือ การขนส่งและคมนาคม การจัดสร้างที่อยู่ให้ราษฎร และจัดแยกการทำงานออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ " และถ้ามีเหตุจำเป็นที่จะต้องแก้แผนการเศรษฐกิจแห่งชาติให้กรรมการสภาแผนเศรษฐกิจแห่งชาติประชุมแก้แผนนั้น ๆ แล้วแจ้งผลให้ประชาชนทราบซึ่ง "แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินี้จะเริ่มใช้ในเขตใดให้ประกาศเป็นราย ๆ ไป" (หมวดที่ 4 ว่าด้วยแผนเศรษฐกิจแห่งชาติในพ.ร.บ. เคารวางว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจ)³⁷

นอกจากหลักการสำคัญ ๆ ของเค้าโครงการเศรษฐกิจซึ่งที่กล่าวมาแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ยังได้เสนอให้มีการตั้งธนาคารแห่งชาติ (หมวดที่ 3 ว่าด้วยธนาคารแห่งชาติในพ.ร.บ. เคารวางว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจ) "โดยเอาเงินทุนสำรองของรัฐบาลและเงินที่ถูจากเอกชนมาเป็นทุนของธนาคารแห่งชาติ ให้ธนาคารแห่งชาติกระทำการเหมือนคลังธนาคารทั้งหลายและให้มีอำนาจออกธนบัตรโดยโอนกรมเงินตราในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติมาอยู่ในธนาคารแห่งชาติ โอนคลังจังหวัดต่าง ๆ ในเวลานี้เป็นสาขาของธนาคารแห่งชาติในจังหวัดต่าง ๆ " และ "ธนาคารแห่งชาติจำต้องให้รัฐบาลกู้เงินตามที่รัฐบาลต้องการตามกำลังของธนาคารแห่งชาติ"³⁸ นอกจากนั้นหลักการที่สำคัญอีกข้อหนึ่งที่นายปรีดี พนมยงค์นำเสนอคือ กรมสิทธิเอกชน โดยกำหนดว่า "ให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ทั้งหลาย ซึ่งเอกชนนั้นหามาได้" และ "บรรดาผู้ที่คิดประชีวิตรัฐวัตถุสิ่งใดได้

³⁶ สุพจน์ คำนถระภูล. ล.ก. หน้า 96.

³⁷ เตือน บุนนาค. ล.ก. หน้า 142-143.

³⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 274.

ซึ่งจะเข้าลักษณะที่จะมีกรรมสิทธิ์ในการค้าได้ ก็ให้ผู้นั้นเป็นกรรมสิทธิ์ในการนั้น* (หมวดที่ 5 กรรมสิทธิ์ของเอกชนในเค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกอบการเศรษฐกิจ)³⁹

นายปรีดี พนมยงค์ได้คาดหวังว่าถ้ารัฐบาลได้ดำเนินการเศรษฐกิจตามหลักเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้แล้ว จะทำให้วัตถุประสงค์ทั้ง 6 ประการของคณะราษฎรสำเร็จไปตามที่คณะราษฎรได้ประกาศไว้กับราษฎรและ "สิ่งที่ราษฎรทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า ศรีอาริยะ ก็จะมีบังเกิดโดยทั่วหน้า"⁴⁰

2.3. แนวความคิดอันเป็นที่มาของเค้าโครงการเศรษฐกิจและบทวิเคราะห์

เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติซึ่งถือว่าเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกของไทยนี้ ได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์และเกิดปัญหาว่านายทางการเมืองชนมาหลายประการ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนั้นขึ้นมา ก็ถูกโจมตีว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เป็นคอมมิวนิสต์ พร้อมทั้งมีพระบรมราชวินิจฉัยวิจารณ์เค้าโครงการเศรษฐกิจว่า ลอกเลียนแบบรัสเซียและสหภาพโซเวียต จึงเกิดปัญหาที่ความว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจจำเป็น คอมมิวนิสต์หรือไม่ และนายปรีดี พนมยงค์มีความประสงค์อย่างไรจึงเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแบบพิเศษซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทยฉบับนั้น ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองยุคใหม่หรือรวมทั้งนักเศรษฐศาสตร์ส่วนหนึ่งก็ได้ให้ความสนใจกับเค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้ และสนใจที่จะวิเคราะห์แนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ว่าเหตุใดเค้าโครงการเศรษฐกิจจึงมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจหลายประการปรากฏอยู่ แม้ว่าจะมีงานเขียนที่กล่าวถึงโครงการเศรษฐกิจอยู่มากพอสมควร แต่งานเขียนเหล่านั้นส่วนมากก็เป็นเพียงการ "เล่า" หรือ "กล่าวถึง" เค้าโครงการเศรษฐกิจมากกว่าการวิเคราะห์ที่ละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การวิเคราะห์ที่ละเอียดลึกซึ้งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการทำความเข้าใจกับสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์พยายามจะเสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจ และผู้เขียนมีความเห็นว่าแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เป็นผลมาจากการศึกษาของนายปรีดี พนมยงค์ที่ประเทศฝรั่งเศส โดยที่นายปรีดี พนมยงค์ได้สนใจศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์และสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าถึงวิธีการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ

³⁹ ไล่ สุธงษ์พิทักษ์. ล.ก. หน้า 209.

⁴⁰ ป. หน้า 125.

ของประเทศไทยในเวลานั้น นายปรีดี พนมยงค์จึงได้ศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์เพิ่มมากขึ้น นอกเหนือไปจากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายจนได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางด้านเศรษฐกิจ และจากการศึกษาทางด้านเศรษฐศาสตร์นี้เองที่มีอิทธิพลต่อความคิดในการแก้ปัญหา เศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ซึ่งปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจ อิทธิพลนั้นนอกจากจะ เห็นได้จากความสอดคล้องของสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ศึกษากับสิ่งที่ปรากฏในเค้าโครงการ- เศรษฐกิจแล้วใน "คำชี้แจงเพิ่มเติมเรื่องความคิดทำโครงการเศรษฐกิจสำหรับสยาม" ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ได้ให้สัมภาษณ์อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2525 นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่

"โดยที่ฉันสนใจในวิชาเศรษฐศาสตร์ ฉะนั้นเมื่อฉันสอบไล่ได้ปริญญาเอกกฎหมาย ฝ่ายนิติศาสตร์แล้ว ฉันจึงสอบไล่ได้เพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ "ประกาศนียบัตรการ ศึกษาชั้นสูงทางเศรษฐกิจการเมือง" ซึ่งมีวิชาเศรษฐศาสตร์พิศดาร ประวัติศาสตร์- ลัทธิเศรษฐกิจ กฎหมายและวิทยาศาสตร์การเมือง กฎหมายและวิทยาศาสตร์การ แร่งงาน ฉันจึงได้ศึกษาระบบเศรษฐกิจหลายชนิดรวมทั้งเศรษฐกิจสังคมนิยมที่ เกี่ยวข้องกับแผนเศรษฐกิจ"

"ฉันจึงเกิดจิตสำนึกว่าสมควรที่สยามจะได้มีแผนเศรษฐกิจตามทฤษฎีสังคมนิยมที่ เป็นวิทยาศาสตร์โดยสมานกับท้องที่ กาลสมัยของสยามเท่าที่ฉันประสบพบเห็นและ ที่ได้เปลี่ยนแปลงต่อ ๆ มาในระหว่างที่ฉันได้ศึกษาอยู่นั้น"

"ฉะนั้นฉันจึงได้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจเสนอที่ประชุมเพื่อนผู้ร่วมก่อตั้ง คณะราษฎรที่กรุงปารีส"⁴¹

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ที่นายปรีดี พนมยงค์ได้ศึกษานั้นมีอิทธิพลต่อ ความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ในเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เมื่อศึกษาถึงหนังสือ หรือตำราที่นายปรีดี พนมยงค์ใช้ประกอบการศึกษาในครั้งนั้นจะพบว่ามียู่ 2 เล่มที่เป็นหลัก สำคัญ และนายปรีดี พนมยงค์ก็คงจะได้อ่านหนังสือทั้ง 2 เล่มนั้นคือหนังสือของศาสตราจารย์ ชาร์ล จีค เรื่องคำสอนเศรษฐวิทยา ศาสตราจารย์ชาร์ล จีคเป็นศาสตราจารย์ทางด้าน

⁴¹ปรีดี พนมยงค์. ประสบการณ์และความเห็นบางประการ. หน้า 51-52.

เศรษฐศาสตร์ของคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยปารีส นายปรีดี พนมยงค์คงใช้หนังสือเล่มนี้เป็นแนวทางในการร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจด้วยเพราะนายปรีดี พนมยงค์ได้อ้างถึงหนังสือเล่มนี้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า "ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันกว้างขวางชีวิตอาจมีแตกต่างกันและยิ่งมนุษย์มีความเกี่ยวพันกันกว้างขวางมากขึ้นและเจริญแล้วความต้องการก็ยิ่งมากขึ้น และศาสตราจารย์ชาร์ล จีคกล่าวไว้ว่า ที่เรียกว่าเจริญนั้นก็หมายความว่าความต้องการของมนุษย์ได้มีมากขึ้น"⁴²

ส่วนหนังสืออีกเล่มหนึ่งคือ "ประวัติลัทธิเศรษฐกิจ" จากยุคของพวกฟิสิกokrat ถึงปัจจุบัน เขียนโดยศาสตราจารย์ชาร์ล จีค และศาสตราจารย์ชาร์ล วีส์ ศาสตราจารย์ชาร์ล วีส์เป็นศาสตราจารย์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมองต์เปลิเยร์ หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงลัทธิเศรษฐกิจของสำนักต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นายปรีดี พนมยงค์คงจะใช้หนังสือเล่มนี้ด้วย จากการที่นายปรีดี พนมยงค์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "ได้สอบไล่ได้เพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงทางเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งมีวิชาเศรษฐศาสตร์พิสดาร ประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจ" นอกจากนี้จากคำกล่าวของ ดร. เกอน บุนนาคซึ่งได้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยปารีส เช่นเดียวกับนายปรีดี พนมยงค์แก่นักเรียนรุ่นหลังนายปรีดี พนมยงค์ 3 ปี กล่าวว่

"หนังสือชื่อ *histoire des Doctrines Economiques* ของท่านศาสตราจารย์ชาร์ล จีค และศาสตราจารย์ชาร์ล วีส์ เป็นหนังสือซึ่งนักเรียนต้องอ่าน ต้องเรียน เป็นหนังสือความรู้มาตรฐาน ถ้าอยากรู้จักขงทสนต้องอ่านหนังสืออื่นต่อไปอีก หนังสือนี้เป็นเพียงย่อ ๆ ความเท่านั้นเอง ความคิดความอ่านของนายปรีดี พนมยงค์ได้มรจากการศึกษาของท่านเองและการอ่านหนังสือมาตรฐานนี้ประกอบด้วย"⁴³

และจากการสัมภาษณ์ ดร. เสริม วินิจฉัยกุล ของกลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ ก็ได้กล่าวท่านเองเดียวกันว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ "เหมือนแนว

⁴² เกอน บุนนาค. ล.ก. หน้า 97-98.

⁴³ ล.ก. หน้า 376-377.

ที่ท่านศึกษาจากปารีตี จากอาจารย์ที่ท่านได้ศึกษามา⁴⁴

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยปารีตีนั้น ได้มีอิทธิพลต่อความคิดทางด้านการจัดการทางเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์มาก และจะเห็นได้ว่าหนังสือคำสอนเศรษฐวิทยา และ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจก็มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์เช่นกัน นายปรีดี พนมยงค์ถึงกับมอบหมายให้ ดร. เสริม วินิจฉัยกุลแปลหนังสือเศรษฐศาสตร์ของชาร์ล จีค เพื่อเผยแพร่ให้ผู้ออกการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้อ่านกัน ดร. เสริม วินิจฉัยกุลแปลได้ครั้งเลื่อกก็เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ขึ้น ส่วนที่แปลนี้ได้มีการพิมพ์เผยแพร่ในหมู่ผู้ออกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁴⁵ ดังนั้นจะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านเศรษฐศาสตร์จากศาสตราจารย์ชาร์ล จีค มาก และได้พยายามที่จะเผยแพร่ความคิดนี้ในหมู่ผู้ออกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และแน่นอนว่าหนังสือของศาสตราจารย์ชาร์ล จีคนี้เป็นของใหม่ของคนไทยในเวลานั้น⁴⁶ เพราะในเวลานั้นประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์กันเลย⁴⁷ วิชาเศรษฐศาสตร์ได้มีการศึกษาครั้งแรกเมื่อเริ่มตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง นายปรีดี พนมยงค์บรรจุวิชาเศรษฐศาสตร์ 2 วิชาไว้ในหลักสูตรปริญญาตรี คือวิชาลัทธิเศรษฐกิจ และเศรษฐศาสตร์⁴⁸ และในการสอน "ลัทธิเศรษฐกิจ" ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองนี้ ศาสตราจารย์ เจ.เอฟ. ฮัทเจสัน (เนติบัณฑิตอังกฤษ ดร.กฎหมายฝรั่งเศส) ได้เป็น

⁴⁴ ภูมิวิชัยประวัติศาสตรธรรมศาสตร์. สัมภาษณ์ ดร.เสริม วินิจฉัยกุล วันที่ 15 มีนาคม 2526. หน้า 17.

⁴⁵ ... หน้า 15-16.

⁴⁶ ชาร์ล จีค. หลักเศรษฐศาสตร์. แปลโดย สหส กายจนะพังคะ. หน้า 122.

⁴⁷ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย. หน้า 14.

⁴⁸ กฎหมายรัชกาลที่ 7 (ประกาศพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดต่าง ๆ รัชกาลที่ 7 พ.ศ. 2467). หน้า 488.

ผู้จัดทำหนังสือ "ลัทธิเศรษฐกิจ" ชันโคยมิ ทร.ทวี ตะเวทิกุลซึ่งเป็นผู้จัดทำตำรา และเป็น
ผู้บรรยายแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2477⁴⁹ หนังสือ
"ลัทธิเศรษฐกิจ" นี้เป็นหนังสือที่สรุปความมาจากหนังสือ

โดยเก็บเฉพาะใจความสำคัญเพื่อให้ง่ายแก่การศึกษาและแปลเป็นภาษาไทย
อิทธิพลของศาสตราจารย์ชาร์ล จีคที่มีต่อแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์
นอกจากจะสังเกตเห็นได้จากที่กล่าวมาแล้ว ยังจะเห็นได้อีกว่า นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าว
อ้างถึงศาสตราจารย์ชาร์ล จีค ในที่ต่าง ๆ หลายครั้ง เช่น ในคำอธิบายกฎหมายปกครอง
(ปี 2474) ตอนหนึ่งว่า "ลัทธิโซลิตาลิสมันเป็นผู้คิดลัทธิที่มิชอบเสียคือ ศาสตราจารย์ชาร์ล จีค
แห่งมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ตามลัทธินี้มีนุญยอมอาศัยซึ่งกันและกัน จึงควรถัดให้มีสหกรณ์
ต่าง ๆ เช่น ในการประคิษฐ ในการใช้ การจำหน่าย เป็นต้น"⁵⁰ ลัทธิโซลิตาลิสมันเป็น
หลักการหนึ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจ นอกจากนี้ในการประชุม
คณะกรรมการสอบสวนว่านายปรีดี พนมยงค์เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่
24 กุมภาพันธ์ 2476 นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "ชาร์ล จีค ได้แสดงไว้ว่าการบังคับ
ให้ทำงานนั้น เป็นระเบียบการโซเซียลลิสม์"⁵¹ และ "ตามหลักวิชาการไม่ใช่หลักการของ
คอมมิวนิสต์ แต่หากเป็นวิถีทางการดำเนินการอย่างหนึ่งเท่านั้น ซึ่งคณะนาซีและคณะอื่น ๆ
ก็นำไปใช้เหมือนกัน และตามที่ชาร์ล จีคได้แถลงไว้ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ วิชชกรรม (การแบ่ง
โภคทรัพย์) มากกว่าประคิษฐกรรม (การบังเกิดโภคทรัพย์)"⁵² และเค้าโครงการเศรษฐกิจ
นายปรีดี พนมยงค์ก็ได้อ้างถึงคำสอนเศรษฐกิจของศาสตราจารย์ชาร์ล จีคซึ่งได้กล่าว
มาแล้ว

ศาสตราจารย์ชาร์ล จีคเป็นผู้นำทางด้านความคิดที่สำคัญคนหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นไปได้
ได้มากที่นายปรีดี พนมยงค์จะได้รับอิทธิพลหรือความประทับใจจากคำสอนเศรษฐกิจ และ
ประวัติลัทธิเศรษฐกิจ ของศาสตราจารย์ชาร์ล จีค รวมทั้งแนวความคิดแบบโซลิตาลิสม์
ซึ่งศาสตราจารย์ชาร์ล จีค เป็นผู้นำที่สำคัญคนหนึ่ง.

⁴⁹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ล.ก. หน้า 18.

⁵⁰ หลวงประคิษฐมูธรรม. คำอธิบายกฎหมายปกครอง. หน้า 36.

⁵¹ สุพจน์ กานทรระดุล. ล.ก. หน้า 189.

⁵² ล. หน้า 193.

แนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อพิจารณาตามเค้าโครงการเศรษฐกิจ

ในการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ นายปรีดี พนมยงค์ เริ่มต้นด้วยการชี้แจงว่า "ความคิดที่ข้าพเจ้าได้มีอยู่เช่นนี้ ไม่ใช่เป็นค้ายข้าพเจ้ามีอุปทานผูกมันอยู่ในลัทธิใด ๆ ข้าพเจ้าได้หยิบเอาส่วนดีของลัทธิต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะแก่ประเทศไทย แล้วจึงได้ปรับปรุงขึ้นเป็นเค้าโครงการ"¹ เค้าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและผู้ที่ไม่เห็นด้วย และมีทั้งผู้ที่เห็นว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2475 นายปรีดี พนมยงค์ จึงกล่าวว่า "โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมิวนิสต์ เรามีทั้งแคปิตลลิสม์และโซเชี่ยลลิสม์รวมกัน"² และ "ตามหลักของข้าพเจ้าเป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้คัดเลือกเอาที่ดี ๆ มาปรับปรุงให้เข้ากับประเทศไทย และที่สำคัญคืออาศัยหลักโซเชี่ยลลิสม์ไม่ใช่คอมมิวนิสต์"³ "นโยบายของข้าพเจ้านั้นเดินแบบโซเชี่ยลลิสม์ผสมลิเบอรัล"⁴ และ "หลักโครงการของข้าพเจ้านั้นไม่ขัดกับแคปิตลลิสม์เดินคู่กันไปแท้ ๆ"⁵ จากคำกล่าวของนายปรีดี พนมยงค์เหล่านี้จะเห็นว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจประกอบด้วยลัทธิต่าง ๆ คือมีทั้งแคปิตลลิสม์ โซเชี่ยลลิสม์ โซเชี่ยลลิสม์ผสมลิเบอรัลกับทั้งไม่ขัดกับทุนนิยม และไม่เป็นคอมมิวนิสต์ ความหลากหลายของลัทธิต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ ทำให้มีการตีความ วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นา ๆ และไม่

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. เอกสารการเมือง-การปกครองไทย. หน้า 239.

² ไสว สุทธิพิทักษ์. คร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 212.

³ เกื้อน บุญนาค. ท่านปรีดี รัฐบาลอาวุโส. หน้า 157.

⁴ สุทนต์ คัคณครະกุล. อนุสรณ์ ปรีดี พนมยงค์. หน้า 125.

⁵ ไสว สุทธิพิทักษ์. ด.ก. หน้า 220.

เป็นที่ชัดเจนว่าสิ่งที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจคือลัทธิอะไร และผู้เสนอมีความประสงค์อย่างไร รวมทั้งปัญหาว่าลัทธิต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ประกอบขึ้นเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจได้อย่างไร และเค้าโครงการเศรษฐกิจประกอบด้วยลัทธิต่าง ๆ เหล่านี้จริงหรือไม่

เมื่อแยกแยะแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ในเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติออกมาจะเห็นว่า ประกอบด้วยลัทธิหรือแนวความคิดสำคัญ 4 ประการ คือ

1. แนวความคิดสังคมนิยม
2. ลัทธิโซลิตาลิสม์
3. ปรัชญาศาสนาพุทธและมนุษยธรรมนิยม
4. อุคมการชาตินิยม

3.1. แนวความคิดสังคมนิยม

แนวความคิดสังคมนิยมนี้เป็นแนวความคิดพื้นฐานที่ประกอบขึ้นเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจ ในคำสอนทางเศรษฐศาสตร์วิทยากล่าวไว้ว่า "สังคมนิยมสำนักต่าง ๆ จะพิจารณาเหตุของความไม่เป็นระเบียบทางสังคม เนื่องมาจากการรวมศูนย์ความมั่งคั่งไว้ในหมู่ชนจำนวนน้อยที่เป็นพวกกาฝากสังคม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการกดขี่ขูดรีดมวลชน พวกสังคมนิยมจะเสนอระเบียบใหม่ของสังคม ที่พยายามยกเลิกหรือจำกัดกรรมสิทธิ์เอกชน และระบบการจ้างแรงงาน"⁶ พวกสังคมนิยมสำนักต่าง ๆ พยายามที่จะขยายขอบเขตอำนาจกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน สังคมนิยมในสำนักต่าง ๆ อาจมีรูปแบบและวิธีการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน เราจะแบ่งพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจกับสังคมนิยมสำนักต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1. สังคมนิยมแบบสมาคม

ในฝรั่งเศสช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ความคิดสังคมนิยมเฟื่องฟูมาก ผู้นำทางความคิดสังคมนิยมที่สำคัญได้แก่ แวงซิมอง ฟูรีแอร์ และหลุยส์ บลังค์ นักสังคมนิยมในยุคแรกนี้จัดอยู่ในพวกสังคมนิยมแบบสมาคมซึ่ง เสนอรูปแบบการแก้ปัญหาสังคมด้วยการจัดสมาคมร่วมที่บุคคลจะเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมได้โดยสมัครใจ ไม่มีการบังคับ และไม่จำเป็นต้องยกเลิกกรรมสิทธิ์เอกชนหรือปฏิวัติสังคม ยกเลิกคอกเบียดหรือความไม่เสมอภาค

⁶พิศมัย จารุจิตติพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. หน้า 19.

ในทรัพย์สิน ภายใต้สังคมนิยมแบบสมาคมได้เปลี่ยนมาอยู่ในรูปของสหกรณ์สังคมนิยม และ
โซลิดารีส์⁷

แนวความคิดสังคมนิยมพื้นฐานที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจได้แก่ การพิจารณา
ว่าระบบเศรษฐกิจเดิมไม่เหมาะสม นายปรีดี พนมยงค์ไม่เห็นด้วยกับเสรีนิยมที่ปล่อยให้
เศรษฐกิจเป็นไปเองและต่างคนต่างทำ เพราะนอกจากจะทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ
แล้วยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีก เช่น ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของระบบเศรษฐกิจ การว่าง
งาน หรือการใช้จ่ายประโยชน์ของแรงงานไม่เต็มที่ ดังที่นายปรีดี พนมยงค์กล่าวไว้ว่า "น่าเสียใจ
ซึ่งที่ดินของเราอันอุดมอยู่แล้วนี้ ยังมีได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้เพราะการประกอบการ
เศรษฐกิจตามหน้าที่เอกชนต่างคนต่างทำตั้งแต่เป็นมาแล้ว"⁸ "แรงงานเหล่านี้ยังเปลือง
ไปโดยไร้เหตุ เพราะเอกชนต่างคนต่างทำ ถ้าหากปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำอยู่เช่นนี้
ตลอดไปแล้ว การประหยัดแรงงานก็ย่อมจะมีไม่ได้"⁹ และ "การที่คนงานไม่มีงานทำเพราะ
โรงงานเปลี่ยนไปใช้เครื่องจักรกลนั้นเป็นโดยเหตุที่เอกชนต่างคนต่างทำ"¹⁰ "ประเทศไทย
จะดำเนินลัทธิที่ปล่อยให้เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานแล้ว ให้ผู้ที่สนับสนุนลัทธินี้ฟังสำนักว่า
ตนจะนำเอาความระส่ำระสายและความหายนะมาสู่ประเทศ"¹¹ ดังนั้นจะเห็นได้ว่านาย
ปรีดี พนมยงค์ไม่ได้เห็นด้วยกับการที่ปล่อยให้เอกชนต่างคนต่างทำ และได้พิจารณาปัญหาที่
เกิดขึ้นจากลัทธิเสรีนิยมนี้ โดยอาศัยหลักสังคมนิยม นายปรีดี พนมยงค์จึงเสนอให้รัฐเป็นผู้
ดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนเอกชน โดยให้มีการรวมปัจจัยการผลิต คือ ที่ดิน แรงงาน
ทุน เป็นของรัฐ และเสนอการจัดระบบเศรษฐกิจของสังคมใหม่

⁷ อัมพร วิจิตรพันธ์. หลักเศรษฐศาสตร์. หน้า 501.

⁸ เกื้อน บุนนาค. ล.ก. หน้า 70.

⁹ ชัยอนันต์ สมุทวาณิช. ล.ก. หน้า 245.

¹⁰ สุพจน์ คำนวณกุล. ล.ก. หน้า 81.

¹¹ ไสว สุทธิพิทักษ์. ล.ก. หน้า 181.

ในการจัดระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนี้ นายปรีดี พนมยงค์ได้อธิพลจากแชงคัง ซีมอง ในเรื่องการเน้นความสำคัญของอุตสาหกรรม และทำให้ประเทศเป็นสมาคมการผลิตขนาดใหญ่ ซึ่งแชงคัง ซีมองมีความเห็นว่า โลกที่เราอาศัยอยู่นี้มีพื้นฐานอยู่บนกิจการอุตสาหกรรม และอุตสาหกรรมนี้เป็นสิ่งที่มีส่วนอยู่ในการประสิทธิกรรรมอย่างสำคัญ¹² และกล่าวว่า "โลกอนาคต คือ โลกอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายอย่างเกี่ยวคือ การพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งจะเป็นหนทางที่จะนำมาซึ่งความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรือง"¹³ การพัฒนาอุตสาหกรรมตามทัศนะของแชงคัง ซีมองนั้นจะทำให้ประเทศฝรั่งเศสกลายเป็นโรงงานขนาดใหญ่ หรือสมาคมการผลิตระดับชาติ ซึ่งเมื่อมาพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ เสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจ จะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศมาก และได้เสนอให้รัฐบาลพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการซื้อเครื่องจักรให้มากขึ้นและนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิต ซึ่งเครื่องจักรก็คือ ทุนกรรมของเทคโนโลยี ในจุดนี้ทำให้มองเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ให้ความสำคัญกับการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ นายปรีดี พนมยงค์ได้ชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการไม่ใช้เครื่องจักร และเสนอให้รัฐเป็นผู้จัดการ เพื่อที่จะสามารถตกลงกับต่างประเทศได้ เพื่อซื้อเครื่องจักรจำนวนมากในราคาถูก และผ่อนส่งเป็นงวด ๆ¹⁴ ในเรื่องที่รัฐต้องจัดหาเงินทุนที่จำเป็นจะต้องใช้ในการประกอบการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์ได้แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ เงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักรที่รัฐบาลทำไม่ได้ กับเงินทุนที่รัฐบาลจะใช้เป็นค่าแรง¹⁵ จะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้ความสำคัญกับรายจ่ายเพื่อซื้อเครื่องจักรกล เป็นส่วนหนึ่งของรายจ่ายทั้งหมดนอกเหนือจากค่าแรง นอกจากนี้นายปรีดี พนมยงค์ยังได้เสนอความคิดที่จะตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งรัฐบาลดำเนินการเองไปคยู่เงินจากคนมั่งมีภายในประเทศหรือจากต่างประเทศ หรืออาจตกลงให้บริษัทต่างประเทศเข้ามาตั้งโรงงาน "และรัฐบาลเอาโรงงานหรือผลประโยชน์

¹² ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. สถิติเศรษฐกิจการเมือง. หน้า 36.

¹³ ก.

¹⁴ เคื่อน บุนนาค. ล.ก. หน้า 77.

¹⁵ สุพจน์ คานตระกูล. ล.ก. หน้า 89.

ของโรงงานนั้น เป็นประกันหนึ่งของโรงงานจนกว่าจะใช้เงินหมด"¹⁶ ซึ่งจะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ให้ความสำคัญกับเครื่องจักรกลและการพัฒนาอุตสาหกรรมมาก และเมื่อรัฐประกอบเศรษฐกิจเองในรูปของสหกรณ์ดังที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้ว ประเทศก็จะกลายสภาพเป็น "สมาคมการผลิตขนาดใหญ่" ตามความคิดของแชงค ซีมอง

นอกจากนี้ นายปรีดี พนมยงค์ยังมีความเห็นพ้องกับแชงค ซีมอง ที่ว่า ในสังคมใหม่ ความแตกต่างระหว่างชนชั้นจะสูญสิ้นไป¹⁷ จะมีบุคคลเพียง 2 ประเภทเท่านั้น คือ ผู้ที่ไม่ทำงานและผู้ทำงาน ในความคิดของแชงค ซีมอง ผู้ที่ทำงานก็คือผู้ที่เห็นแก่ประเทศชาติ ส่วนผู้ที่ไม่ทำงานก็คือผู้ที่ไม่เห็นแก่ประเทศชาติหรือศัตรูของประเทศชาติ. ในสังคมใหม่ผู้ที่ไม่ทำงานจะสูญสิ้นไปจะคงเหลือแต่เฉพาะผู้ทำงานเท่านั้น ซึ่งประกอบด้วย ข่างฝีมือ เกษตรกร นักประดิษฐ์ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม นายธนาคาร นักปราชญ์ และนักศิลปะ¹⁸ ซึ่งในระหว่างบุคคลเหล่านี้จะไม่มี ความแตกต่างกัน นอกจากความแตกต่างในอาชีพ ทุกคนจะมีความเสมอภาคกัน เมื่อหันมาพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจจะเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์เสนอให้ทุกคนทำงาน และให้รัฐหาทางบังคับผู้ที่เกิดมาหนักโลกหรือผู้ที่ไม่ทำงานได้ใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ ดังที่นายปรีดี พนมยงค์กล่าวถึงผู้ที่เกิดมาหนักโลกไว้ว่า "ในประเทศไทยนี้มีผู้ที่เกิดมาหนักโลก อาศัยบุคคลอื่นกินมีจำนวนไม่น้อย กล่าวคือคนที่ไม่เป็นผู้ประกอบการ เศรษฐกิจหรือกิจการใด ๆ ให้เหมาะสมกับแรงงานของตน อาศัยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และสถานที่ของผู้อื่น บุคคลจำพวกนี้ถ้าปล่อยให้คงอยู่ครบปัจจุบันนี้ก็จะกลายเป็นคนซึ่งเกียจไป ไม่มีวิถีใดที่จะจะไปกว่าการที่รัฐบาลจะประกอบการเศรษฐกิจเสียเอง และหาทางที่จะบังคับให้ราษฎรประเภทนี้ทำงาน จึงจะใช้แรงงานของผู้ที่หนักโลกนี้ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองได้"¹⁹ จะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ได้พิจารณาบุคคลที่เกิดมาหนักโลกตนเองเกี่ยวกับแชงค ซีมอง นอกจากนี้เรื่องความเสมอภาคที่แชงค ซีมองเสนอก็ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจ

¹⁶ ใสว สุทธิพิทักษ์. ล.ค. หน้า 172.

¹⁷ ญาคา ประภาพันธ. ประวัติลัทธิเศรษฐกิจ. หน้า 35.

¹⁸ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ล.ค. หน้า 37.

¹⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ค. หน้า 248.

ของนายปรีดี พนมยงค์ในเรื่องความเสมอภาคที่ว่า "ความเสมอภาคก็มีขึ้นได้ในสิทธิและหน้าที่ ซึ่งนอกจากจะเห็นการเสมอภาคกันบนกระดาษ ยังเป็นการเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการ แม้จะเป็นในทางปกครองและในทางเศรษฐกิจก็ดี ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย"²⁰ ซึ่งก็คือความเสมอภาคในการทำงาน และความเสมอภาคในระหว่างผู้ที่ทำงาน ในทัศนะของนายปรีดี พนมยงค์ นายปรีดี พนมยงค์มีความเห็นสอดคล้องกับแชงก์ ชิมอง ในเรื่องการเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม การแบ่งชนชั้นผู้ทำงานและผู้ไม่ทำงาน และความเสมอภาคในระหว่างผู้ทำงาน

นอกจากแชงก์ ชิมองแล้ว อาจกล่าวได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้รับแรงความคิด บางอย่างจากโรเบิร์ต โอเวน ในเค้าโครงการเศรษฐกิจนายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอในเรื่อง การจ่ายเงินราษฎรว่า "การจ่ายเงินเดือนราษฎรเท่ากับเป็นการจ่ายคะแนนให้ราษฎร" ที่ จะจับจ่ายแลกเปลี่ยนปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต โดยที่รัฐบาลจัดหาปัจจัยมารวมไว้ในรูปสหกรณ์ เพื่อรับแลกเปลี่ยนเดือนของราษฎร²¹ ซึ่งการจ่ายเงินเดือนที่เป็นบัตรแลกเปลี่ยน ซึ่งเปรียบเทียบเป็นการจ่ายคะแนนให้ราษฎรนี้คล้ายกับสิ่งที่เสนอใน Labour Note²² ของโรเบิร์ต โอเวน หรือบัตรแรงงาน โรเบิร์ต โอเวนถือว่าเงินตราทำให้เกิดกำไรและกำไรเป็นสิ่งที่ อยู่กิจกรรมที่ควรกำจัดให้สูญสิ้นไป ดังนั้น "เงินตราจึงเป็นมูลรากของความชั่วร้ายทั้งหลาย" จึงควรยกเลิกเงินตรา และนำบัตรแรงงานมาใช้แทนซึ่งบัตรแรงงานนี้จะเป็นมาตรฐานของ ราคา บัตรแรงงานจะคำนวณจากจำนวนชั่วโมงแรงงานซึ่งผู้ผลิตได้เสียไปในการผลิตสิ่งของ และ เมื่อผู้ผลิตผลิตสิ่งใดก็จะได้รับบัตรแรงงานตามชั่วโมงแรงงานที่ได้ผลิตของสิ่งนั้น และสามารถนำบัตรแรงงานนี้ไปแลกเปลี่ยนของสิ่งอื่นได้ตามต้องการโดยโรเบิร์ต โอเวนได้จัด ให้มีร้านแลกเปลี่ยนเรียกว่า The National Equitable Labour Exchange²³ ซึ่งจัดในรูปสหกรณ์แลกเปลี่ยนสินค้า เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอ จะเห็น

²⁰ ก. หน้า 265.

²¹ เดือน มุนนาค. ล.ก. หน้า 67.

²² ฎาคา ประภาพันธ. ล.ก. หน้า 26.

²³ อัมพร วิจิตรพันธ์. ประวัติลัทธิเศรษฐกิจ. หน้า 130.

มีส่วนคล้ายกันมาก คือ การที่รัฐบาลจ่ายเงินเดือนที่เท่ากับเป็นการจ่ายคะแนนให้ราษฎรนั้นก็เปรียบเหมือนการจ่ายบัตรแรงงานให้ผู้ผลิต ซึ่งทั้งเงินเดือนและบัตรแรงงานต่างก็เป็นเพียงบัตรแลกเปลี่ยน ที่นำมาแล่งสิ่งของตามที่ราษฎรหรือผู้ผลิตต้องการจากสหกรณ์แลกเปลี่ยนสินค้าแต่มีข้อแตกต่างในแง่ที่สำหรับนายปรีดี พนมยงค์แล้ว รัฐบาลเป็นผู้จ่ายบัตรแลกเปลี่ยนหรือเงินเดือนนี้โดยไม่ใคร่รู่ว่าจะจ่ายตามจำนวนชั่วโมงแรงงาน และสหกรณ์การแลกเปลี่ยนของนายปรีดี พนมยงค์ดำเนินงานโดยรัฐ ในขณะที่สหกรณ์แลกเปลี่ยนหรือห้าง The Nation Equitable Labour Exchange ของโรเบิร์ต โอเวน ไม่ได้ดำเนินงานโดยรัฐแต่กระนั้นก็ตามรูปแบบการจ่ายเงินเดือนซึ่งมีค่าเป็นบัตรแลกเปลี่ยนที่นำไปแล่งสิ่งของจากสหกรณ์แลกเปลี่ยนของนายปรีดี พนมยงค์ก็มีส่วนคล้ายกับของโรเบิร์ต โอเวน

นักสังคมนิยมที่มีอิทธิพลต่อนายปรีดี พนมยงค์อีกคนหนึ่งคือชาร์ล ฟูรีเออร์ ซึ่งได้เสนอให้สร้างหมู่บ้านหรือโรงแรมสหกรณ์ที่เรียกว่า "ฟาลังส์แตร" ซึ่งเป็นสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่พอที่คน 1,500 คนจะอาศัยได้ในฟาลังส์แตรนี้ ในฟาลังส์แตรจะมีห้องนอน ห้องโถง ห้องรับประทานอาหาร ห้องรับแขก ห้องอ่านหนังสือ ฯลฯ คือมีทุกอย่างที่จะให้บุคคลที่อาศัยอยู่ในฟาลังส์แตรอยู่อย่างสะดวกสบาย²⁴ ฟาลังส์แตรนี้เป็นสมาคมสหกรณ์ทั้งในด้านการผลิตและการบริโภค ซึ่งฟาลังส์แตรนี้จะเปรียบเหมือนโลกเล็ก ๆ ที่พึ่งตนเอง สมาชิกจะผลิตแต่ในสิ่งที่บริโภค และจะบริโภคในสิ่งที่ผลิต เมื่อมีสิ่งทีผลิตมากเกินไปเกินต้องการหรือมีสิ่งทีผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ สมาชิกของฟาลังส์แตรหนึ่งจะแลกเปลี่ยนกับฟาลังส์แตรอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งการแลกเปลี่ยนนี้ สมาชิกแต่ละคนจะไม่ทำการแลกเปลี่ยนเอง แต่เป็นหน้าที่ของสมาคมกระทำแทนสมาชิก²⁵ แต่เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ได้รับไปจากฟูรีเออร์ เห็นจะได้แก่การจัดรูปแบบของสหกรณ์ที่สามารถพึ่งตนเองได้ คือเป็นสหกรณ์การผลิต สหกรณ์การบริโภค ที่สามารถจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกับสหกรณ์หนึ่งได้ แม้ว่ารูปแบบสหกรณ์ของนายปรีดี พนมยงค์จะไม่เหมือนกับฟาลังส์แตร แต่แนวความคิดในการจัดระบบสหกรณ์ก็มีส่วนคล้ายกันอยู่ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวเรื่องการแบ่งงานแบบสหกรณ์ไว้ว่า "สหกรณ์เหล่านี้เป็นสมาชิกของสหกรณ์ย่อมรวมกันประกอบเศรษฐกิจแบบครบรูป" คือ

²⁴ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ล.ก. หน้า 42.

²⁵ วิรัช ธเนศวร. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ. หน้า 136.

ร่วมกันในการประคองรัฐ ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภค และบริโภคให้แก่สมาชิกและร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่²⁶ สหกรณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ควบคุมโดยรัฐ แต่ฟาลังสะแตร่จักษันโดยสมัครใจ และเงินทุนของฟาลังสะแตร่มาจากสมาชิก ไม่ได้มาจากรัฐ²⁷ สิ่งที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจอีกอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ได้รับแนวความคิดของชาร์ล ฟูรีเออร์ในการจัดรูปแบบสหกรณ์ หรือฟาลังสะแตร่ นั้นคือ นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "...ถ้าชาวนารวมกันทำก็อาจประหยัดแรงงานลงได้เช่น กระจับปี่หนึ่ง ชาวนาที่แยกกันทำจะท้องเลี้ยงเอง ถ้ารวมกันหลาย ๆ ตัวแล้ว กระจับปี่นั้น ก็อาจรวมกันเลี้ยง และใช้คนเลี้ยงรวมกันได้ เป็นการประหยัดแรงงานได้ส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ การบ้าน เช่น อาหารก็จะรวมกันทำได้เช่น ส้มหรือร้านจำหน่ายอาหารวันหนึ่ง ๆ มี คนมารับประทานอาหารหลายสิบคนและอาจใช้คนปรุงอาหารเพียงคนหนึ่งหรือสองคนก็ได้..."²⁸ ซึ่งชาร์ล ฟูรีเออร์ได้กล่าวไว้เหมือนกันว่า "ชีวิตภายใต้หลังคาเดียวกัน (ฟาลังสะแตร่) สามารถทำให้ผู้บริโภครับความสะดวกสบายได้โดยเสียค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อย อาหาร เครื่องทำความร้อน แสงสว่าง ฯลฯ จะสามารถได้รับในราคาถูกกว่าและมีประสิทธิภาพ มากกว่า"²⁹ และในฟาลังสะแตร่บุคคลจะรับประทานอาหารร่วมกันในห้องอาหารของสาธารณะ หรือจะนำอาหารไปรับประทานในห้องส่วนตัวก็ได้ ซึ่งการดำเนินงานในเรื่องการบริโภคนี้ เป็น "ระบบครัวรวม" คือผู้ที่มีหน้าที่ปรุงอาหารเพียงจำนวนหนึ่ง แต่ปรุงอาหารเพื่อสมาชิก ทั้งหมด

เมื่อมาพูดถึงการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมภายในประเทศ นายปรีดี พนมยงค์มีความเห็นสอดคล้องกับทฤษฎี บลังค์ ซึ่งทฤษฎี บลังค์มีความเห็นว่า ความเลวร้ายทั้งหลายในทางเศรษฐกิจเกิดจากการแข่งขันการแข่งขັນเป็นสาเหตุของความยากจน ความเสื่อมทางจิตใจ อาชญากรรม และโสเภณี วิกฤตการณ์ทางอุตสาหกรรมและความขัดแย้งระหว่างประเทศ

²⁶ เกื้อน บุญนาค. ล.ก. หน้า 104-105.

²⁷ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ล.ก. หน้า 93.

²⁸ สุพจน์ คำนวณตระกูล. ล.ก. หน้า 80.

²⁹ อัมพร วิจิตรพันธ์. ล.ก. หน้า 136.

หุยส์ บลังค์จึงประณามการแข่งขันและเสนอว่าควรรื้อรากฐานของสังคมและสร้างสังคมใหม่ โดยให้ระบบรวมสมาคมเป็นพื้นฐานของชีวิตสังคม³⁰ หุยส์ บลังค์เสนอให้ตั้งโรงงานสังคม หรือโรงงานแห่งชาติขึ้น ซึ่งโรงงานนี้เกิดจากผู้ผลิตในอาชีพเดียวกันทั้งในการเกษตรและอุตสาหกรรม รวมกันทั้งเป็นสหกรณ์ผู้ผลิตขึ้นในแต่ละสาขาการผลิต แล้วมีเงินทุนจากรัฐบาล โดยคนงานให้ค้ำประกันสัญญาว่าจะใช้คือและให้ดอกเบี้ยสำหรับการกู้ยืมในระยะแรก³¹ หุยส์ บลังค์ได้กล่าวถึงการที่โรงงานสังคมต้องกู้ยืมเงินจากรัฐบาล หรือให้รัฐบาลเข้าช่วยเหลือ ในการจัดตั้งโรงงานในระยะแรกว่ากรรมกรไม่สามารถจะมีทุนหรือหาทุนในการก่อตั้งโรงงานได้ และถ้าไม่อาศัยความช่วยเหลือจากรัฐบาลแล้ว การจะสร้างโรงงานจากเงินสะสมของกรรมกรเองเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ กรรมกรขาดแคลนทุนตั้งนันทน์หน้าของรัฐบาลก็คือจัดหาเงินทุนในการจัดตั้งโรงงานและให้ความเหลือในระยะแรก³² เมื่อมาพิจารณาถึงสิ่งที่เสนอ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจจะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์มีความเห็นสอดคล้องกับหุยส์ บลังค์ ในเรื่องการตั้ง "โรงงานสังคม" ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์เห็นว่าเครื่องจักรเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ และควรนำเครื่องจักรมาใช้ทั้งในการเกษตรและโรงงานอุตสาหกรรม แต่การนำเครื่องจักรมาใช้ตั้งที่เป็นอยู่ในระบบเสรีนิยมทำให้เกิดปัญหาคนว่างงานได้ "แต่ทั้งนี้ก็จะโทษเครื่องจักรกลมิใช่ เพราะเครื่องจักรกลเป็นสิ่งที่ช่วยมนุษย์ไม่ให้ทอทรมาณ การที่มีคนไม่มีงานทำเพราะโรงงานได้เปลี่ยนใช้เครื่องจักรกลนั้นเป็นโดยเหตุที่เอกชนต่างคนต่างทำ"³³ นายปรีดี พนมยงค์ เห็นด้วยที่จะจัดตั้งสหกรณ์ผู้ผลิตที่มีรูปแบบเหมือนโรงงานสังคมของหุยส์ บลังค์ และเห็นด้วยว่ากรรมกรไม่มีเงินทุนพอที่จะจัดตั้งโรงงานสังคมขึ้นเอง ในด้านการเกษตรชาวนาไม่มีเงินทุนพอที่จะซื้อเครื่องจักร ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "การนำเครื่องจักรมาใช้ ชาวนาทุก ๆ คนสามารถมีเครื่องจักรได้ หรือชาวนามีทุนพอที่จะซื้อหรือ..." ดังนั้น "การที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองโดยจัดให้มีสหกรณ์นั้น นอกจากจะแก้ปัญหาโรงงานแล้ว

³⁰ ญาคา ปรากฏนิต. ล.ก. หน้า 30.

³¹ ก.

³² ก. หน้า 31.

³³ เดือน มุนนาค. ล.ก. หน้า 75.

การหาทุนยังสะดวกยิ่งกว่าเอกชนเพราะรัฐบาลอาจวางนโยบายการคลัง... อาจที่จะอาศัย
 ข้อริบยงและทรัพย์สินของรัฐบาลจกการกู้เงินอันเป็นประกันก็กว่าเอกชน"³⁴ กงนั้นสหกรณ
 การผลิตของนทยปรีดี พนมยงคที่อยูในรูปสหกรณอุตสาหกรรมและสหกรณเกษตรกรรม ก็มี
 รูปแบบเหมือโรงงานสังคคที่หุลยส บลจคเสนอก แตกขอกแตกท่างกันที่วาสหกรณการผลิตของ
 หุลยสบลจคเสนอกใหกรรณกรฎยมเงินจกรัฐบาลและรัฐบาลใหความช่วยเหลือเฉพาะในระยะ
 เรือแรก แตสหกรณการผลิตของนายปรีดี พนมยงครัฐบาลเป็นผู้ค้ำเนินการเองโดยฎเงิน
 จกคนมั่งมีในประเทศ "ซึ่งอถึจะเป็นการฎโดยตรงหรือออกใบฎสำหรับโรงงานจกเฉพาะ"³⁵
 และอาจฎเงินจกท่างประเทศ การฎเงินของหุลยส บลจคและนายปรีดี พนมยงคมีลักษณะ
 ร่วมกันคือกรจ่ายคอกเบียเงินฎ

การจกสรรรายโคหรือ "กรจ่ายเงินเคือนและเบียบ้านาฎของราษฎร" ที่นายปรีดี
 พนมยงคเสนอกก็มีส่วนคล้ายกับกรจกสรรรายโคใน "โรงงานสังคค" ของหุลยส บลจคซึ่ง
 หุลยส บลจคเสนอกวว่า รายโคสุทธิของโรงงานจะแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกจะแบ่งกัน
 ระหว่างสมาชิกผู้ท่างงานในโรงงานเป็นการเพิ่มค้ำแรง สำหรับส่วนที่ 2 ใชสำหรับช่วยคน
 ชรา คนพิการ และคนป่วยในสังคค และส่วนที่ 3 ใชสำหรับซื้อเครื่องมือการผลิตใหผู้ค้อง
 กรเข้ามาร่วมใหม่ในโรงงานเพื่อที่จะขยายโรงงานใหกว้างขวางออกไปทั่วสังคค³⁶ ใน
 เคือร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยกรประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร หมวดที่ 1 ว่าด้วยเงินเคือน
 และเบียบ้านาฎของราษฎร นายปรีดี พนมยงคเสนอกวว่า "นอกจากเงินเคือนที่เคือรับ ใหผู้
 ท่างงานหรือรับราชการเคือรับเงินรางวัลอีกโสคหนึ่งคผลแห่งกรงานของคณ"³⁷ ซึ่งนาย
 ปรีดี พนมยงคโคธิบายวว่า "รางวัลเชนี้ เป็นไปในท่างองใหกรรณกรมี ส่วนในผลค้ำไรที่
 เรือกกันวว่า *Sindhu*"³⁸ ซึ่งเงินรางวัลในที่นี้ก็เหมือกับการแบ่งผลค้ำไรระหว่างสมาชิก

³⁴ ก. หน้า 77.

³⁵ ก. หน้า 95.

³⁶ เจ.เอฟ. ฮักเจสสัน. ลทธิเศรษฐกิจ. หน้า 121.

³⁷ เคือน บุนนาค. ด.ก. หน้า 129.

³⁸ ก. หน้า 135.

ในโรงงานของหลุยส์ บลังค์เคมีข้อแตกต่างที่ว้นนอกจากเงินรางวัลนี้โรงงานสังคมของหลุยส์ บลังค์จะจ่ายค่าจ้างให้กรรมกรทุกคนเท่ากัน ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์จ่ายเงินเดือนตามอัตราที่อาจมีความแตกต่างกันตามความสามารถ แต่กระนั้นก็ตามการจัดสรรรายได้ส่วนอื่น ๆ ของนายปรีดี พนมยงค์ก็มีส่วนคล้ายกับของหลุยส์ บลังค์ เช่น การจัดรายได้ส่วนหนึ่งเพื่อช่วยคนชรา คนพิการ คนป่วย และการจัดสรรรายได้ที่เหลือเพื่อซื้อเครื่องจักรกล

นอกจากนี้ นายปรีดี พนมยงค์ยังได้รับอิทธิพลจากหลุยส์ บลังค์ในเรื่องเสรีภาพ หลุยส์ บลังค์ได้กล่าวถึงปัญหาการให้รัฐมีบทบาทในการสร้างสังคมนิยม โดยเฉพาะการช่วยตั้งโรงงานสังคมนิยมว่า การแทรกแซงของรัฐนั้นจะเป็นการทำลายเสรีภาพหรือไม่ และหลุยส์ บลังค์ได้ตอบว่า "มันจะเป็นการทำลายเสรีภาพ ถ้าคุณคิดถึงเสรีภาพในลักษณะที่เป็นนามธรรมที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือสิ่งอื่น ๆ แต่สิ่งนั้นไม่ใช่เสรีภาพที่แท้จริง เสรีภาพที่สมบูรณ์ประกอบด้วยอำนาจที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาและใช้ความสามารถของมนุษย์ในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมได้ โดยได้รับการยอมรับจากกฎหมาย"³⁹ เสรีภาพโดยปราศจากโอกาสที่จะใช้ก็คือ การกักขังและเมื่อคนโง่หรือปราศจากเครื่องมือหาเลี้ยงชีพแล้ว เขาก็ต้องตกเป็นเหยื่อของผู้ที่รวยกว่าหรือมีการศึกษาคึกว่า เท่ากับว่าเสรีภาพของเขาหมดไปแล้วในกรณีเช่นนี้ การเข้าแทรกแซงของรัฐเป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวข้อความในทำนองเดียวกันนี้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ หมวดที่ 11 บทที่ 5 เรื่องเสรีภาพว่า "ข้อนี้ ผู้ที่มองแต่ผิวเผินจะคัดค้านทันทีว่า การที่รัฐบาลกับราษฎรทั้งหมดเป็นข้าราชการนั้น และการที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองนั้นจะเป็นการตัดเสรีภาพ จริงอยู่เมื่อรัฐบาลประกอบการเศรษฐกิจเสียเองเช่นนั้น ย่อมเป็นการตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้นก็เป็นการทำให้ราษฎรได้รับความสุขสมบูรณ์เมื่อราษฎรได้มีความสุขภายในเศรษฐกิจนั้นแล้ว ราษฎรก็ย่อมมีความสุขกาย ราษฎรจะต้องมีการเสรีภาพ โดยไม่มีอาหารรับประทานหรือ ทั้งนี้ไม่ใช่ความประสงค์ของราษฎรเลย เสรีภาพย่อมจำกัดเพื่อยลประโยชน์ของราษฎรทั้งหลายด้วยกัน"⁴⁰ นอกจากนี้ นายปรีดี พนมยงค์ยังมีความเห็นสอดคล้องกับหลุยส์ บลังค์ที่เห็นว่า ระบบการเลือกตั้งที่ให้สิทธิแก่บุคคลทั่วไปจะสามารถทำให้สถาบันรัฐเป็นเครื่องมือให้เกิดการปฏิรูปต่าง ๆ ได้ และหวังที่จะใช้สถาบัน

³⁹ เจ.เอฟ. ฮัทเจสตัน. ล.ก. หน้า 124.

⁴⁰ ไสว สุทธิพิทักษ์. ล.ก. หน้า 191.

รัฐที่มีอยู่ปรับปรุงระบบเศรษฐกิจการเมืองแทนที่จะล้มล้างสถาบันรัฐเดิม แล้วสร้างสถาบันรัฐใหม่ขึ้นมา⁴¹ แต่การเข้าไปมีบทบาทของรัฐของหลุยส์ บลังค์มีความแตกต่างกับนายปรีดี พนมยงค์ เพราะรัฐของหลุยส์ บลังค์มีฐานะ เป็นผู้ช่วยเหลือ แต่ของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐเป็นผู้ดำเนินการและประกอบการเศรษฐกิจเอง

นักคิดที่มีอิทธิพลต่อนายปรีดี พนมยงค์อีกคนหนึ่ง คือ ปรูคอง แต่ไม่มากนัก นายปรีดี พนมยงค์ได้รับอิทธิพลจากปรูคองในเรื่องความหมายของ "เงินตรา" เท่านั้น ปรูคองกล่าวว่า "เงินตราในตัวของมันเองไม่มีประโยชน์ต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเอามันไว้เพื่อไปใช้เท่านั้น ข้าพเจ้าไม่ได้บริโภคมันเข้าไป และมีได้ทำให้มันออกเจยขึ้นมา เงินตราเป็นแต่เพียงเครื่องมืออันหนึ่งแห่งปรัวรรคกรรมเท่านั้น"⁴² ดังนั้นเงินตราจึงเป็นเพียงบัตรแลกเปลี่ยนซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวถึงความหมายของเงินตราในทำนองเดียวกับปรูคองว่า "เงินตราเป็นสิ่งที่รับประทานไม่ได้ เงินตราเป็นสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต"⁴³ ดังนั้น เงินตราในความหมายของนายปรีดี พนมยงค์จึงเป็นเพียงบัตรแลกเปลี่ยนเช่นกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้รับอิทธิพลหรือแนวความคิดสังคมนิยมแบบสมาคมจากนักสังคมนิยมท่านต่าง ๆ นับตั้งแต่ แซงต์ ซีมอง โรเบิร์ต โอเวน ชาร์ล ฟูรีเออร์ หลุยส์ บลังค์ และปรูคอง ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้เลือกความเห็นของนักคิดเหล่านี้แต่ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับประเทศไทยเท่านั้น ไม่ได้เฉพาะเจาะจงของใครเป็นพิเศษ นายปรีดี พนมยงค์เห็นด้วยกับหลักทั่วไปของพวกสังคมนิยมแบบสมาคม ในการพิจารณาความไม่เป็นธรรมในสังคม ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ การเอากำไร และการคงไว้ซึ่งกรรมสิทธิ์เอกชน โดยเสนอให้ทุกคนร่วมกันในการผลิต บริโภคในรูปแบบของสมาคม

3.1.2. สังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์ร่วม

สังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นรูปแบบสังคมนิยมที่พัฒนาต่อจากสังคมนิยมแบบสมาคมซึ่งได้ปฏิเสธแนวความคิดของพวกสังคมนิยมแบบสมาคมว่า เป็นรูปแบบสังคมนิยม

⁴² ญาคา ประภาพันธ์. ล.ค. หน้า 30.

⁴³ เกื้อน บุญนาค. ล.ค. หน้า 66-67.

ที่เพื่อนหรือญาติโยม และพวกสังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์ร่วมหรือคอลเลกทีวิสต์นี้ เรียกตัวเอง
ว่าเป็นสังคมนิยมแบบวิทยาศาสตร์⁴⁴ แนวความคิดหลักของสังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์ร่วมก็คือ
การรวมเครื่องมือหรือปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน เหมืองแร่ โรงงาน ธนาคาร รถไฟ วัตถุประสงค์
เหล่านี้ เป็นกรรมสิทธิ์ของสังคม และอยู่ภายใต้การดูแลของพวกคอลเลกทีวิสต์เองไม่ใช่กรรมกร⁴⁵
ส่วนการบริโภคยังคงอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์เอกชน ในเค้าโครงการเศรษฐกิจนายปรีดี พนมยงค์
ได้เสนอให้ออนปัจจัยการผลิตบางอย่างจากกรรมสิทธิ์เอกชนให้เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของสังคม
นายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอให้รัฐบาลซื้อที่ดินกลับคืนโดยเสนอว่า "ที่ดินที่รัฐบาลต้องซื้อคืน
นี้ ก็คือที่ดินที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจ เช่นที่นา หรือไร่ เป็นต้น ส่วนที่บานอยู่อาศัยนั้น
ไม่จำเป็นที่รัฐบาลจะต้องซื้อคืน"⁴⁶ นอกจากที่ดินแล้วรัฐบาลก็มีความประสงค์ที่จะจัดตั้งหรือ
ดำเนินงานในโรงงานเอง ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์กล่าวว่า

"ประเทศไทย กำหนดสิทธิปล่อยให้เอกชนเป็นเจ้าของโรงงาน แล้วให้ผู้ที่สนับสนุน
สนับสนุนนั้นพึงสำนึกว่า ตนจะนำเอาความระส่ำระสายและความหายนะมาสู่ประเทศ
แต่ถ้าเราประกอบการเศรษฐกิจทั้งหลาย รัฐได้เป็นเจ้าของเสียเองแล้ว ราษฎร
ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นราษฎรหรือข้าราชการประเภทใด เมื่อทำงานตามกำลังและ
ความสามารถเหมือนกับข้าราชการและกรรมกรประเภทอื่นแล้ว ก็จะได้รับผล
เช่นเดียวกัน"⁴⁷

และกล่าวว่า

"การที่คนไม่มั่งงานทำเพราะคนเปลี่ยนไปใช้เครื่องจักรนั้น เป็นโดยเหตุที่เอกชน
ต่างคนต่างทำ ถ้าโรงงานต่าง ๆ หรือการถลุงแร่ต่าง ๆ ได้ใช้เครื่องจักร
ไปทั้งหมด คนไม่มั่งงานทำจะมีเป็นจำนวนมาก ผลสุดท้ายความหายนะย่อมมาสู่ แต่
ถ้ารัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ก็มีแต่ผลดีอย่างเดียวกันที่จะได้

⁴⁴วิรัช ชเนศวร. ล.ก. หน้า 130.

⁴⁵ล. หน้า 131.

⁴⁶ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 249.

⁴⁷เกื้อน บุนนาค. ล.ก. หน้า 109-110.

รับจากเครื่องจักรกล⁴⁸

นายปรีดี พนมยงค์ เสนอให้รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ร่วม แต่พวกคอลเลกทีวิสต์ เสนอให้อยู่ภายใต้การควบคุมของโครงการของคอลเลกทีวิสต์ ไม่ได้กำหนดว่าเป็นรัฐ แต่สิ่งที่เหมือนกันระหว่างข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์กับพวกคอลเลกทีวิสต์คือ กรรมสิทธิ์ร่วมไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของกรรมกรหรือชนชั้นกรรมกรอาชีพแบบมาร์กซิสต์ นอกจากนี้ข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ยังมีความเห็นสอดคล้องกับพวกคอลเลกทีวิสต์ที่เสนอให้ปัจจัยการผลิตบางอย่างยังเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์กล่าวว่า

"การประกอบการเศรษฐกิจนั้นมีลักษณะบางอย่าง ซึ่งเอกชนจะประกอบตามลำพังได้ผล เช่น การอาชีพอิสระ เช่น นักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ ช่างเขียน ครูในวิชาบางอย่าง ฯลฯ เหล่านี้ เมื่อราษฎรโดยประสงค์จะทำโดยลำพังไม่ยากเป็นข้าราชการแล้วก็อนุญาตให้ทำได้... หรือการพาณิชย์การกสิกรรมบางอย่าง เมื่อเอกชนได้แสดงว่าการทำงานจะประกอบได้ผลเลี้ยงตนแล้ว จะอนุญาตให้ทำเป็นพิเศษได้"⁴⁹

และนายปรีดี พนมยงค์ยังได้เสนอหลักการรวมกรรมสิทธิ์ร่วม ในลักษณะที่ประนีประนอมกว่าพวกคอลเลกทีวิสต์คือ ไม่ได้เสนอให้รวมปัจจัยการผลิตที่มีลักษณะเป็นการผลิตร่วมทั้งหมดเข้าเป็นของรัฐ แต่มีข้อยกเว้นซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "รัฐบาลอาจยอมยกเว้นให้เอกชนที่มีอยู่แล้วในเวลานี้ หรือผู้นั้นไม่ประสงค์เป็นข้าราชการประกอบการเศรษฐกิจของตนเองเมื่อผู้นั้นแสดงได้ว่า การประกอบการเศรษฐกิจโดยลำพังของเขานั้น จะมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตของเขาได้ตลอด..." และ "การโรงงานซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของอยู่แล้วในเวลานี้เมื่อผู้นั้นประสงค์จะทำต่อไปโดยไม่ยากเป็นข้าราชการแล้วก็อนุญาตเช่นเดียวกัน"⁵⁰

⁴⁸ สุพจน์ ก้านกระดุม. ล.ก. หน้า 105.

⁴⁹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 252.

⁵⁰ เลื่อน มุมนาค. ล.ก. หน้า 90-91.

เราจะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้อาศัยหลักคอลเลกทีวิสต์หรือสังคมนิยมแบบกรรมสิทธิ์ร่วมในการร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจหลายอย่างด้วยกัน นอกจากนี้นายปรีดี พนมยงค์ยังได้เคยกล่าวในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า "แบบที่เราต้องเดินนั้นต้องอาศัยหลักวิชา อาศัยแบบ อาศัยโครงการวิโซเซี่ยลลิสม์ เป็นวิธีวิทยาศาสตร์โดยแท้" ซึ่งคงเช่นเดียวกับพวกคอลเลกทีวิสต์ซึ่งเรียกตนเองว่าเป็น "สังคมนิยมวิทยาศาสตร์" ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์เคยให้สัมภาษณ์หลายครั้งว่า ความเห็นของเขาเป็น "สังคมนิยมวิทยาศาสตร์" คือไม่ใช่ "สังคมนิยมยูโทเปีย" และไม่ใช่ "คอมมิวนิสต์"⁵¹ นอกจากแนวความคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว "สังคมนิยมแบบสหกรณ์" ที่จะกล่าวต่อไปนี้ก็ในรูปแบบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่พบในเค้าโครงการเศรษฐกิจ

3.1.3. สังคมนิยมแบบสหกรณ์

สังคมนิยมแบบสหกรณ์เป็นรูปแบบที่พัฒนาต่อมาจากสังคมนิยมแบบสมาคม มีลักษณะที่แตกต่างจากสังคมนิยมแบบอื่น คือ สมาคมสหกรณ์จะมีวัตถุประสงค์ที่ปลดเปลื้องภาระทางเศรษฐกิจของกลุ่มชนที่แน่นอน โดยการคัดคนกลางและจัดรูปแบบสหกรณ์ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ค่าเนิงานของสหกรณ์โดยสมาชิก เพื่อสมาชิกสหกรณ์ และสมาคมสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ที่จะแทนที่การแข่งขันด้วยการช่วยเหลือกันตามแบบโซลิคาริตีที่ถือว่าทุกคนต่างมีหนี้ซึ่งกันและกัน⁵² และสมาคมสหกรณ์ไม่ต้องการยกเลิกกรรมสิทธิ์เอกชน แต่กระจายกรรมสิทธิ์ไปสู่ทุกคนโดยการถือหุ้น และมีกองทุนรวมเพื่อใช้ในการพัฒนาสังคม สมาคมสหกรณ์ก็กั้นกำไร ห้ามการค้ากำไร ห้ามนำกำไรมาเป็นเงินทุนสำรอง แต่ให้แบ่งปันในหมู่สมาชิก สมาคมสหกรณ์ให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยการอบรมให้สมาชิกช่วยเหลือผู้อื่น ยกเลิกการทุจริตเพื่อนมนุษย์และยกระดับทางคุณธรรม ในเค้าโครงการเศรษฐกิจรูปแบบของสมาคมสหกรณ์นี้เป็นรูปแบบหลักคั้งที่ปรากฏในหมวดที่ 7 ในเรื่องการแบ่งงานออกเป็นสหกรณ์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์เสนอให้จัดแบ่งการ

⁵¹ ชัยณรงค์ ชรรณศักดิ์. ชีวประวัตินายกรัฐมนตรี. หน้า 235.

⁵² พิเศษย์ จารุจิตพิพันธ์. ล.ก. หน้า 18.

ประกอบการเศรษฐกิจออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ และสหกรณ์จะมีทั้งสหกรณ์ในทางกลุ่กขรมและสหกรณ์อุตสาหกรรม โดยที่สหกรณ์เหล่านี้ผู้เป็นสมาชิกสหกรณ์ยอมรับร่วมกันประกอบการเศรษฐกิจแบบครบรูปคั้งที่กล่าวแล้ว กั้งนั้น "สหกรณ์" ที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอจึงมีลักษณะเป็น "สหกรณ์สังคมนิยม" ไม่ใช่ "สหกรณ์ทุนนิยม" ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2525 โดยกล่าวถึง "สหกรณ์" ในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า "ถ้าจะพูดกันโดยสรุป ผมปรารถนาที่จะให้เป็น "สหกรณ์สังคมนิยม" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา "สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย"⁵³ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นแนวความคิดแบบสังคมนิยมแบบต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดนี้ไม่ใช่น้อย เมื่อพูดถึงแนวความคิดอย่างอื่น เราจะกล่าวถึงแนวความคิดที่เป็นความคิดพื้นฐานที่สำคัญอีกอย่าง นั่นคือลัทธิโซลิดารีสม

3.2. ลัทธิโซลิดารีสม

ลัทธิโซลิดารีสมเป็นแนวความคิดอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้ยอมรับความสำคัญของลัทธิโซลิดารีสม โดยกล่าวในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า

"ตามหละกของข้าพเจ้าเป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้เลือกคักเอาที่คี่มาปรับปรุงให้สมกับฐานะของประเทศไทยแต่เหตุสำคัญอาศัยลัทธิโซลิดารีสม ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือถึอว่ามนุษย์ที่เกิดมาย่อมเป็นเจ้าหน้ตอกัน เช่น คนจนนั้นอาจเพราะฝูงชนทำให้จนก็ได้...หรือคนท่รวยเวลานี้ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของคนเลย...ฉะนั้นจึงถึอว่ามนุษย์มีหน้ตามธรรมจริยาค่อกัน จึงจำต้องร่วมประกัันภัยตอกันและรวมในการประกอบการเศรษฐกิจ"⁵⁴

⁵³ปรีดี พนมยงค์. ประสบการณ์และความเห็นบางประการ. หน้า 68.

⁵⁴เคื้อน บุนนาค. ล.ค. หน้า 157-158.

ลัทธิโซลิดารีสมมีพื้นฐานความคิดที่ว่า มนุษยชาติรวมกันเข้าเป็นร่างอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีบุคคลแต่ละคนเป็นส่วนประกอบเพราะการกระทำของแต่ละบุคคลจะมีผลกระทบต่อคนอื่นและกัน ดังนั้นบุคคลจึงมีหนี้สินต่อกัน เป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ร่วมกัน และด้วยเหตุนี้สังคมมนุษย์จะถูกเปลี่ยนรูปเป็นสมาคมขนาดใหญ่ที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ถ้าชาวลัทธิโซลิดารีสม การบังคับทางกฎหมายก็จะเป็นสิ่งที่ยุติธรรม โดยการกำหนดให้แต่ละคนรับภาระหนี้ของเขาที่มีต่อคนอื่น และรับส่วนที่เขาควรจะได้รับ⁵⁵ ลัทธิโซลิดารีสมสนับสนุนให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการปฏิรูปสังคม เป็นผู้ออกกฎหมาย เป็นผู้จัดสรรทรัพยากรของสังคม และเป็นผู้มีบทบาทในการประกันสังคม⁵⁶ เราจะพบลัทธิโซลิดารีสมปรากฏอยู่ในเค้าโครงการเศรษฐกิจหมวดที่ 2 เรื่อง ความไม่เที่ยงแท้แห่งการเศรษฐกิจ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวไว้ว่า

"ผู้ที่มีจิตใจเป็นมนุษย์ประกอบด้วยความเมตตากรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อเห็นสภาพชาวนาในชนบทก็เห็นคนยากจนอนาถาในพระนครก็ตั้งจะปรากฏความสมเพชเวทนาขึ้นในทันทีทันใด... ความไม่เที่ยงแท้แห่งการดำรงชีวิตนี้ มิใช่จะมีแต่ในหมู่วาณิชที่ยากจนเท่านั้น คนชั้นกลางก็ดี คนมั่งมีก็ดี ย่อมจะประสบกับความไม่เที่ยงแท้ด้วยกันทุกรูปทุกนาม... ท่านคงพบเห็นว่า คนมั่งมีในสมัยหนึ่งต้องกลับเป็นคนยากจนในอีกสมัยหนึ่ง หรือมรดกที่ตกทอดไปถึงบุตรต้องละลายหายสูญไม่คงอยู่ตลอดชีวิตของบุตร บุตรของมั่งมีกลับตกเป็นที่ยากจน เช่นที่ท่านก็คงเห็นแล้วว่า เงินนั้นไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ อันจะเป็นการประกันการดำรงชีวิตของท่านได้"⁵⁷

ซึ่งเรื่องความไม่เที่ยงแท้แห่งการเศรษฐกิจนี้ สอดคล้องกับหลักจริยธรรมของลัทธิโซลิดารีสม ที่เสนอให้บุคคลแต่ละคนช่วยเหลือกัน

⁵⁵ อัมพร วิจิตรพันธ์. ล.ก. หน้า 32.

⁵⁶ ล.ก. หน้า 34.

⁵⁷ เคื้อน บุนนาค. ล.ก. หน้า 62-63.

ลัทธิโซลิดารีสม์ได้เสนอให้มีการประกันต่อการเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุหรือความ
 บังเอิญซึ่งไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ แต่เพื่อให้มีการประกันต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น และประกัน
 ไม่ให้บุคคลต้องตกเป็น "เหยื่อ" ของความไม่แน่นอนของโชคชะตา ลัทธิโซลิดารีสม์ จึง
 เสนอหลักการประกันซึ่งกันและกัน โดยให้รัฐเป็นผู้มีบทบาทในการประกันสังคม เช่นเดียวกับ
 ที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอในหมวดที่ 3 เรื่องการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร

หลักการประกันสังคมโดยอาศัย "กฎหมาย" และ "รัฐ" นี้เป็นหลักการของ
 ลัทธิโซลิดารีสม์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้ใช้เป็นหลักการสำคัญในเค้าโครงการเศรษฐกิจ และ
 นายปรีดี พนมยงค์เห็นด้วยกับการมีกฎหมายประกันสังคมดังที่ไถ่กล่าวไว้ในพ.ร.บ.ว่าด้วย
 การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรหมวดที่ 2 ว่าด้วยการทำงาน นายปรีดี พนมยงค์ได้
 กล่าวถึงบุคคลที่ใ้รับการยกเว้นไม่ต้องทำงาน "โดยตนเองและบุตรของตนที่มีอายุต่ำกว่า
 18 ปี ใ้รับเงินเดือนตลอดคือ 1.หญิงมีครรภ์ 2.คนเจ็บป่วย 3.คนพิการ 4.นักเรียนใน
 มหาวิทยาลัยและโรงเรียนอุดมศึกษา 5.บุคคลที่มีเวลาราชการพอที่จะใ้รับเบี้ยบำนาญ"⁵⁸
 นายปรีดี พนมยงค์ใ้อธิบายว่า "ในการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรตามวิธีประกันสังคม
 บุคคลจำพวกนี้ใ้ใ้รับบำนาญ"⁵⁹ ซึ่งหลักการประกันสังคมที่นายปรีดี พนมยงค์กล่าวถึงคือ
 หลักการของโซลิดารีสม์ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในการเสนอการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร
 ตามที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น นายปรีดี พนมยงค์ใ้อาศัยลัทธิโซลิดารีสม์เป็น
 ความคิดพื้นฐานที่สำคัญ ลัทธิโซลิดารีสม์ยังเสนอใ้รัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาอย่างเสรีสำหรับ
 ทุกชนชั้นของสังคมและใ้รัฐเป็นผู้กำหนดกรวยใ้ขึ้นค่าสำหรับการดำรงชีวิตของทุก ๆ คน
 ซึ่งหน้าที่ของรัฐดังที่กล่าวนี้ก็ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจอีกเช่นกัน นายปรีดี พนมยงค์
 ได้กล่าวไว้ในเรื่องการศึกษาว่า "ราษฎรจะมีการศึกษาอย่างเต็มที่ เมื่อราษฎรใ้รับความ
 สุขสมบูรณ์โดยรัฐประกอบการเศรษฐกิจเสียเองและราษฎรก็ยอมจะใ้รับการการศึกษา แทนที่จะ
 พะวงถึงทรัพย์สินของตนว่าจะ เป็นอันตรายหรือสูญหาย"⁶⁰

⁵⁸ สุพจน์ คานตระกูล. ล.ค. หน้า 106.

⁵⁹ เกื้อน บุนนาค. ล.ค. หน้า 136.

⁶⁰ ไสว สหพิทักษ์. ล.ค. หน้า 192.

ในเรื่องการกำหนดอัตรารายได้ขั้นต่ำรายปีที พนมยงค์ได้เสนอหลักการกำหนดอัตราขั้นต่ำรายได้อัตราของบุคคลที่จะอยู่ในช่วงอายุต่างกัน และถึงแม้ว่าจะไม่กำหนดจำนวนตัวเลขของอัตราเงินเดือนแต่ละขั้นแก่นายปรีดี พนมยงค์ก็บอกกล่าวว่า "เงินเดือนที่รัฐบาลจะให้ในอัตราขั้นต่ำก็จะได้กำหนดให้เพียงพอที่จะแลกเปลี่ยนกับอาหาร แต่เรื่องนุ่งทึ่มสถานที่อยู่ ฯลฯ ตามความต้องการของราษฎร"⁶¹ ซึ่งเป็นการประกันรายได้และความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างน้อยในอัตราขั้นต่ำที่ราษฎรจะไ้รับจะเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต ส่วนราษฎรที่มีคุณวุฒิหรือความสามารถพิเศษก็จะได้รับเงินเดือนสูงขึ้นไปตามคุณวุฒิและความสามารถพิเศษนั้น

ความสอดคล้องระหว่างลัทธิโซลิดารีสมกับเค้าโครงการเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งคือลัทธิโซลิดารีสมเสนอให้รัฐเป็นตัวแทนของความยุติธรรมในสังคม เป็นผู้ออกกฎหมาย และเป็นผู้เก็บภาษี โดยเฉพาะภาษีแบบก้าวหน้าซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดสรรหนี้สังคมที่ทุกคนในสังคมแบกรับหนี้ร่วมกันตามส่วนของแต่ละคนโดยมรัฐเป็นตัวแทน นายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอความเห็นนี้ในเค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกอบกิจการทางเศรษฐกิจ หมวดที่ 2 ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนและ เครดิคนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวถึงการจัดหาเงินทุนของรัฐบาลโดยเก็บภาษีมรดก ภาษีรายได้ และภาษีทางอ้อม และกล่าวว่า "ภาษีมรดกนั้นมิใช่จะอิจฉาคนมั่งมีเป็นเพราะความหลักกันคนมั่งมีสะสมเงินทองไว้ เงินทองนั้นได้มาก็โดยอาศัยราษฎรร่วมกัน และผู้มั่งมีได้ไว้โดยทางตรงหรือทางอ้อม การกำหนดภาษีมรดกนั้น ถ้าผู้มั่งมีมากจนเหลือเพื่อควรเก็บให้มาก คนชั้นกลางจึงมอดมันเก็บแต่น้อย ทั้งนี้เพื่อมิให้กระทบผู้มั่งมีเกินไป"⁶² ซึ่งข้อเสนอนี้เป็นไปตามความเห็นแบบโซลิดารีสมซึ่งเสนอให้เก็บภาษีมรดกจากคนร่ำรวย และเก็บภาษีรายได้ตามสัดส่วนรายได้ของแต่ละบุคคลซึ่ง "ภาษีรายได้จะเป็นการกระจายภาระหนี้ที่สอดคล้องกับผู้เสียภาษีแต่ละคน ซึ่งคนรวยจะเสียภาษีมากกว่าคนจน" ดังนั้นภาระภาษีจะตกอยู่กับคนจำนวนน้อยซึ่งร่ำรวยแต่จะเป็นการช่วยเหลือคนจำนวนมากของสังคมที่ยากจนซึ่งรูปแบบการเก็บภาษีมรดก และภาษีรายได้ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

⁶¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 271.

⁶² สุพจน์ คานทระกุล. ล.ก. หน้า 117.

ได้มีการเสนอความเห็นนี้เช่นกัน แต่ไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติ ระบบภาษีที่ใช้อยู่ก่อนปี 2475 เป็นภาษีแบบดอยหลัง ไม่มีการเก็บภาษีมรดก และภาษีรายได้ แต่จะเก็บภาษีเงินเดือนแทน ซึ่งคนมั่งมีและพวกเชื้อพระวงศ์จำนวนมากสามารถหลีกเลี่ยงภาษีนี้ได้⁶³

หลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของลัทธิโซลิดารีส์คือการเคารพในกรรมสิทธิ์เอกชน และเสรีภาพส่วนบุคคล การที่ลัทธิโซลิดารีส์เสนอให้เก็บภาษีมรดกและภาษีรายได้นั้นก็แสดงให้เห็นว่าลัทธิโซลิดารีส์ไม่ยอมรับกรรมสิทธิ์เอกชนเหนือทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านั้น ลัทธิโซลิดารีส์ไม่ได้เสนอให้ยึดหรือโอนทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ต่าง ๆ ของปัจเจกชนเป็นของรัฐ เพียงแต่ออกกฎหมายเก็บภาษีเพื่อเป็นการจัดสรรและแบ่งปันหนี้ในสังคมเท่านั้น โซลิดารีส์เคารพสิทธิเสรีภาพของบุคคล และกรรมสิทธิ์เอกชน ซึ่งในข้อนี้ทำให้แตกต่างจากคอลเลกทิวิสต์และมาร์กซิสต์ ในขณะที่หลักการเคารพกรรมสิทธิ์เอกชนของโซลิดารีส์มีความสอดคล้องกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์มาก ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "ให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ทั้งหลาย ซึ่งเอกชนนั้นหามาได้"⁶⁴ และในหมวดที่ 5 เรื่องวิธีที่รัฐบาลจะหาที่ดิน แรงงาน เงินทุน นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "หลักสำคัญที่ควรคำนึงก็คือรัฐบาลจำต้องดำเนินวิธีละม่อม คือต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างคนรวยกับคนจน รัฐบาลจะต้องไม่ประหัตประหารคนมั่งมี"⁶⁵ ดังนั้น "ถ้ารัฐบาลจะซื้อที่ดินเหล่านั้น กลับคืนก็เชื่อว่าชาวนาเจ้าของที่ดิน ผู้รับจ้างทั้งหลาย คงจะยินยอมไม่น้อย เพราะการที่ตนยังมีกรรมสิทธิ์อยู่ในที่ดินหรือยังคงยึดที่ดินไว้เป็นประกัน มีแต่จะขาดทุนอย่างเดียว การซื้อที่ดินกลับคืนมานี้เป็นวิธีการที่แตกต่างกับวิธีรับทรัพย์ของคอมมิวนิสต์"⁶⁶ และในบทที่ 3 ว่าด้วยการจัดหาเงินทุนนายปรีดี พนมยงค์กล่าวว่า

"ตามวิธีที่กล่าวกันว่า เป็นวิธีคอมมิวนิสต์นั้น นักปราชญ์ในประเทศไทยเห็นว่าต้องริบทรัพย์ของเอกชน การริบทรัพย์เข้าไม่เห็นด้วย เห็นว่ารัฐบาลควร

⁶³ไมตรี เกนอุดม. โลกพระศรีอารีย์ของปรีดี พนมยงค์. หน้า 31.

⁶⁴เคื่อน บนนาค. ด.ด. หน้า 143.

⁶⁵ด. หน้า 79.

⁶⁶ไสว สุทธิพิทักษ์. ด.ด. หน้า 161.

จัดหาเงินทุนโดยทางอื่น วิธีจัดหาเงินทุนก็คือ การเก็บภาษีบางอย่าง เช่น ภาษีมรดก ภาษีสรรพสามิต หรือภาษีทางอ้อม..."⁶⁷

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์มีความเห็นสอดคล้องกับลัทธิโซลิดารีส์ ใน เรื่องการเคารพกรรมสิทธิ์เอกชน ทั้งที่กล่าวแสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีบริบทแบบ คอมมิวนิสต์หลายครั้ง แนวความคิดโซลิดารีส์เป็นพื้นฐานสำคัญอีกอันหนึ่งในเค้าโครงการ เศรษฐกิจ ซึ่งมีความสำคัญมากพอ ๆ กับแนวความคิดสังคมนิยม ดังที่กล่าวไปแล้ว แนว ความคิดทั้งสองนี้เป็นหลักสำคัญของเค้าโครงการเศรษฐกิจแต่ในขณะเดียวกัน เค้าโครงการ เศรษฐกิจก็ยังมีลักษณะ "ผสม" ของแนวความคิดอื่นที่จะกล่าวต่อไปอีกนั่นคือปรัชญาศาสนาพุทธ และมนุษยธรรมนิยม

3.3. ปรัชญาศาสนาพุทธและมนุษยธรรมนิยม

เมื่อได้อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้วคงปฏิเสธไม่ได้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้ อาศัยปรัชญาศาสนาพุทธ เป็นส่วนหนึ่งของเค้าโครงการเศรษฐกิจโดยอาศัยหลักความเป็น อนิจจัง หรือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนทั้งของชีวิตและสังคม ตามหลักพุทธศาสนามาประยุกต์ ในการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจทั้งในหมวดที่ 2 เรื่องความไม่เที่ยงแท้แห่งการ เศรษฐกิจ ที่กล่าวว่า

"อนาคตย่อมไม่แน่นอน เมื่อท่านปลงสังขาลต่อไปว่า ชีวิตของเรา^๕ ย่อม ย่อมเจ็บป่วย ก็และเมื่อบุคคลอยู่ในสภาพเช่นนั้น จะยังคงมีอาหารรับประทาน อีกหรือ แม้แต่กำลังวังชาจะแข็งแรงก็ยิ่งซาลแคลนอยู่แล้ว ความไม่เที่ยงแท้แห่ง การดำรงชีวิต^๕มิใช่จะมีแต่ในหมู่ราษฎรที่ท่านนั้น คนชั้นกลางก็ดี คนมั่งมีก็ดี ย่อมประสบกับความไม่เที่ยงแท้ ด้วยกันทุกรูปทุกนาม...ท่านจะรู้แน่หรือว่าสังขาร ของท่านจะยังคงแข็งแรงและทำงานได้ตลอดชีวิต ถ้าท่านป่วยหรือพิการอย่างใด หนึ่ง ท่านทำงานไม่ได้ ท่านต้องใช้เงินที่ท่านมีอยู่ เงินนั้นย่อมสูญสิ้นหมดไปเช่นนั้น

⁶⁷ ชัยอนันต์ ส.พ.ทว.นิช. ล.ก. หน้า 253-254.

แล้ว ท่านจะได้อาหารที่โหนดมารับประทาน เพราะท่านป่วยหรือพิการทำงานไม่ได้ ท่านลองนึกกว่าถ้าท่านอยู่ในสภาพเช่นนั้นท่านจะรู้สึกอย่างไร"⁶⁸

จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้อาศัยหลัก "ความเป็นอนิจจัง" ที่มนุษย์ทุกคนจะต้องประสบอันเนื่องมาจาก "สังขาร" ไม่เที่ยงแท้ ซึ่งหลัก "พุทธศาสนา" ก็กล่าวไว้ สอดคล้องกับหลักการของ "ลัทธิโซลิตารีสต์" มาก ที่เสนอถึง "ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งการดำรงชีวิต" และเสนอให้ทุกคนในสังคมช่วยเหลือกัน ซึ่งอยู่บนหลักการ "มนุษยธรรมนิยม" ในศาสนาพุทธการกระทำความดีเป็นการทำ "บุญ" สำหรับโซลิตารีสต์การช่วยเหลือกันเป็นการตอบสนอง "หนี้" ซึ่งแต่ละคนมีหนี้สินร่วมกัน การทำชั่วเป็น "บาป" ในศาสนาพุทธ ส่วนโซลิตารีสต์การทำความชั่วเป็นการ "สร้างหนี้" ซึ่งจะนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้กระทำ และเนื่องจากความสอดคล้องระหว่างโซลิตารีสต์กับศาสนาพุทธนี้เองที่ทำให้นายปรีดี พนมยงค์เลือกที่จะรับเอาลัทธิโซลิตารีสต์มาใช้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ มากกว่าที่จะรับเอา "การต่อสู้ทางชนชั้น" แบบมาร์กซิสต์มาใช้ และแม้ว่าจะประกอบด้วย "สังคมนิยม" แต่ก็เป็นสังคมนิยมที่ไม่อาศัยการบังคับและเป็นสังคมนิยมที่ "เคารพเสรีภาพและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล" ทั้งเป็นสังคมนิยมที่ "ประนีประนอมระหว่างคนมั่งมีกับคนจน" เพื่อหลีกเลี่ยง "สงครามชนชั้น" ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวไว้ว่า "มีผู้ทำนายว่าการต่อสู้ระหว่างคนต่างชั้นจะต้องเกิดขึ้นเมื่อมีความปั่นป่วนมากชั้นคือมีคนยากจนคนแค่น เราจะป้องกันเสียในชั้นต้น"⁶⁹ ดังนั้น "สังคมนิยม" ที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอจึงเป็นสังคมนิยมที่ประนีประนอมและไม่รุนแรง แม้ว่าเมื่อมองจากทรรศนะของผู้คนในปี 2475 จะเป็นสิ่งที่รุนแรง และพลิกแผ่นดิน"⁷⁰

นอกจากนี้การดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามข้อเสนอนี้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์ได้อาศัย "ความเชื่อทางศาสนา" เป็นสิ่งสนับสนุนซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

⁶⁸ เคื่อน บูแนค. ล.ก. หน้า 63.

⁶⁹ ก. หน้า 173.

⁷⁰ พลโทประจักษ์ ภูมรณทริภังค์ ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. หน้า 211.

"ก็เมื่อการที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเอง เช่นนี้เป็นการทำให้วัตถุประสงค์ ทั้ง 6 ประการของคณะราษฎรได้สำเร็จไปตามที่ได้ประกาศแก่ราษฎรไว้แล้ว สิ่งที่ราษฎรทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียก กันว่าศรีอาริยะ ก็จะมีบังเกิดแก่ราษฎรโดยทั่วหน้า ดังที่ได้มีพุทธทำนายกล่าว ไว้ในเรื่องพระศรีอาริย์ ในเรื่องนี้ผู้ถือศาสนาพุทธทุกคน ในการทำบุญ ปรารถนา จะประสบศาสนาพระศรีอาริย์ แม้ในการสาบานในโรงศาลก็ดี ในการพิชิตใจ ๆ ก็ดีก็อ้างกันแต่ว่า เมื่อข้อสัจหรือให้การตามความจริงแล้ว ก็ให้ประสบศาสนา พระศรีอาริย์ ก็เมื่อบัดนี้เรากำเนนวิธีไปสู่อาริยะสมัยแท้ก็ยังมีบุคคลที่ถอยหลังเข้า คลองซึ่งถอยหนัก ๆ เขาก็จะกลับไปสู่อาริยะสมัยพุทธกาล คือ เมื่อ 2475 ปี ล่วงมาแล้ว"⁷¹

จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้อาศัย "สังคมพระศรีอาริย์" เป็นเป้าหมาย ของการดำเนินการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกกันเป็น ศัพท์ว่า "ศรีอาริยะ" สำหรับนายปรีดี พนมยงค์แล้วอาริยะสมัยสามารถจะพบได้ในโลกนี้ และในเวลาอันใกล้นี้ โดยการปฏิบัติมิใช่เพื่อตน เพียงแต่ทำบุญหรือสาบานเท่านั้นแต่เมื่อลง มือปฏิบัติแล้วก็จะพบพระศรีอาริย์ได้

นอกจากปรัชญาศาสนาพุทธแล้ว หลักมนุษยธรรมนิยมก็เป็นส่วนหนึ่งของเค้าโครงการ เศรษฐกิจด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ได้แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาที่จะ ให้มนุษย์มีความสุขสบายมีความสุขเป็นอยู่ที่ดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถบรรลุถึง ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐได้ ซึ่งมนุษย์จะมีความเป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น แนวความคิดที่ สำคัญอีกอันหนึ่งที่ผสมอยู่ในเค้าโครงการ เศรษฐกิจก็คืออุดมการณ์ชาตินิยม

3.4. อุดมการณ์ชาตินิยม

อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นสิ่งหนึ่งที่แฝงอยู่ในเค้าโครงการ เศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้ จากวัตถุประสงค์ของเค้าโครงการ เศรษฐกิจนี้ ที่นอกจากจะเสนอการประกันความสุขสมบูรณ์

⁷¹ ใ้คือผ บุนนาค. ล.ก. หน้า 125.

ของราษฎรแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ที่เน้นการสร้างชาติและพัฒนาชาติให้ทัดเทียมอารยะประเทศ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า "ปัญหาเมื่ออยู่ว่า เรากลับเป็นคนบ้านนี้ ต้องการหรือไม่ เวลานั้นมนุษย์สัมพันธ์กันมาก เราต้องเทียบฐานะของเรากับประเทศที่เจริญแล้ว จึงจะเห็นว่าเราแร้นแค้นเพียงใด เราต้องพยายามทำให้ถึงเขา" และเมื่อม.จ.สกลวรรณวรรณกร วรรณธาดาว่า "ยอมรับหรือไม่ว่า การมีเวลาว่างเป็นของดี" นายปรีดี พนมยงค์ตอบว่า "ไม่ยอมรับเพราะเช่นนั้นเราก็ไม่มีโอกาสเทียบหน้าตาต่างประเทศเขา"⁷² จะเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์เน้นการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมอารยะประเทศ และสร้างความมั่งคั่งรุ่งเรืองให้กับประเทศชาติ ซึ่งความรู้สึกลึกในเชิงชาตินิยมนี้เป็นความรู้สึกร่วมอย่างหนึ่งของคณะผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ต้องการสร้างชาติให้เทียบอารยะประเทศ

เมื่อกล่าวถึงความคึกคักชาตินิยมในทางเศรษฐกิจแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ได้รับอิทธิพลในเรื่องนี้มาจาก เฟรดอริค ดิสต์ ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวไว้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า "เราจำต้องเดินตามหลักของนักเศรษฐศาสตร์วิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันคนหนึ่ง ชื่อ เฟรดอริค ดิสต์ ซึ่งแสดงความเห็นว่า เยอรมันนี้ต้องทำตนให้เป็นรัฐบริวารเสียก่อน กล่าวคือ มีอุตสาหกรรม กสิกรรม ศิลปวิทยา ให้พร้อมมูล และเมื่อได้เป็นเช่นนี้แล้ว จะมีการแข่งขันในประเทศก็ควร"⁷³ ในการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจเฟรดอริค ดิสต์ได้เสนอให้ตั้งอัตราภาษีศุลกากรสูง เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ เนื่องจากความก้าวหน้าของประเทศมักจะถูกยับยั้งจากการแข่งขันกับประเทศอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้ากว่า ซึ่งระบบการคุ้มครองนี้จะดำรงอยู่จนกระทั่งอุตสาหกรรมภายในประเทศเข้มแข็งพอที่จะไม่ต้องกลัวการแข่งขันจากต่างประเทศอีกต่อไป⁷⁴

ทรรศนะของเฟรดอริค ดิสต์ดังกล่าวนี้ มีอิทธิพลต่อนายปรีดี พนมยงค์ก็จะเห็นได้จากข้อความในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ที่ว่า

⁷² ชาญณรงค์ ขรรณศักดิ์. ล.ค. หน้า 219.

⁷³ ไสว สุทธิพิทักษ์. ล.ค. หน้า 155.

⁷⁴ อัมพร วิจิตรพันธ์. ล.ค. หน้า 125.

"รัฐบาลต้องถือหลักว่า จะต้องจัดการสิทธิกรรม อุตสาหกรรมทุกอย่างให้มีขึ้น ซึ่งในที่สุดประเทศไม่จำเป็นต้องอาศัยต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันภัยอันตรายอันที่จะเกิดจากการปิดประเทศการค้าได้ เมื่อเรามีสิ่งที่ต้องการภายในประเทศครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว แม้จะถูกปิดประเทศการค้าก็ไม่เป็นการเดือดร้อนอันใด"⁷⁵

จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้รับอิทธิพลจากเฟรเดอริค ลิสต์ ในเรื่องการจัดการสิทธิกรรมและอุตสาหกรรมทุกอย่างให้มีขึ้น เพื่อป้องกันภัยอันตรายจากการปิดประเทศการค้า แม้ว่าประเทศไทยจะยังไม่เคยถูกปิดประเทศการค้ามาก่อน แต่จากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่ง "ข้าว" ซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของไทยต้องเผชิญกับปัญหาราคาคตก และถูกจำกัดจำนวนส่งออก ทำให้รายได้ของประเทศตกต่ำลงไป และประเทศไทยเป็นประเทศสิทธิกรรม ฉะนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ครั้งนี้แล้วจึงไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้ ซึ่งความลำบากในส่วนนี้อาจเป็นแรงกระตุ้นให้นายปรีดี พนมยงค์เห็นว่าประเทศไทยควรจะพัฒนากิจการทุกอย่างให้มีขึ้นเพื่อให้พึ่งตนเองได้ ในระหว่างนั้นคณะราษฎรมีความหวั่นเกรงต่อการครอบงำของชาวต่างชาติในทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะป็นชาติตะวันตกหรือชาวจีน เพราะในขณะนั้นประเทศไทยก็กำลังตกอยู่ภายใต้การครอบงำของต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนเกือบหมดสิ้น⁷⁶ ซึ่งรัฐบาลได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว และคณะราษฎรก็เคยแถลงไว้ว่า "จะดำเนินการให้เศรษฐกิจไทย หลุดพ้นจากการครอบงำของชาวจีนและชาวยุโรป"⁷⁷ ดังนั้นนายปรีดี พนมยงค์จึงเสนอให้รัฐเข้าดำเนินการเศรษฐกิจเสียเอง โดยจัดรูปเศรษฐกิจทุกอย่างให้มีขึ้น เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

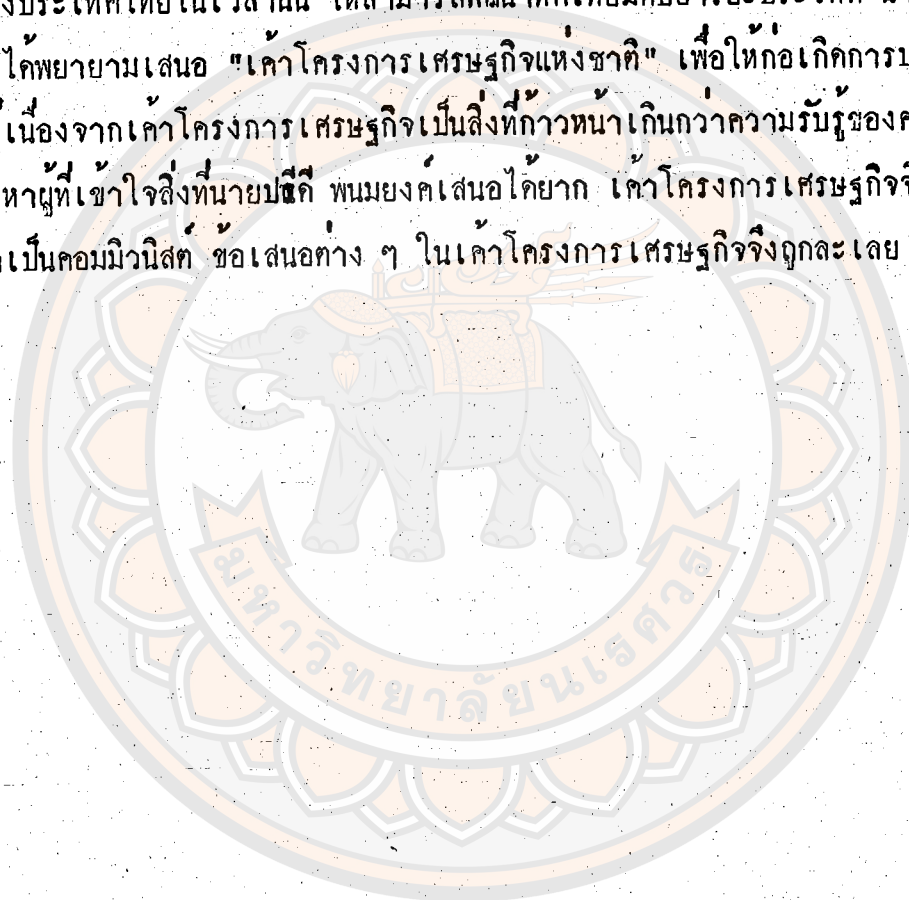
จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์มีความปรารถนาที่จะสร้างประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศ และแม้ว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจจะประกอบด้วยแนวความคิดสังคมนิยม และลัทธิโซลิตาซิสต์ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่แนวความคิดทั้ง 2 ก็อยู่บนพื้นฐานของอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมุ่งพัฒนาชาติไทยเป็นสำคัญ

⁷⁵สุพจน์ คำนธระภูติ. ล.ก. หน้า 96.

⁷⁶ผาดิต รวมนิลป. นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สมัยรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2478. หน้า 44.

⁷⁷รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. สังคมนิยมกับเศรษฐกิจ. หน้า 321.

เมื่อกล่าวถึงแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์โดยสรุปจะเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามผสมผสานข้อดีของแนวความคิดต่าง ๆ นับตั้งแต่แนวความคิดสังคมนิยม ลัทธิโซลิตารีสต์ อุดมการณ์ชาตินิยม ปรัชญาศาสนาพุทธ ฯลฯ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์คงจะได้เรียนรู้จากการที่ได้ไปศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสและจากประสบการณ์ มานำเสนอเป็นเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความล้าหลัง ความยากจน และความด้อยพัฒนาของประเทศไทยในเวลานั้น ให้สามารถพัฒนาทัดเทียมกับอารยะประเทศ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้พยายามเสนอ "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" เพื่อให้ก่อเกิดการปฏิบัติทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ก้าวหน้าเกินกว่าความรู้ของคนไทยในสมัยนั้น จึงหาผู้ที่เข้าใจสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอได้ยาก เค้าโครงการเศรษฐกิจจึงถูกตีความว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ข้อเสนอต่าง ๆ ในเค้าโครงการเศรษฐกิจจึงถูกละเลย

เค้าโครงการเศรษฐกิจ กับ คอมมิวนิสต์

เมื่อกล่าวถึงเค้าโครงการเศรษฐกิจ กับ คอมมิวนิสต์ คนจำนวนมากจะนึกถึงพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจ หรือที่เรียกกันว่า "สมุดปกขาว" (รายละเอียดอยู่ในบทที่ 6) ชั้นทันที ข้อความในพระบรมราชวินิจฉัยฉบับนี้โจมตีเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์อย่างรุนแรง และยืนยันอีกว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้มีลักษณะ เป็นคอมมิวนิสต์เหมือนของประเทศรัสเซีย ทั้งข้อความที่เห็นกันอยู่ในพระบรมราชวินิจฉัยว่า

"โครงการนั้น เป็นโครงการอันเกี่ยวอย่างแน่นอนกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่ ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบ สตาลินจะเอาอย่างหลวงประดิษฐา หรือหลวงประดิษฐาจะเอาอย่างสตาลินก็ตอบไม่ได้ ตอบได้ข้อเดียวว่า โครงการทั้ง 2 นี้เหมือนกันหมด เหมือนกันจนรายละเอียดที่ใช้และรูปของวิธีการกระทำ จะผิดกันก็แต่รัสเซียนั้นแก้ไขให้ เป็นไทยหรือไท่นั้นแก้ไขเป็นรัสเซีย ถ้าสตาลินเอาอย่างหลวงประดิษฐาชาวสาลีก็แก้ไขเป็นชาวสาร หรือชาวสารแก้ไขเป็นชาวสาลี การที่เราจะดำเนินการตามนั้น โดยไม่ต้องสงสัยเลยว่า ในที่สุดเราจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปอย่างแน่นอน ประเทศไทยจะต้องกลายเป็นคอมมิวนิสต์ประเทศ นับเป็นที่ 2 ของโลกรองจากประเทศรัสเซีย"¹

เมื่อพระบรมราชวินิจฉัยปรากฏขึ้น คำว่า "คอมมิวนิสต์" ก็ระบากและแพร่หลาย อยู่ในสังคมไทย และติดตามมาด้วยพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ซึ่งเป็น พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ฉบับแรกของไทย เค้าโครงการเศรษฐกิจถูกตีป้าย "คอมมิวนิสต์" ตั้งแต่นั้นมา พร้อมทั้งเกิดเหตุการณ์และความวุ่นวายทางการเมือง อันเนื่องมาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจ "ที่เป็นคอมมิวนิสต์" นี้หลายประการ

¹ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476. ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส. หน้า 360-361 และ 362.

แม้ว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจจะถูกโจมตีอย่างมากกว่าเป็นแบบ "คอมมิวนิสต์" แต่นายปรีดี พนมยงค์ก็ยืนยันหลายครั้งหลายหนว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจไม่ได้เป็นแบบ "คอมมิวนิสต์" ดังในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์ก็โต้กล่าวยืนยันความเห็นของตนว่า "โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมิวนิสต์ เรามีทั้งแคปิตลลิสม์ และโซเซียลลิสม์รวมกัน ถ้าหากพวกคอมมิวนิสต์มาอ่านจะก็เทียบมากกว่ายังรับรองพวกมั่งมีให้มียู"² และในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2476 นายปรีดี พนมยงค์โต้กล่าวว่

"สำหรับข้าพเจ้าเองที่ได้ถูกกล่าวหาครั้งก่อนว่าเป็นคอมมิวนิสต์นั้น เป็นความเข้าใจผิด กล่าวหาเอาฝ่ายเดียว และที่ข้าพเจ้าขออนุญาตไปว่า ข้าพเจ้าจะไม่ดำเนินการเป็นคอมมิวนิสต์ ข้าพเจ้าได้ศึกษามาจริง เพราะเป็นหลักสูตรของการศึกษา เพราะฉะนั้นที่ข้าพเจ้าได้เป็นรัฐมนตรีนั้น ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าจะไม่ดำเนินการเป็นคอมมิวนิสต์เป็นอันขาด"³

ในเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์นี้ ถ้าเปรียบเทียบกับหลักการของลัทธิมาร์กซ์แล้ว จะเห็นว่ามึลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้อาศัยการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจสังคมตามแบบลัทธิมาร์กซ์ ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์กล่าวถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอนแห่งการเศรษฐกิจโดยอาศัยหลักปรัชญาศาสนาพุทธและลัทธิโซติคาลิสม์ นายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้กล่าวถึง "การกคชัชู้ครีกร" หรือ "การเอารัดเอาเปรียบ" ของคนในสังคมตามแบบลัทธิมาร์กซ์เลย และไม่ได้อาศัยหลัก "มูลค่าส่วนเกิน" และ "แรงงานส่วนเกิน" เป็นหลัก ในเค้าโครงการเศรษฐกิจนายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้อาศัยหลักทั้ง 2 และไม่ได้เน้นปัญหาการกคชัชู้ครีกรระหว่างนายทุนกับกรรมกร แต่นายปรีดี พนมยงค์เน้นปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่ชาวนา

"ชาวนาซึ่งเป็นพลเมืองส่วนมากของประเทศไทย ทำนาเป็นหนึ่งคนหนึ่งไม่เกิน 6

² ใสว. สุทธิพิทักษ์. คร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 212.

³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 22/2476 (วิสามัญ) วันเสาร์ที่ 28 ตุลาคม 2476. หน้า 631.

เดือน (รวมทั้ง ไท หว่าน เกี้ยว ฯลฯ) ยังมีเวลาเหลืออีก 6 เดือน ซึ่งต้องสูญเสียไป ถ้าหากว่าเวลาที่เหลืออีก 6 เดือนนี้ ราษฎรมีทางที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการประกอบการเศรษฐกิจได้แล้ว ความสมบูรณ์ของราษฎรก็ย่อมจะเพิ่มขึ้นได้"⁴

ดังนั้นสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ เสนอก็คือการคำนึงถึงการใช้จ่ายแรงงานให้เป็นประโยชน์ การจัดหางานให้ราษฎร และการส่งเสริมแรงงาน ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สังคมไทยในขณะนั้นยังไม่เป็นสังคมทุนนิยมแบบตะวันตก ความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับกรรมกรยังมีไม่มากนัก และสภาพปัญหาต่าง ๆ ก็อาจแตกต่างจากประเทศทุนนิยมตะวันตก ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวในการประชุมคณะกรรมการสอบสวนว่านายปรีดี พนมยงค์เขียนคอมมิวนิสต์หรือไม่ว่า

"ฐานะการเป็นไปในประเทศสยามนี้ต่างกับที่เป็นอยู่ในประเทศตะวันตก ในประเทศสยาม คนชั้นกลางเป็นคนที่ทำงาน ชาวนาเสียอีกที่มีเวลาว่างมากซึ่งชวนให้เกียจคร้าน และใช้เวลาว่างนั้นในทางที่ไม่พึงปรารถนา"⁵

และนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวต่อไปถึงปัญหาแรงงานโดยทั่วไปว่า

"อนึ่งคนไม่มีงานทำในกรุงเทพฯก็มีมาก เขาทั้งหลายเหล่านี้จึงควรมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง จะได้เป็นการป้องกันไม่ให้คนพวกนี้กระทำผิดอาญา ส่วนอาชีพนั้นจะให้เลือกเอาได้ตามใจชอบ ไม่บังคับว่าจะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นแต่ขอว่าให้มีอาชีพเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์กับความปลอดภัยของประเทศ และเป็นการมนุษยสงเคราะห์ตามแบบของสันนิบาตชาติ แต่ว่าการทั้งหมดคนต้องกระทำด้วยกฎหมาย ซึ่งจะต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎรตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ คือคิดจะออกกฎหมายให้คนมีอาชีพและบำรุงการศึกษาและวิชาชีพ"⁶

ดังนั้นปัญหาในเรื่องแรงงานนี้ สิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์คำนึงถึงคือ การใช้จ่ายประโยชน์ของแรงงานให้เต็มที่ (ซึ่งไทยยังมีแรงงานที่ว่างเป็นจำนวนมาก) และการจัดการเศรษฐกิจ

⁴ เดือน บุนนาค. ล.ก. หน้า 152.

⁵ สุพจน์ อานตระกูล. ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 152.

⁶ ล.

ให้เหมาะสม โดยที่นายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้กล่าวถึงปัญหา "การชูครีกร่างงาน" หรือ "แรงงานส่วนเกิน" ของกรรมกรที่ถูกล่ามโซ่เอาเปรียบ และไม่กล่าวถึง "มูลค่าส่วนเกิน" ตามแบบมาร์กซิสต์เลย ซึ่งจะเห็นได้จากการประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เมื่อม.จ.สกลวรรณากร วรรณากรกล่าวว่า "ตามโครงการของผู้เสนออาศัยหลัก "มูลค่าส่วนเกิน" คนที่ทำงานไม่ได้ค่าของที่ดินเต็มที่ หมอximเมอแมน ได้สำรวจไว้และกล่าวว่า มูลค่าส่วนเกินทางภาคอุครนั้นตกแก่คนพื้นเมืองเป็นส่วนมาก" นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวตอบว่า "ในเรื่องที่ดินนี้ การอธิบาย ข้าพเจ้าไม่ได้อาศัยหลักมูลค่าส่วนเกินของคาร์ล มาร์กซเลย แต่อาศัยที่ว่าแรงงานของไทยเสียไปหนึ่งมาก ๆ จะทำอย่างไรถึงจะใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์"⁷

นอกจากนี้เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ยังมีลักษณะที่ปฏิเสธ "หลักการต่อสู้ทางชนชั้น" ทั้งไม่ได้อาศัยหลักการวิเคราะห์ "ชนชั้น" และไม่ได้กล่าวถึง "ชนชั้นที่ถูกกดขี่ชูครีกร" กับ "ชนชั้นที่กดขี่ชูครีกร" ตามแบบลัทธิมาร์กซ์แต่อย่างใด แม้ว่านายปรีดี พนมยงค์จะยอมรับความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจของคนในสังคม เช่น คนจน คนรวย รวมทั้งคนที่เกิดมาหนักโลก แต่นายปรีดี พนมยงค์ก็ไม่ได้กล่าวถึงในลักษณะของ "ชนชั้น" แบบมาร์กซ์ และไม่ได้ยอมรับ "การต่อสู้ทางชนชั้น" สิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอคือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันตามแบบสังคมนิยมยูโทเปีย สังคมนิยมแบบสหกรณ์และลัทธิโซลิดาลิสม์มากกว่า ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวไว้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจว่า "หลักสำคัญที่ควรคำนึงก็คือ รัฐบาลจำต้องดำเนินวิธีระดมคือ ต้องอาศัยการร่วมมือระหว่างคนมั่งมีกับคนจน รัฐบาลจะต้องไม่ประหัตประหารคนมั่งมี"⁸ และในการประชุมกรรมการพิจารณาว่านายปรีดี พนมยงค์เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ นายปรีดี พนมยงค์ได้กล่าวว่า "ในเรื่องสงครามระหว่างชนชั้นนั้น ได้พยายามชี้แจงให้คนต่าง ๆ เข้าใจว่าไม่เป็นการบังคับ เพราะจะเป็นการทำให้นองเลือดเปล่า ๆ " และเมื่อกล่าวถึง "เผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ" นายปรีดี พนมยงค์กล่าวว่า "คิดเถิดหรือชิบหรือลัทธิขบวนการแผ่นดิน ข้าพเจ้าไม่ชอบเลย ที่ไม่ชอบนั้นไม่ใช่แต่เพียงการที่จะให้คนจนเข้าถืออำนาจขบวนการเท่านั้น ถึงแม้ว่า

⁷ เคื่อน บุนนาค. ล.ก. หน้า 160.

⁸ ชัยณรงค์ สมุทวณิช. เอกสารการเมือง-การปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477. หน้า 248.

คนชั้นอื่นจะเข้ายึดอำนาจจนการแผ่นดิน ก็ไม่เห็นชอบด้วยเหมือนกัน"⁹ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ได้ปฏิเสธหลัก "การต่อสู้ทางชนชั้น" และ "เผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ" ตามแบบลัทธิมาร์กซ์ สิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์เสนออีกคือ การให้ราษฎรทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนจน คนรวย กรรมกร ชาวนา และผู้มีอาชีพต่าง ๆ (นอกเหนือจากข้อยกเว้นที่ได้อธิบายในเค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร) เป็น "ข้าราชการ" ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ได้อธิบายไว้ใน เค้าร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร หมวดที่ 2 ว่าด้วยการทำงานว่า ให้บรรดาบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จนถึง 55 ปี รับราชการตามประเภทงาน ให้กำหนดแบ่งตามกำลังความสามารถ คุณวุฒิ และความพิเศษ"¹⁰ ดังนั้นชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมจึงถูกรวมไว้ด้วยกัน โดยเป็น "ข้าราชการ" เหมือนกันหมด ทุกคน นอกจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ยังเสนอให้เคารพกรรมสิทธิ์เอกชน ไม่ริบทรัพย์สิน และยินยอมให้เอกชนผู้มั่งมีดำรงอยู่และดำเนินการอิสระได้โดยไม่ต้องเป็นข้าราชการ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ได้อธิบายว่า "ให้เอกชนมีสิทธิในสังหาริมทรัพย์ทั้งหลายซึ่งเอกชนนั้นหามาได้" "รัฐบาลจะซื้อที่ดินเหล่านั้นกลับคืนมา การซื้อที่ดินกลับคืนมานี้ เป็นวิธีแตกต่างกับวิธีริบทรัพย์สินของคอมมิวนิสต์" "ตามวิธีที่กล่าวกันว่า เป็นวิธีของคอมมิวนิสต์นั้น นักปราชญ์ในประเทศไทยท่านว่า ต้องริบทรัพย์สินของเอกชน การริบทรัพย์สินชาวเขาไม่เห็นด้วย" และ "เราเกลียดชังลัทธิคอมมิวนิสต์ ตามที่นักปราชญ์ในประเทศไทยท่านกล่าวนั้น และเราจะไม่ดำเนินวิธีริบทรัพย์สินมาแบ่งกัน ดังที่นักปราชญ์ท่านกล่าว"¹¹ จะเห็นได้ว่านายปรีดี พนมยงค์ได้ปฏิเสธ "ลัทธิคอมมิวนิสต์" หลายครั้งหลายหนในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ในเรื่องการเคารพกรรมสิทธิ์เอกชนนี้ นายปรีดี พนมยงค์มีความเห็นสอดคล้องกับสังคมนิยมแบบบูโทเปีย และลัทธิโซลิดารีสม มากกว่าดังที่ได้อธิบายไปแล้ว

ถ้าพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจเปรียบเทียบกับหลักการของลัทธิมาร์กซ์แล้ว จะเห็นได้ว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ตามแบบลัทธิมาร์กซ์เลย แต่ปัญหา

⁹ สุพจน์ คานตระกูล. ล.ก. หน้า 148-149.

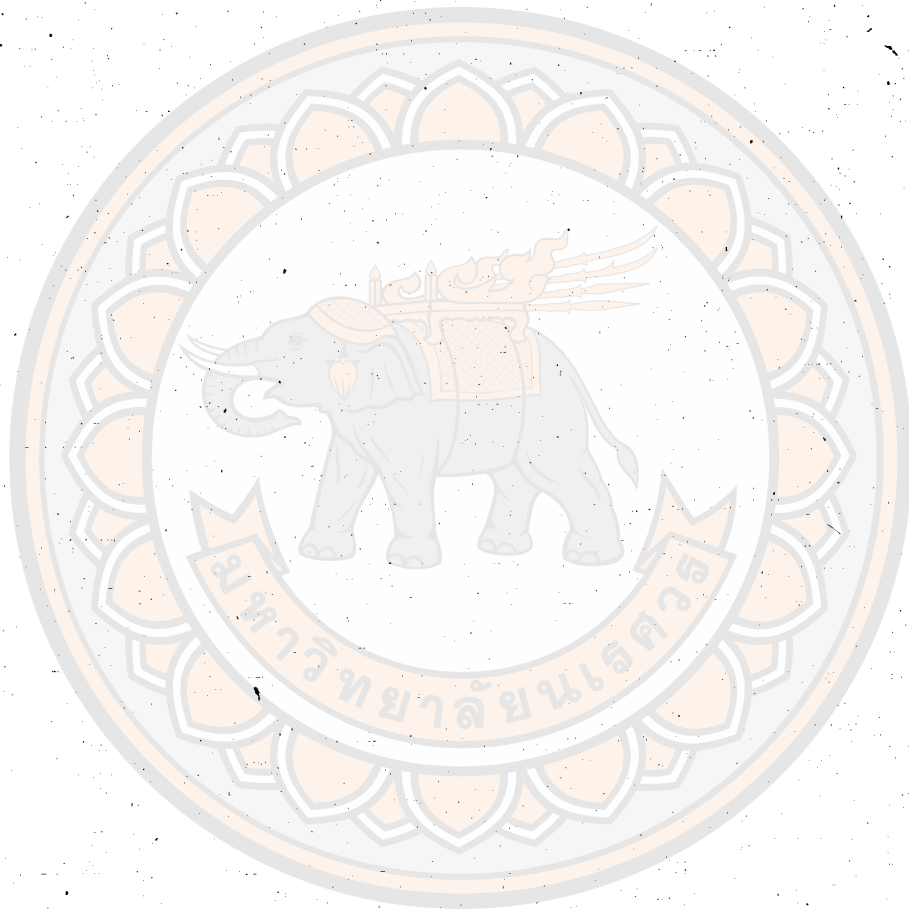
¹⁰ เคื้อน บุนนาค. ล.ก. หน้า 129-130.

¹¹ ชัยอนันท์ สมุทวาณิช. ล.ก. หน้า 263.

การเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจไม่ได้มีเพียงว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นคอมมิวนิสต์ตามแบบลัทธิมาร์กซ์หรือไม่ เพราะในยุคของกษัตริย์เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น ความรับรู้เรื่องลัทธิมาร์กซ์ของคนไทยจำกัดมาก ยากที่จะหาคนที่รู้และเข้าใจหลักการของมาร์กซ์ได้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ของคนในยุคนั้น จึงเป็นความเข้าใจที่มี "รัสเซีย" เป็นภาพ ทั้งนี้เพราะรัสเซียเป็นประเทศที่เพิ่งมีการปฏิวัติล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเมื่อปี 2460 ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และก่อนหน้าการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจเพียง 15 ปี และรัสเซียได้สร้างระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศซึ่งในช่วงปี 2475-2476 ที่ได้มีการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ รัสเซียอยู่ภายใต้การปกครองของสตาลิน และการปกครองในยุคสตาลินนี้เป็นการปกครองที่รัฐเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง ในการวางแผน และในการควบคุมการดำเนินงานทางเศรษฐกิจโดยมีการโอนปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นของรัฐ และจัดรูปเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมขึ้น การปฏิวัติในรัสเซียรวมทั้งการปกครองในระบอบสตาลินนี้ได้มีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของคนไทยในเวลานั้นซึ่งมีคนจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงแบบรัสเซียเป็นอย่างมาก และเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจที่มีลักษณะไปในทางสังคมนิยมขึ้น จึงทำให้มีผู้หวาดเกรงไปว่าประเทศไทยจะเป็น "คอมมิวนิสต์" แบบ "รัสเซีย" และเกรงว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรเป็นแบบสตาลิน และจะทำให้ราษฎรอยู่ใต้อำนาจรัฐอย่างเป็นระบบ ซึ่งในเรื่องบทบาทของรัฐที่เพิ่มมากขึ้น ดังที่เสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะแต่เดิมในอดีตรัฐไม่มีบทบาทมากนักในการกำหนดความเป็นไป หรือความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ในเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้ว รัฐจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติทางเศรษฐกิจของไทย แม้วานายปรีดี พนมยงค์จะไม่กล้าให้เห็นชัดว่าแนวความคิดที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น เป็นแบบรัสเซียหรือไม่ แต่เมื่อพิจารณาจากสิ่งที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอก็ก็น่าได้ว่า หลักโซลิตารีสม และโซเซียลลิสม์นี้ ถ้าได้มีการนำมาใช้ในทางปฏิบัติแล้วก็อาจจะเป็นการดำเนินการแบบ

แบบที่ได้ดำเนินอยู่ในประเทศรัสเซียในเวลานั้นก็ได้ แม้วาระคืบของความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงที่เสนอในเค้าโครงการเศรษฐกิจจะน้อยกว่าที่เป็นอยู่ในรัสเซีย แต่รัสเซียก็เป็นประเทศแรกที่แสดงให้เห็นถึงการนำแนวความคิดหรือปรัชญาสังคมนิยมมา

ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และคั้งนั้นข้อเสนอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเค้าโครงการเศรษฐกิจ จึงก่อให้เกิดความหวาดเกรงว่า ไทยจะเป็นคอมมิวนิสต์ประเทศที่ 2 รองจากรัสเซีย ซึ่ง ทำให้หลายฝ่ายยอมรับไม่ได้และได้แสดงความเห็นคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจอย่างมาก จนทำให้เกิดปัญหาการเมืองอันเนื่องมาจากการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจหลายประการ.

ปัญหาทางการเมืองอันเนื่องมาจาก เคาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ความขัดแย้งอันเป็นที่มาของความยุ่งยากต่าง ๆ ทางการเมือง เริ่มมาจากความผิดพลาดในการคัดเลือกตัวนายกรัฐมนตรี หรือประธานคณะกรรมการราษฎร ซึ่งในที่ประชุมคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ได้ตกลงให้พระยามโนปกรณนิติธาดาเข้ารับตำแหน่ง เพื่อป้องกันข้อกล่าวหาว่าคณะราษฎรทำการปฏิวัติเพื่อตนเอง ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวในที่ประชุมว่า "อันการที่คณะราษฎรคนใดคนหนึ่งจะได้เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินนั้น ย่อมจะเป็นที่ครหาแก่อำนาชประชาชนว่า ได้ทำการยึดอำนาจจากพระมหากษัตริย์มาเพื่อความมั่งคั่งใหญ่ไฝ่สูง หรือแสวงหาลาภยศเป็นการส่วนตัว จึงเป็นการสมควรที่จะให้ผู้ที่มีความสามารถคนอื่น มาเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรี ซึ่งประชาชนพลเมืองจะได้พึงตระหนักว่า อันคณะราษฎรนั้นหาได้มีความมั่งคั่งใหญ่ไฝ่สูง หรือแสวงหาลาภยศแก่ประการใดไม่"¹ นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้เสนอพระยามโนปกรณนิติธาดาเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แลชที่ประชุมก็เห็นชอบด้วย สาเหตุที่นายปรีดี พนมยงค์เสนอพระยามโนปกรณนิติธาดาเข้ารับตำแหน่งสำคัญนี้เพราะ นายปรีดี พนมยงค์เห็นว่าพระยามโนปกรณนิติธาดาเคยพูดถึงเรื่องประชาธิปไตยอยู่บ่อย ๆ และพระยามโนปกรณนิติธาดาเห็นว่า ประเทศไทยควรที่จะปกครองแบบประชาธิปไตย² ซึ่งนับว่าเป็นการเข้าใจผิดเป็นอันมาก ที่นายปรีดี พนมยงค์และที่ประชุมคณะราษฎรเข้าใจว่าพระยามโนปกรณนิติธาดามีหัวประชาธิปไตย เพราะโดยแท้จริงแล้ว พระยามโนปกรณนิติธาดาไม่ได้นิยมระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเลย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระยามโนปกรณนิติธาดามีความสนิทชิดชอบกับพระบรมวงศานุวงศ์อย่างสนิทสนม เพราะฉะนั้นการเป็นนายกรัฐมนตรีของพระยามโนปกรณนิติธาดาก็เท่ากับว่า ทำให้ระบอบประชาธิปไตยถอยหลังเข้าคลอง³

¹ลิริ เปรมจิตต์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี. หน้า 33.

²ประกอบ ไชยปรากฏ. พระมหากษัตริย์ไทย. หน้า 1121.

³ดู.

ในขั้นแรกของความยุ่งยาก พระยามโนปกรณนิติธาดาได้มอบหมายให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพราะสภาผู้แทนราษฎรเร่งรัดเข้ามาทุกที ในการที่จะยกร่างโครงการเศรษฐกิจนั้น พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาราชวังสัน พระยาศรีวิสารวาจา และนายปรีดี พนมยงค์ได้หารือกันหลายครั้งหลายหน โดยนายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอว่า ในการที่จะบริหารราชการแผ่นดินนั้นจะต้องช่วยเหลือราษฎรในทางเศรษฐกิจก่อน แต่ราษฎรก็ต้องให้รัฐบาลเป็นผู้นำ พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาราชวังสัน และพระยาศรีวิสารวาจา ไม่ได้โต้แย้ง และเร่งให้นายปรีดี พนมยงค์รีบร่างโครงการเศรษฐกิจให้เสร็จโดยเร็ว⁴

แต่เมื่อนายปรีดี พนมยงค์นำร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติมาเสนอในที่ประชุมความยุ่งยากก็เริ่มขึ้น กลุ่มของพระยามโนปกรณนิติธาดาไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจอันนี้ ในที่ประชุมแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายคือฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดาและฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ มีผู้กล่าวว่า "โครงการนั้นนอกจากจะไม่ได้รับการยอมรับจากคณะรัฐบาลแล้ว ยังทำให้เกิดการแตกแยกในหมู่คณะราษฎรอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาทรงสรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ นายประยูรภมรมนตรี และพรรคพวกในคณะรัฐมนตรี มีความเห็นว่า การแก้ไขปัญาการเศรษฐกิจควรจะไปในรูปแบบของสหกรณ์เครดิต ซึ่งมีอยู่บ้างแล้วในขณะนั้น ส่วนอีกฝ่ายนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ และผู้สนับสนุน ซึ่งประกอบด้วยนายทหารชั้นผู้น้อย พลเรือน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยืนยันที่จะนำโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติมาใช้ทั้งหมด ความไม่ลงรอยเกี่ยวกับความคิดเห็นในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ดังกล่าวนี เป็นชนวนของความยุ่งยาก"⁵ การที่พระยามโนปกรณนิติธาดาไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจอันนี้นั้น ดูเหมือนว่าจะได้รับการสนับสนุนจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และยอมเป็นไปได้อีกตามของผู้ก่อการ โดยเฉพาะกลุ่มที่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจ และสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ เริ่มเข้าใจว่าพระยามโนปกรณนิติธาดามีความโน้มเอียง ที่จะให้อำนาจการปกครองประเทศ

⁴สุพจน์ คำนถระกุล. อนุสรณ์ ปรีดี พนมยงค์. หน้า 140.

⁵การดี มหาจันทร์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่. หน้า 216.

ที่จะให้อำนาจการปกครองประเทศกลับไปอยู่ในระบบเดิม⁶ มีผู้กล่าวถึงความแตกแยกครั้งนี้ และความคิดของพระยามโนปกรณนิติธาดาไว้ชื่อว่า "อันเกี่ยวแก่เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี เป็นสาเหตุอันสำคัญที่ทำให้เกิดการแตกแยกกันขึ้นในกลุ่มคณะราษฎร พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ พ.ท.พระประศาสน์พิทยายุทธ เอนเอียงไปเข้ากับพระยามโนปกรณ และในตอนนี้พระยามโนปกรณได้รับการสนับสนุนจากพวกเจ้า ให้คิดทำลายระบอบประชาธิปไตยเสีย และพระยามโนปกรณก็มีหัวเอนเอียงอยู่แล้วที่จะให้การปกครองเป็นไปในรูปเดิม เมื่อมีจังหวะความคิดที่จะล้มประชาธิปไตยก็เกิดขึ้น โดยหาทางบ่อนทำลายคณะราษฎรว่ามีโครงการเป็นคอมมิวนิสต์ เพื่อให้ราษฎรเสื่อมศรัทธา"⁷

ในกลุ่มลูกศิษย์ของนายปรีดี พบมยุรศักดิ์เห็นด้วยกับโครงการนี้ทุกคน แต่กลุ่มทหารและขุนนางของพระยามโนปกรณนิติธาดาไม่เห็นด้วย และกล่าวหาว่าโครงการเศรษฐกิจฉบับนี้เป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นโครงการรวมที่ดิน รวมแรงงาน รวมการอุตสาหกรรม เข้าด้วยกัน โครงการดังกล่าวนี้จะนำมาใช้กับประเทศไทยไม่ได้เป็นอันขาด⁸ ในที่สุดผลการประชุมก็สรุปออกมาว่า ให้เสนอรายงานการประชุมต่อผู้ก่อการแล้วเสนอคณะรัฐมนตรีว่าความเห็นแตกเป็น 2 ทาง

1. ทางพระยามโนปกรณนิติธาดา ให้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจอย่างรัฐบาลเก่า และเลือกทำให้แปลกกว่าตามโอกาสอันควร ไม่วางนโยบายเศรษฐกิจ
2. ทางนายปรีดี พบมยุรศักดิ์ ให้วางหลักที่จะทำและดำเนินนโยบายตามเค้าโครงการเศรษฐกิจ เมื่อตกลงนโยบายอันใดแล้ว ทั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติสำรวจและวางแผน เมื่อมีกำลังแรงหนุนเพียงเท่าใดก็ทำเพียงเท่านั้น และตกลงว่าถ้าความเห็นไม่ลงรอยกัน และถ้ารัฐบาลเห็นชอบทางพระยามโนปกรณนิติธาดา ให้นายปรีดี พบมยุรศักดิ์ประกาศโครงการได้ในนามของตนเอง และอย่ามาทำให้คนเข้าใจผิดว่ารัฐบาลจะทำอย่างนั้น ให้ชี้แจงว่านายปรีดี พบมยุรศักดิ์ไม่ใช่เป็นผู้ชี้ขาดในคณะรัฐมนตรี⁹

⁶ดู. หน้า 217.

⁷ประกอบ ไชยปรากฏ. ด.ก. หน้า 1123.

⁸ดู.

⁹ชัยอนันต์ สมุทวณิช. เอกสารการเมือง-การปกครองไทย. หน้า 372.

ภายหลังจากการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจในที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแล้ว ความขัดแย้งระหว่างพระยามโนปกรณนิติธาดา กับ นายปรีดี พนมยงค์รุนแรงขึ้น ฝ่ายพระยามโนปกรณนิติธาดาซึ่งเป็นพวกเจ้าและทหารกับฝ่ายคณะราษฎรของนายปรีดี พนมยงค์ ต่างก็เริ่มไม่ไว้ใจกัน และหลังจากมีการแพร่ข่าวลือออกไปว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์เป็นคอมมิวนิสต์ไม่กี่วันต่อมาพระยามโนปกรณนิติธาดาก็ได้ออกคำสั่งห้ามไม่ให้ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ตรงแต่งตั้ง เข้าเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง ถ้าเป็นที่ขอให้ลาออกจากสมาคมการเมืองเสีย และถ้าข้าราชการผู้ใดไม่ลาออก ไม่นำใบอนุมัติให้ออกไปยื่นต่อผู้บังคับบัญชาแล้วก็จะไม่ได้รับเงินเดือน¹⁰ คำสั่งนี้พุ่งเป้าไปที่คณะราษฎรโดยตรง ทั้งนี้เพราะในขณะนั้น สมาคมการเมืองที่มีอยู่ก็คือ สมาคมคณะราษฎร และสมาชิกส่วนใหญ่ของสมาคมเป็นข้าราชการ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน รวมทั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ตรงแต่งตั้ง และประกอบด้วยสมาชิกคณะราษฎรจำนวนมาก¹¹ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกสภาได้อภิปรายกันเป็นอันมากและที่ประชุมได้ลงมติว่า การห้ามเช่นนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญถ้าจะห้ามก็ต้องแก้รัฐธรรมนูญเสียก่อน และต้องเสนอเป็นกฎหมาย ที่ประชุมลงมติ 38 ต่อ 11 เสนอให้รัฐบาลถอนคำสั่ง¹²

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งต่อมา วันที่ 31 มีนาคม พระยามโนปกรณนิติธาดาได้สั่งให้ทหารมาทำการตรวจคนอาชญาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อนเข้าประชุม ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอันมาก และได้เปิดอภิปรายโจมตีการกระทำครั้งนี้อย่างรุนแรง¹³ ในที่สุด ที่ประชุมได้ลงมติว่า ในที่ประชุมสภานั้น ประธานสภาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผู้ใดจะมาสั่งการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การตรวจคนอาชญาสมาชิกเช่นนี้ ย่อมทำไม่ได้

¹⁰ ใสว สุทธิพิทักษ์. คร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 240.

¹¹ ค. หน้า 241.

¹² พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์. เหตุการณ์ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการชิงอำนาจระหว่างพวกก่อการ. หน้า 224.

¹³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี 2475 ครั้งที่ 59.

ในวันรุ่งขึ้น คือ วันที่ 1 เมษายน 2476 พระยามโนปกรณนิติธาดาได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร และตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ โดยให้ "นายกรัฐมนตรีคณะซึ่งยุบนี้ เป็นนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐมนตรีใหม่โดยให้รัฐมนตรีซึ่งว่าการกระทรวงต่าง ๆ อยู่ในเวลานี้ เป็นสมาชิกของคณะรัฐมนตรีใหม่โดยตำแหน่ง ส่วนรัฐมนตรีอื่น ๆ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้น โดยคำแนะนำของนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป"¹⁴ และในวันที่ 1 เมษายนนั่นเอง พระยามโนปกรณนิติธาดาก็เสนอรายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ซึ่งไม่มีบุคคลที่อยู่ในคณะรัฐมนตรีชุดเก่า 5 คน คือ นายปรีดี พนมยงค์ หลวงเกษสัทธกรณ นายแนบ พหลโยธิน นายตั้ง ลพานุกรม และพระยาประมวลวิฆตพูล ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงการกระทำในครั้งนั้นว่า

"ในคณะรัฐมนตรี ๗ บัณฑิต เกิดแตกแยกกันเป็น 2 พวก มีความเห็นแตกต่างกัน และไม่สามารถที่จะคล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างน้อยนั้นปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจอันมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นว่านโยบายเช่นนั้นเป็นการตรงกันข้ามกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวสยาม และเป็นที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนั้นจะนำมาซึ่งความหายนะแก่พระราชราษฎร และเป็นมหันตภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ... สภาที่แต่งตั้งขึ้นควยสมาชิกชั่วคราวเช่นนั้น หากควรไม่ที่จะพิจารณาถึงนโยบายเศรษฐกิจใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงของเก่าอันมีใช้อยู่ ประจวบเป็นการพลิกแผ่นดิน ส่วนสภาในเวลานี้ จะอ้างว่าไม่ได้ทำหรือยังไม่ได้ทำกฎหมายอันมีลักษณะไปในทางนั้นก็จริงอยู่ แต่เป็นที่เห็นได้โดยชัดเจนแจ่มแจ้งว่า มีสมาชิกเป็นจำนวนมาก คนที่มีความปรารถนาจะทำเช่นนั้น และมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อรัฐมนตรี อันมีจำนวนข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี"¹⁵

¹⁴ร.ต.ท.เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก ปี 2475. หน้า 1.

¹⁵ดู.

แถลงการณ์ของพระยามโนปกรณนิติชากาโดยกปรุ่งความซัดแย้งในเรื่อง เค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นเหตุ และได้แสดงความหัวน้เกรงว่า ถ้าเค้าโครงการเศรษฐกิจถูกเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรแล้วเสียงส่วนใหญ่จะเห็นชอบด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะสมาชิกส่วนมาก มีความเลื่อมใสต่อรัฐธรรมนูญอันมีจำนวนข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี ดังนั้นพระยามโนปกรณนิติชากาจึงต้องปัดสกาเสียก่อนที่จะได้มีการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งพระยามโนปกรณนิติชากาเห็นว่า เป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ในวันที่ 2 เมษายน พระยามโนปกรณนิติชากาจึงได้เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ (ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี โดยไม่ผ่านการพิจารณาของสภา) มีความว่า "การก่อให้เกิดขึ้นหรือแม้แต่เพียงพยายามก่อให้เกิดขึ้นซึ่งคอมมิวนิสต์ จักเป็นเหตุนำมาซึ่งความหายนะของประชาราษฎร และเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ" ดังนั้น ผู้ใดสนับสนุนส่งเสริมคอมมิวนิสต์และเป็นสมาชิกของสมาคมดังกล่าว จะมีความผิดและถูกลงโทษ พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ให้ความหมายของคำว่า คอมมิวนิสต์ และ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ไว้ว่า

1. คอมมิวนิสต์ หมายความว่า วิธีการหรือหลักการทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยการเลิกร้างเสียทั้งหมด หรือแต่บางส่วน ซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน โดยให้ประเทศหรือประชาชนร่วมกันเข้าเป็นเจ้าของเสียเอง
2. ลัทธิคอมมิวนิสต์ หมายความว่า ลัทธิใด ๆ ซึ่งสนับสนุนส่งเสริมการรวมกรรมสิทธิ์ที่ดิน หรือรวมการอุตสาหกรรม หรือรวมทุน หรือรวมแรงงาน เข้าเป็นของรัฐบาล¹⁶

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ฉบับนี้ ได้ออกมาเพื่อบังคับทำลายและปราบปรามคณะราษฎรโดยเฉพาะ ความหมายของคำว่า คอมมิวนิสต์ และ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่ได้กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ก็ดูจะเป็นความหมายที่กำหนดเพื่อให้สอดคล้องกับโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ที่ถูกโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้นทั้งนายปรีดี พนมยงค์ และสมาชิกคณะราษฎรคนอื่น ๆ ที่สนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจอันถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ก็สามารถถูกระบุความผิดในฐานะผู้เผยแพร่ ผู้สนับสนุนส่งเสริมคอมมิวนิสต์และ

¹⁶ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 50 วันที่ 2 เมษายน 2476.

มีความผิดได้

นอกจากนี้ในวันที่ 2 เมษายน นั้นเอง ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เกี่ยวกับการจดทะเบียนสมาคมว่าถ้าหากวัตถุประสงค์ของสมาคมใด นำจะเป็นภัยอันตรายต่อสันติภาพของประชาชน หรือก่อให้เกิดความไม่สงบ นายทะเบียนจะไม่รับจดทะเบียนสมาคมก็ได้ หรือถ้าจดทะเบียนเป็นสมาคมอยู่แล้ว นายทะเบียนจะชี้ชื่อออกจากทะเบียนก็ได้ และยังคงแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา เพื่อให้โทษผู้ฝ่าฝืนคำสั่งนายทะเบียนที่ชี้ชื่อสมาคมแล้ว ผู้นั้นยังขึ้นคำเป็นกรออีก¹⁷ การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับการจดทะเบียนสมาคมครั้งนี้ เป็นผลมาจากความล้มเหลวในการออกคำสั่งห้ามข้าราชการและสมาชิกสภาที่ทรงแต่งตั้ง เป็นสมาชิกสมคมการเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะล้มล้มระบอบคณะราษฎร ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่าความพยายามของพระยามโนปกรณนิติธาดาในการที่จะล้มล้มระบอบคณะราษฎรนี้ เป็นความพยายามที่สืบเนื่องมาจากข้อเสนอให้เลิกสมาคมการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามพระราชหัตถ์เลขที่ 2/128 ลงวันที่ 31 มกราคม 2475 ถึงพระยามโนปกรณนิติธาดาซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

"คณะกรรมการเมืองจะทำประโยชน์จริงให้แก่ประชาชนได้ ก็เมื่อประชาชนมีความเข้าใจในวิธีการปกครองแบบรัฐธรรมนูญแล้ว ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าในเวลาอันชุลีให้มีสมาคมการเมืองเลยจะดีกว่า แต่โดยเหตุที่บัดนี้ รัฐบาลได้ยอมให้มีสมาคมคณะราษฎรเสียแล้ว จึงเป็นการยากที่จะถือกันให้มีคณะกรรมการเมืองขึ้นอีกคณะหนึ่ง หรือหลายคณะใด อย่างที่ข้าพเจ้าเห็นว่า สมควรที่จะเลิกสมาคมคณะราษฎร และคณะอื่นที่เกี่ยว"¹⁸

หลังจากที่มีพระราชกฤษฎีกาปิดสภา และพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ได้ถูกบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ ในวันที่ 12 เมษายนก่อนออกเดินทาง นายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ยืนยันว่า "ข้าพเจ้าไม่ใช่คอมมิวนิสต์ ข้าพเจ้ายอมรับว่าข้าพเจ้าเป็นเพียงโซเชี่ยลลิสต์ จะเป็นคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร เมื่อโครงการของ

¹⁷ร.ค.ท.เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชมกฎหมายประจำศก ปี 2476. หน้า 7.

¹⁸ก. หน้า 5.

เตรียมประกาศพระบรมราชโองการให้ประหารสมาชิกคณะราษฎรจำนวน 60 คน นั้น²³ โดยให้นำไปตัดศีรษะที่ท้องสนามหลวงในวันรุ่งอรุณของวันที่ 24 มิถุนายน 2476 (1 ปีหลังจาก 24 มิถุนายน 2475) แล้วให้เอาศีรษะไปเสียบประจานไว้ที่ท้องสนามหลวง 7 วัน เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างต่อไป แต่อิทธิพลของการคณะราษฎรคนหนึ่งทราบเรื่องเสียก่อน²⁴ คณะราษฎรจึงทำการยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ 20 มิถุนายน 2476²⁵

ในการยึดอำนาจครั้งนี้คณะผู้ยึดอำนาจได้ประกาศแถลงการณ์ว่า

"ฝ่ายคณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดิน ณ บัดนี้ ไม่ถูกต้องครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญ โดยเริ่มต้นเปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญ คณะทหารบก ทหารเรือ จึงได้ดำเนินการเพื่อให้ทำการเปิดสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ"²⁶

ในวันที่ 21 มิถุนายน ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปิดประชุมวิสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร และสภาได้ประชุมกันในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 22 มิถุนายน สมาชิกได้ลงมติเห็นชอบให้พระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี และลงมติให้ความไว้วางใจแก่นายกรัฐมนตรีเป็นเอกฉันท์²⁷ พระยาพหลพลพยุหเสนาได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน มีความตอนหนึ่งว่า "รัฐบาลจะได้รักษาความสงบเรียบร้อย ให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกัน และร่วมสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นรัฐบาลจะกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์โดยเคร่งครัด"²⁸ และพระยา

²³ไฟโรจน์ ชัยนาม. รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญ. หน้า 36.

²⁴ สมัยฉนวน จรูญ สืบแสง ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 23 สิงหาคม 2525.

²⁵ จรูญ สืบแสง. "ทำไมเราจึงยังไม่มีระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์". ปรากฏการณ์งานถึงศตวรรษประชาธิปไตย. ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 3-4.

²⁶ ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี. หน้า 68.

²⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี 2476 สมัยที่ 1 ครั้งที่ 1

²⁸ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี 2476 สมัยที่ 1 ครั้งที่ 3

พหลพลพยุหเสนาได้ขอรื้อหนังสือพิมพ์ไม่ให้อ่านเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจและพระบรมราชวินิจฉัยขึ้นมาอีก พระยาพหลพลพยุหเสนาได้กล่าว "ข้าพเจ้าขออย่าอีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อรัฐบาลไม่ปรารถนาจะให้แต่ละท้องเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม และพระบรมราชวินิจฉัยเรื่องโครงการนั้นแล้ว เราช่วยกันปล่อยให้ล้มเสียเถิดเพื่อเห็นแก่ความสุขของบ้านเมือง"²⁹ ซึ่งหนังสือพิมพ์ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี หลังจากนั้นพระยาพหลพลพยุหเสนาได้คิดต่อกับนายปรีดี พนมยงค์เพื่อให้เดินทางกลับประเทศไทยซึ่งได้รับคำตอบจากนายปรีดี พนมยงค์ว่ายินดีจะกลับประเทศไทย แต่ขอให้รัฐบาลนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาเสียก่อน พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงให้นำความขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงย่ำว่าทรงยินยอมให้เรียกกลับมาได้ หากรัฐบาลจะไม่รื้อฟื้นโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ขึ้นมาใหม่อีก³⁰ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2476 นายปรีดี พนมยงค์จึงได้เดินทางกลับสู่ประเทศไทย และรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ฉบับหนึ่งเพื่อชี้แจงว่า นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งจะเดินทางกลับมาร่วมรัฐบาลอีกครั้งนี้ รับรองว่าจะดำเนินการหลักนโยบายที่รัฐบาลวางไว้ และรัฐบาลจะไม่ใช้วิธีการใหม่ ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดินและบังคับจ้างแรงงาน นั่นคือ รัฐบาลจะไม่ดำเนินการตามเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถูกโจมตีว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และนายปรีดี พนมยงค์ได้รับรองว่าจะดำเนินการตามหลักนโยบายของรัฐบาล

เมื่อมีข่าวว่ารัฐบาลเชิญนายปรีดี พนมยงค์ กลับมาร่วมบริหารราชการ ก็มีกระแสเคลื่อนไหวต่อต้านอีกครั้งหนึ่ง นั่นคือ กบฏวรเดชซึ่งมีพระองค์เจ้าวรเดชเป็นหัวหน้า เกิดขึ้นในวันที่ 11 ตุลาคม 2476 โดยทหารฝ่ายหัวเมืองเคลื่อนพลเข้าสักระนคร และในวันที่ 12 ตุลาคม พระยาศรีสิทธิสงคราม ได้นำจดหมายมายื่นต่อรัฐบาล ใจความว่า

"คณะรัฐมนตรีนี้ ปล่อยให้ฉกฉวยผลประโยชน์พระบรมเชษฐาณาภ และเอาหลวง

²⁹พรภิรมย์ เติมธรรม. ล.ก. หน้า 83.

³⁰วัลย์วิภา จรุงโรจน์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แห่งพระราชดำริทางการเมือง. หน้า 158.

ประภีษฐมนุชธรรม กลับเข้ามาเพื่อดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ต่อไป จึงขอให้กราบ
ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งภายใน 1 ชั่วโมง ถ้ามิฉะนั้นจะใช้กำลังบังคับ
และจะเข้ายึดการปกครองชั่วคราว จนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง
คณะรัฐมนตรีชั้นใหม่ ซึ่งจะไม่มีนายทหารประจำการเข้าเกี่ยวข้องด้วย³¹
จะเห็นได้ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ได้ถูกหยิบยกขึ้นมา
เป็นประเด็นหรือเหตุผลหนึ่งของการก่อกบฏ ซึ่งฝ่ายกบฏอ้างว่า

"ข้อสำคัญที่ทำให้เกิดการแตกร้าวอย่างใหญ่หลวง จนเป็นเหตุนองเลือดและต้อง
เสียชีวิตชนชาติเดียวกันคราวที่แล้วมานี้ เนื่องด้วยหลวงประภีษฐมนุชธรรมกลับคืน
แดนสยาม ซึ่งมีเสียงลือกันว่า จะได้เป็นนายกรัฐมนตรี บางคนก็ว่าจะได้เป็น
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ เหล่านี้ ปวงชนต่างก็หวาดเกรงว่าจะ
บังเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น ความพรั่นกลัวซึ่งกำลังระดมมาแต่เป็นเวลานานเลย
เกิดการเบบขุ่นในที่สุด ด้วยความหมายที่จะปราบคอมมิวนิสต์นั่นเอง"³²

การสู้รบระหว่างฝ่ายกบฏกับฝ่ายรัฐบาลดำเนินไปเป็นเวลาหลายวันในที่สุดฝ่าย
กบฏก็พ่ายแพ้แก่รัฐบาล ในวันที่ 24 ตุลาคม 2476³³ ต่อมาอีก 4 วันสภาได้ลงมติเป็น
เอกฉันท์ให้ความไว้วางใจแก่นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี และในการ
ประชุมสภาครั้งนั้น นายปรีดี พนมยงค์ได้ชี้แจงว่า คำกล่าวหาต่าง ๆ ที่มีผู้กล่าวหาว่าไม่เป็น
ความจริงทั้งยังได้กล่าวปฏิญาณว่า "จะไม่ดำเนินวิธีแบบคอมมิวนิสต์เป็นอันขาด"³⁴

³¹ รวบรวมคำแถลงการณ์และประกาศต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้ประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายทหาร พลเรือน และราษฎรทั่วไป เริ่มตั้งแต่
12 ตุลาคม 2476. หน้า 12.

³² ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 14 ตุลา คณะราษฎรกับกบฏวรวะเดช. หน้า 28-30.

³³ ก. หน้า 18-19.

³⁴ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี 2476 สมัยที่ 1 ครั้งที่ 22.

ต่อมาเมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนาได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังการเลือกตั้ง 15 พฤศจิกายน 2476 รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาว่านายปรีดี พนมยงค์เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ คณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณาและสอบถามความคิดเห็นของนายปรีดี พนมยงค์และได้สรุปว่านายปรีดี พนมยงค์ไม่มีมลทิน ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ดังที่ถูกกล่าวหา³⁵

นับตั้งแต่การเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจในเดือนมีนาคม 2475 จนถึงวันที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบกับคณะกรรมการพิจารณานายปรีดี พนมยงค์ ว่านายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ดังที่ถูกกล่าวหา เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2476 เป็นเวลา 1 ปีได้เกิดปัญหาทางการเมืองอันเนื่องมาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจหลายประการ และประกอบกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงขอรับรองให้รัฐบาลลงดำเนินการตามเค้าโครงการเศรษฐกิจแบบโซเวียลลิสต์อย่างแรง ก่อนหน้าที่พระองค์จะทรงสละราชสมบัติ และรัฐบาลได้ยินยอมตามพระราชประสงค์ ทำให้ไม่มีผู้ใดกล้ากล่าวถึง หรือหยิบยกเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้นมาพิจารณาอีก โดยเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว อันนำไปสู่การสละราชสมบัติของพระองค์ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของรัฐบาลจึงเป็นไปในทางค่อยเป็นค่อยไปมากขึ้นและตลอดช่วงเวลาซึ่งคณะราษฎรบริหารประเทศต่อมา แม้กระทั่งช่วงที่นายปรีดี พนมยงค์เป็นนายกรัฐมนตรี เค้าโครงการเศรษฐกิจก็ไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติ เค้าโครงการเศรษฐกิจจึงเป็นเพียงประวัติศาสตร์ความคิดของความพยายามที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในทรนสนะของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ แม้จะไม่ได้มีการนำมาปฏิบัติ แต่ก็ถือได้ว่าเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ได้มีการเสนอขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย.

³⁵ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปี 2476 สมัยที่ 1 ครั้งที่ 2.

³⁶ แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก. หน้า 154

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ เค้าโครงการ
เศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์

เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของนายปรีดี พนมยงค์ที่ร่างขึ้นมาเพื่อให้ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น ได้ก่อปัญหาให้กับวงการเมืองไทยมากมาย ด้วยเหตุผลที่ว่า "เค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นคอมมิวนิสต์" ซึ่งเหตุผลนี้เป็นข้อที่สำคัญที่สุดที่พระยามโนปกรณนิติธาดาเอามาเป็นเหตุสร้างความแตกร้างในหมู่คณะราษฎร และขับไล่นายปรีดี พนมยงค์ออกนอกประเทศ และสิ่งที่ทำให้พระยามโนปกรณนิติธาดาอยู่เหนือเหตุผลของเค้าโครงการเศรษฐกิจมาโดยตลอดก็คือ "พระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์"

6.1. แนวพระราชดำริที่มีต่อเค้าโครงการเศรษฐกิจ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประทานพระบรมราชวินิจฉัย ในเค้าโครงการเศรษฐกิจไว้อย่างละเอียด แต่ในที่นี้จะขอนำมาเฉพาะที่น่าสนใจ และข้อที่ทรงประทานพระบรมราชวินิจฉัยไว้อย่างน่าฟัง

นายปรีดี พนมยงค์ ได้เริ่มด้วยความจำเป็นที่ต้องเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจด้วยการกล่าวถึง "หลัก 3 ข้อของคณะราษฎร" ซึ่งกล่าวถึงหลัก 6 ประการ ซึ่งเป็นหลักเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ มีความว่า จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย และยืนยันว่าจะปฏิบัติตามหลัก 6 ประการ ที่คณะราษฎรได้ประกาศไว้¹

นี่เป็นข้อความเบื้องต้นในคำปรารภในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งแม้แต่ในคำปรารภเบื้องต้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงประทานพระบรมราชวินิจฉัยดังนี้ "ข้าพเจ้าได้ผ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจ และร่างพ.ร.บ.ว่าด้วยการประกันความ

¹ ใสว สุทธิพิทักษ์. กร.ปรีดี พนมยงค์. หน้า 147-148.

สุขสมบูรณ์ของราษฎร และเค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจตลอดแล้ว
ขอให้ความเห็นพิจารณาข้อความต่าง ๆ ดังต่อไปนี้²

ข้อ 1 หมวดหนึ่ง ว่าด้วยหลักของราษฎร ในข้อนี้เป็นข้อที่ว่าด้วยการจัดการบำรุง
เศรษฐกิจ พระองค์ไม่ทรงคัดค้านเพียงแต่จะทำจริง ๆ แล้ว ก็ขอให้เค้าโครงการเศรษฐกิจ
ได้รับความยินยอมจากราษฎรด้วย อย่าโกรธหรือไม่พอใจเมื่อราษฎรไม่ชอบวิธีเหล่านี้³ มา
ถึงข้อสอง เรื่องความไม่แน่แท้แห่งการเศรษฐกิจในปัจจุบัน ความร่ำรวยของราษฎร นาย
ปรีดี พนมยงค์กล่าวไว้ในทำนองว่าราษฎรไทยในเวลานี้ออกยากและร่ำรวยมาก ตามชนบท
ไม่มีอาหารจะกิน⁴ ในเรื่องนี้พระองค์ทรงค้านและกล่าวว่า "ราษฎรของเราตลอดจนชนชั้น
ชอทานยังไม่ปรากฏเลยว่าจะอดตาย แม้แต่สุนัขในวัดก็ยังไม้ออดตาย"⁵ และทรงเปรียบเทียบ
ชาวไทยกับชาวต่างประเทศว่า "ข้าพเจ้ายอมรับว่าฐานะการกินอยู่ของราษฎรของเรายัง
ต่ำกว่าฐานะของราษฎรในเมืองต่างประเทศ ดังเช่น อังกฤษ อเมริกา แต่ตามรายงาน
ของโปรเฟสเซอร์ ซิมเมอร์แมน กล่าวว่า ฐานะของเราสูงกว่าบรรดาราษฎรในประเทศ
อื่น ๆ ในทวีปเอเชีย และมีความเป็นอยู่ดีกว่าชาวนาในประเทศรัสเซีย ซึ่งใช้โครงการ
เศรษฐกิจรูปนี้⁶ เราจะเห็นว่าพระองค์ทรงเริ่มโต้แย้งเค้าโครงการเศรษฐกิจอย่าง
รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ และเริ่มโยงเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ไปสัมพันธ์กับ
โครงการเศรษฐกิจที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่

² ฉัยอนันต์ สมุทวณิช. เจดสารการเมือง-การปกครองไทย. หน้า 277.

³ ก. หน้า 278.

⁴ สุพจน์ คำนวณกุล. อนุสรณ์ ปรีดี พนมยงค์. หน้า 74-75.

⁵ สิริ เปรมจิตต์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี. หน้า 67.

⁶ ก. หน้า 68.

ในเรื่องหลักประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรที่รัฐบาลจะจัดการให้ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ นายปรีดี พนมยงค์ได้เสนอ ให้ราษฎรที่เกิดมาได้รับการประกันจากรัฐบาล ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งในระหว่างนั้น จะเป็นเด็ก เจ็บป่วย หรือพิการ หาร่างงานไม่ได้ ราษฎรก็จะไม่อดตาย ราษฎรจะได้รับการดูแลจากรัฐบาล ซึ่งดีกว่าการสะสมเงินทอง วิธี การประกันก็คือรัฐบาลจะจ่ายเงินก้อนให้ราษฎรทุกคนให้เพียงพอแก่การดำรงชีพ และรัฐบาล จะเป็นผู้จำหน่ายปัจจัยในการดำรงชีวิตให้ราษฎรในรูปของสหกรณ์⁷ การที่จะจ่ายเงินก้อน ให้ราษฎรทุกคนได้นั้นรัฐบาลต้องใช้เงินเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งในเรื่องนี้นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอวิธีการจัดหาเงินไว้ว่า ให้อำนาจจากคนที่มีภายในประเทศและจากต่างประเทศโดยอาศัยชื่อเสียงของประเทศ และใช้วิธีหักกลบหนี้ภายในประเทศ นั่นคือรัฐบาลจะเป็นผู้ จำหน่ายสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นให้แก่ราษฎรที่ต้องการ และเงินก้อนที่ราษฎรได้รับไปก็ จะได้นำกลับมาอยู่ในมือของรัฐบาลอีก⁸ ในหัวข้อนี้นายปรีดี พนมยงค์ยังได้กล่าวถึงปัจจัยใน การประกอบการเศรษฐกิจด้วยคือ 1. ที่ดิน 2. แรงงาน 3. เงินทุน นายปรีดี พนมยงค์เสนอ ว่าในประเทศไทยยังมีที่ดินว่างเปล่าที่มีประโยชน์และอุดมสมบูรณ์เป็นจำนวนมาก พลเมืองก็ มีถึง 11 ล้านคนเศษ หากแต่เงินหน้อย่างเดียวที่ต้องมาจากต่างประเทศ⁹

ในหัวข้อเรื่องหลักประกันความสุขสมบูรณ์ให้แก่ราษฎรนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้ประทานพระบรมราชวินิจฉัยคัดค้านอีกเช่นกันว่า "การที่จะคิด ประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎรคั้งนั้น ความจริงย่อมเป็นของดีแน่ แต่ตามธรรมชาติของ การประกันจะต้องสละสิ่งใดสิ่งหนึ่งแลกเปลี่ยน ข้าพเจ้าอยากจะทำว่าค่าประกันความสุขสมบูรณ์ อันนี้ ก็ต้องสละเสรีภาพเสียละกระมัง การเป็นไทยกลายเป็นทาสเสียละกระมัง เพราะ ตามที่ปรากฏในประเทศรัสเซียซึ่งใช้วิธีประกันแบบนั้นเหมือนกัน ราษฎรต้องประกันความสุข ของเขาคด้วยเสรีภาพ ยอมเป็นทาสของรัฐบาล"¹⁰ "เมื่อได้อ่านวิธีดำเนินการตามโครงการ

⁷ ใสว สหนิพิทักษ์. ล.ก. หน้า 149-153.

⁸ ล.

⁹ เกื้อน บุญนาค. ท่านปรีดี รัฐบาลอาวโส. หน้า 102.

¹⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 182-186.

เศรษฐกิจที่เขียนมาทั้ง 2 ภาค ซึ่งเป็นวิธีการเหมือนกันกับที่ใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศสแล้ว ก็ไม่มีทางอันหนึ่งอันใดที่จะเห็นได้ นอกจากว่าการมั่นคงต้องเป็นไปตามรูปเกี้ยวเสียบเป็นแน่ ก็เมื่อการประกันความสุขสมบูรณ์ อาจต้องแลกด้วยเสรีภาพความเป็นไทยแล้ว ก็อาจเป็นการยากสักหน่อยที่จะเลือกยีนดีสละเอาประกัน หรือเห็นว่าไม่ยากเย็นอะไรที่จะสละเสรีภาพ"¹¹

ทั้งนี้ เราจะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโต้แย้งและคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์เพียงใด ซึ่งพระองค์ได้ทรงประทานพระราชวิจารณ์ไว้ในทุก ๆ มาตรา แล้วในตอนท้ายสุด พระองค์ทรงประทานพระบรมราชวินิจฉัยสรุปความว่า

"เรื่องที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น ย่อมเป็นความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า ซึ่งจะถูกต้องหรือไม่ั้น ก็เป็นผลความคิดของข้าพเจ้าเท่านั้น การที่จะรู้ว่าใครถูกใครผิด ก็ต้องลองกันดูเท่านั้น แต่มีข้อสำคัญที่เห็นได้อย่างชัดเจนเลยว่า โครงการอันนี้นั้น เป็นโครงการอันเกี่ยวกันอย่างแน่นอนกับที่ประเทศฝรั่งเศสใช้อยู่"¹²

"สถาปนาเศรษฐกิจของรัสเซียก็มี และในโครงการของเราก็มี โครงการในภาคที่ 1 ที่ 2 นั้นตรงกับโครงการเศรษฐกิจอันใหม่ ของรัสเซียทุกอย่าง และในที่สุดประเทศไทยก็จะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปอย่างแท้จริง ความในข้อนี้มีข้อพิสูจน์อย่างแน่ชัดในร่างพ.ร.บ.การประกอบการเศรษฐกิจ ในข้อนี้ไม่ยอมให้ราษฎรมีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์"¹³

"การเป็นคอมมิวนิสต์นั้น เป็นเพราะการเศรษฐกิจเป็นไปในทางคอมมิวนิสต์ ไม่ได้กล่าวความว่ารัฐบาลจะทำให้ผู้หญิงเป็นของกลางอย่างที่ว่ากัน แต่อย่างไรก็ดีประเทศสยามจะต้องกลายเป็นคอมมิวนิสต์ นับเป็นที่ 2 ในโลกรองจากรัสเซีย"¹⁴

¹¹ ก.

¹² ลีรี เปรมจิตต์. ล.ค. หน้า 73.

¹³ ก. หน้า 74.

¹⁴ ก. 75.

"เพราะฉะนั้นในขณะนี้ข้าพเจ้ายังไม่เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐา ในขณะนี้ให้รัฐบาลดำเนินการปรับปรุงเศรษฐกิจไปในทางช่วยส่งเสริมแนะนำ จัดการแนะนำให้ราษฎรตั้งสหกรณ์แบบในประเทศเดนมาร์ก ดังที่นำของรัฐบาลคนไม่มีงานทำ"¹⁵

"แต่ส่วนโครงการของหลวงประดิษฐา ควรเลิกล้มความคิดเสีย เพราะแทนที่จะนำความสุขสมบูรณ์มาสู่ประเทศชาติบ้านเมือง จะกลายเป็นนำมาซึ่งความเดือนร้อนในทุกหย่อมหญ้า จนเป็นความหายนะ ถึงแก่ความพินาศแห่งประเทศชาติและบ้านเมืองอันเป็นมรดกของคนไทยที่รับกันมาแต่บรรพบุรุษ"¹⁶

เมื่อพิจารณาตามพระบรมราชวินิจฉัยนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์สวนทางกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเห็นได้ชัด และด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ พระยามโนปกรณนิติธากะเอาพระบรมราชวินิจฉัยอันนั้นมาเป็นเครื่องมือในการกำจัดนายปรีดี พนมยงค์ออกไปจากประเทศไทยเพื่อทำลายคณะราษฎร และทำลายระบอบประชาธิปไตยให้หมดไปจากแผ่นดินไทย

เมื่อหันมาพิจารณา พระบรมราชวินิจฉัย หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "สมุทปกขาว" เราจะพบสิ่งที่น่าสงสัยมากมายในพระบรมราชวินิจฉัยนี้ ที่จะ เป็นเหตุให้คิดไปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรง เป็นผู้เขียนข้อความเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง และมีเหตุการณ์หลายอย่างที่สนับสนุนข้อสงสัยนี้ มีเหตุให้คิดไปได้มากกว่าศตวรรษของ คณะราษฎร ซึ่งมีอำนาจมากในขณะนั้นจะ เป็นผู้เขียนพระราชวิจารณ์ หรือพระบรมราชวินิจฉัยขึ้นมาเอง แดงให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย แต่ถ้าเป็นอย่างนั้น ทำไมพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงไม่ทรงปฏิเสธว่า พระบรมราชวินิจฉัยนั้นไม่ใช่

¹⁵ รัชชอนันต์ สมุทวณิช. ล.ก. หน้า 189.

¹⁶ ล.

งานของพระองค์ หรือพระองค์ทรงเห็นชอบด้วยกับพระยามโนปกรณนิติชาคา ทศคัคาน
เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ หรือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เขียนขึ้นมาเองจริง ๆ ในเรื่องนี้เราจะศึกษาให้ละเอียดกันในตัวข้อต่อไป

6.2. ใครเขียนพระบรมราชวินิจฉัย

"สมุคปกขาว" หรือพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่ทรงวิจารณ์ และทักท้วง เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติที่นายปรีดี ร่างขึ้นมา อย่างรุนแรง
มีหลายฝ่ายวิเคราะห์ว่าพระองค์มีใ้ทรงเป็นผู้เขียน "พระบรมราชวินิจฉัย" อันนี้ แต่เป็นผล
งานของผู้ใกล้ชิด หรือผู้ที่จงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรีมากเกินไปมากกว่า ในเรื่อง "สมุคปกขาว"
นี้ ถ้าจะสรุปรวมการวิเคราะห์ของบุคคลทั่ว ๆ ไป จะได้ว่า

1. ถ้อยคำสำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือเล่มนั้น ไม่ใช่ภาษาหรือสำนวนของบุคคลที่เจริญ
แล้ว เป็นภาษาและสำนวนที่หยาบคาย ซึ่งจะเป็นคำกล่าวของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงไว้ซึ่งคุณ -
ธรรมอันประเสริฐมิได้

2. คำวิจารณ์ตั้งแต่คนจนจบ เป็นการวิจารณ์ที่แสดงออกด้วยเจตนาร้ายทั้งนั้น มอง
ในแง่ร้าย และยึดมั่นด้วยอคติ เป็นคำวิจารณ์เพื่อทำลายแต่อย่างเดียว เอาหลักการคอมมิวนิสต์
มาตั้งแล้วผลักดันข้อความที่ปรากฏในเค้าโครงการเศรษฐกิจ เท่าที่จะหาได้เข้าหาหลักการ
ของคอมมิวนิสต์ แล้วสรุปลงให้เห็นชัดว่า เค้าโครงการนั้นเป็นคอมมิวนิสต์ และนายปรีดี-
พนมยงค์เป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งถ้าเป็นคำวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว
พระองค์จะไม่ทำเช่นนั้น เพราะพระองค์ยอมทรงทราบอยู่ว่า หลักการต่าง ๆ ในโครงการ-
เศรษฐกิจนั้นมีใช้อยู่ในโครงการเศรษฐกิจของประเทศประชาธิปไตย ที่เจริญแล้วมากมาย
หลายประเทศ แล้วพระองค์ผู้ซึ่งหวังดีต่อประเทศชาติย่อมจะให้คำวินิจฉัยไปในทางที่ช่วยกัน
ส่งเสริมสร้างความเจริญในทางค่านเศรษฐกิจให้แก่ชาติ มิใช่ในทางทำลายชาติ หรือแม้แต่
ทำลายราษฎรของพระองค์ท่าน

3. ข้อเท็จจริงที่ปรากฏนั้น ก็คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรง
วินิจฉัยหรือเขียนคำวินิจฉัยเหล่านั้นเอง แต่พวกเขาบางเท่าที่จงรักภักดีต่อราชบัลลังก์จนเกิน
ควร ประจบสอพลอและหึง เป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดขณะนั้นเป็นผู้เขียนขึ้น แล้วมอบอ้างใน

นามพระองค์ท่าน

4. อีกประการหนึ่งถ้าเป็นไปได้ คือ ถ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวิจารณ์เรื่องนี้อย่างไร ก็อาจเป็นไปได้ว่า มีบุคคลบางคนอาจเป็นพวกขุนนางพวกที่กุมอำนาจในขณะนั้น หรือเจ้าบางองค์ที่มีอิทธิพลเหนือพระองค์ท่าน ใช้วิธีการบีบบังคับให้ท่านเห็นก็เห็นชอบ หรือให้ท่านเขียนขึ้น¹⁸

มีข้อความในหนังสือหลายเล่มที่กล่าวสนับสนุนว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงเขียนพระราชวิจารณ์เอง เช่น "ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า เป็นคำวินิจฉัยของพระองค์ แต่เชื่อว่า เป็นคำวินิจฉัยของข้าราชการบริพารของท่าน ซึ่งมุ่งหวังรักษาประโยชน์ของพวกเขา แต่พระองค์ท่านจะเป็นอย่างไรต่อไปนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจเหลือเกินว่า เขาเหล่านั้นไม่ได้คำนึงถึงเลยในขณะนั้น"¹⁹, "และก็เป็นพระยามโนปกรณ และพรรคพวกของพระยามโนปกรณอีกเช่นกัน ที่ได้สร้าง พระราชวิจารณ์โครงการเศรษฐกิจ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์แบบรัสเซีย โดยให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงพระนามในพระราชวิจารณ์ฉบับนั้น ทั้ง ๆ ที่พระองค์มิได้ทรงวิจารณ์ด้วยพระองค์เอง"²⁰, "พระปกเกล้าฯ มิได้เขียนหรือทูล พระยามโนฯ กับพระยาศรีวิสารท เป็นคนเขียน"²¹, "ในช่วงนั้น (1926-1927) ผมคิดว่า อาจารย์ปรีดี ได้พูดถึงแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นมาแล้ว ซึ่งโครงการนั้น นับว่าเป็นการพัฒนาความคิดที่เป็นอิสระ ซึ่งคงจะไม่เหมือนคนที่ไหนถามปากกาว่า "ประชาธิปไตย" ที่บอกว่า ท่านอาจารย์ปรีดีลอกเลียนแบบสตาลิน ซึ่งเป็นเรื่องไร้สาระอย่างสิ้นเชิง"²² และ "พระปกเกล้าฯ มิได้ทรงวินิจฉัยเรื่องนี้ด้วยพระองค์เอง... แต่พวกขุนนางเก่าที่ภักดีต่อราชบัลลังก์จนเกินควร ประจบสอพลอ และทั้งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในขณะนั้น เป็นผู้เขียนขึ้น แล้วแอบอ้างในนามพระองค์ท่าน"²³

¹⁸ ก. หน้า 274.

¹⁹ เคือน บูณนาค. ล.ค. หน้า 55.

²⁰ วิเทศกรณีย์. หลังจากนักการเมืองไทย. หน้า 109.

²¹ สัมภาษณ์จรรยา สืบแสง. นุ้กอกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง. วันที่ 27 สิงหาคม 2525.

²² ไสนัท จามริก. ปรีดีปรีทัศน์ ปาฐกถาชุด ปรีดี ทนเมยงค์ อุนสรณ. หน้า 186.

²³ ไสว สุทธิพิทักษ์. ล.ค. หน้า 275.

คำวิจารณ์มีเจตนาที่จะให้ชะตากรรมของประเทศไทยเป็นไปตามยถากรรมอย่าง
ที่เคยเป็นมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช การเศรษฐกิจของชาติ ชีวิตของราษฎรไทยเป็นมา
อย่างไรก็ปล่อยให้เป็นอย่างนั้น²⁴

เมื่อย้อนกลับมายังที่มาของเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ²⁵ เมื่อก่อนที่นายปรีดี
จะร่างโครงการนี้ออกมา มีหลักฐานชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พอพระทัย และเห็นดีด้วยกับหลักการโซเซียลลิสม์ที่นายปรีดีถวายคำชี้แจงก่อนที่จะร่างฉบับ
จริง²⁵ คือมาพระยามโนปกรณโศภนได้เร่งเร้าให้นายปรีดีรีบ ๆ ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจให้เสร็จ
โดยเร็ว นายปรีดีได้หารือกับพระยามโนปกรณ พระยาศรีวิสารวาจา และพระยาราชวังสัน
หลายครั้งในเรื่องหลักการในเค้าโครงการเศรษฐกิจ และทุกคนก็เห็นด้วยไม่มีผู้ใดคัดค้าน
หรือทักท้วงว่าเป็นความคิดแบบคอมมิวนิสต์²⁶ ภายหลังจากที่ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ
ปรากฏออกมาแล้วพระยามโนปกรณ เป็นผู้ที่น่าขันพูด กล่าวถวายให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-
เจ้าอยู่หัวให้ทรงทอดพระเนตร พระยามโนปกรณได้คัดลอกเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจของ
นายปรีดีเฉพาะที่เห็นด้วย นำขันพูดเกล้า ว่าเป็นของพวกตนพร้อมกับร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ
ของนายปรีดี แล้วพระยามโนปกรณก็ไปทูลพระราชาวิจารณ์คำนี้เค้าโครงการเศรษฐกิจ
ของนายปรีดี ว่าไม่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยและเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วให้พระปกเกล้าลงพระ-
นาม²⁷ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าทรงเห็นด้วยกับข้อวินิจฉัยของพระยามโนปกรณ²⁸ พระยา-
มโนปกรณได้นำพระราชวิจารณ์ฉบับนั้นออกพิมพ์แจก โดยที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าจะทรง
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์หรือไม่ก็ไม่ปรากฏแน่ชัดนัก²⁹ แต่ถ้าวุฒิจริงหลักใน
รัฐธรรมนูญแล้วการพิมพ์พระบรมราชวินิจฉัยออกเผยแพร่ เป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญการปกครอง
ที่ว่า คำชี้แจง ทักเตือน ทักท้วง ซึ่งพระมหากษัตริย์มีสิทธิจะพระราชทานแก่รัฐมนตรีนั้นต้อง

²⁴ อ.ค. หน้า 276.

²⁵ สุพจน์ คานตระถุด. ล.ค. หน้า 141.

²⁶ อ. หน้า 140.

²⁷ ลีรี เปรมจิตต์. ล.ค. หน้า 104.

²⁸ ไทยน้อย (นามแฝง). ประสพการณ์ 35 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย. หน้า 25.

²⁹ จุลจักรพงษ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. หน้า 704.

ถือเป็นการลบล้าง ประชาชนทั่วไปจะทราบไม่ได้³⁰

"สมุคปกขาว" ฉบับนี้ถูกพิมพ์เผยแพร่เกี่ยวกับเหตุการณ์เมือง เพราะในขณะนั้นสถานการณ์ทางการเมืองปรากฏชัดว่า เป็นการต่อสู้ระหว่างผู้ที่ได้อำนาจกับผู้ที่เสียอำนาจในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ที่ผ่านมา ฝ่ายเสียอำนาจก็คือ ขุนนางและเจ้า ฝ่ายได้อำนาจก็คือราษฎรและคณะราษฎร³¹ สมุคปกขาวที่พิมพ์ออกมานี้ได้ก่อความขบขันให้แก่ราษฎรไทยผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการเศรษฐกิจ และชาวต่างประเทศในเมืองไทยเป็นอย่างมาก เพราะเขาเห็นว่า ค่าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์นั้น ไม่ได้เป็นเรื่องของคอมมิวนิสต์เลย³²

แต่ไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงวิจารณ์ ค่าโครงการเศรษฐกิจด้วยพระองค์เองหรือไม่ก็ตาม แต่การที่พระองค์ "อนุญาต" ให้พระบรมราชวินิจฉัยปรากฏในนามของพระองค์ (หรืออย่างน้อยก็ไม่ทรงปฏิเสธว่าพระบรมราชวินิจฉัยดังกล่าว ไม่ใช่ของท่าน) ก็อาจแสดงว่า พระองค์มีความเห็นชอบกับข้อวินิจฉัยเหล่านั้นจริง และพระองค์ก็ทรงเคยมีพระราชกระแสรับสั่งว่า หากจะประกาศโครงการเศรษฐกิจแล้ว ก็ขออย่าให้ประกาศในนามของพระองค์ และจากหลักฐานรายงานของชุกตองอังกฤษว่า มีพระราชประสงค์จะสละราชสมบัติหากมีการรับรองโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์³³ นอกจากนี้ในพระราชบันทึกของพระองค์ที่ทรงเสนอก่อรัฐบาล ก่อนที่จะทรงสละราชสมบัติ พระองค์ก็ได้ทรงขอให้รัฐบาลลงคำในโครงการเศรษฐกิจแบบ โขเจียลลิสต์อย่างแรง ซึ่งทรงหมายถึง ค่าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์นั่นเอง³⁴

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ได้เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน นายปรีดีก็ได้ให้นำเอาวิธีการเศรษฐกิจ ในโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติบางอย่างมาใช้ แม้จะเคยถูกวิจารณ์มาก่อนว่า ใช้ไม่ได้ เช่น การออกสลากกินแบ่ง ภาษีทางอ้อม ธนาคารชาติ และอื่น ๆ อีกมากมาย³⁵ ซึ่งก็ใช้กับประเทศไทยได้อย่างดี

³⁰ ก. หน้า 703.

³¹ ไสว สุทธิพิทักษ์. ล.ก. หน้า 277.

³² ก.

³³ ม.ล.วัลย์วิภา จรุงโรจน์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวพระราชดำริทางการเมือง. หน้า 157.

³⁴ แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก. หน้า 154.

³⁵ ไสว สุทธิพิทักษ์. ก.

บทสรุป

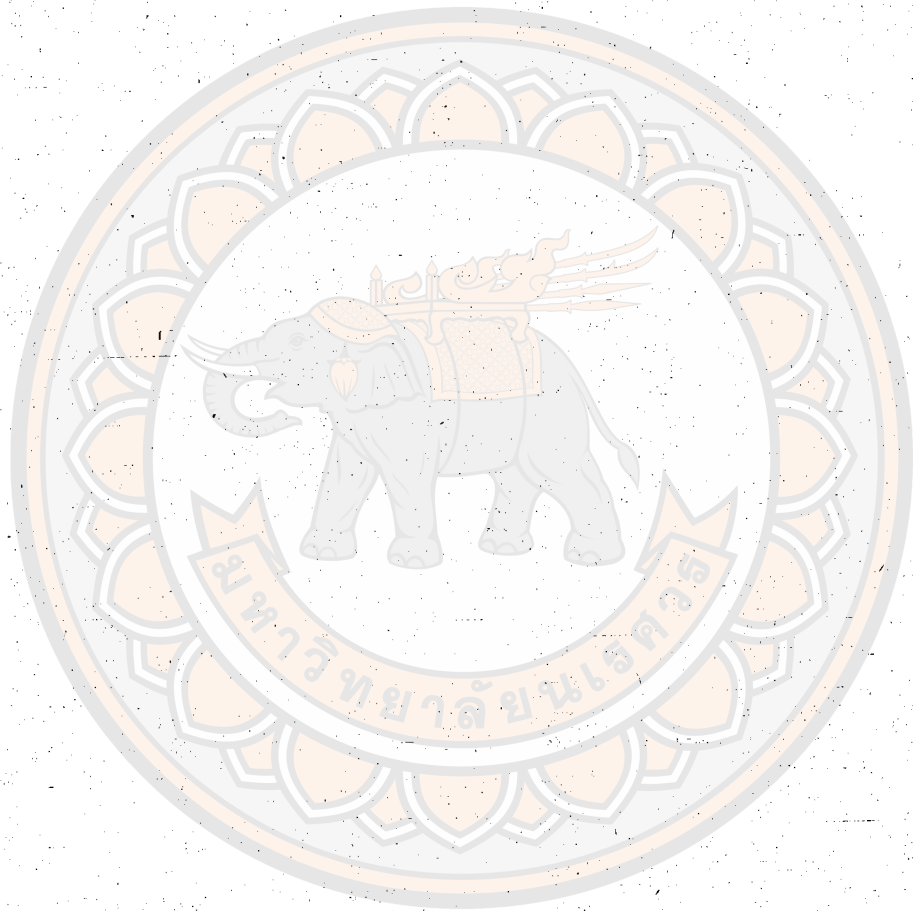
ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในช่วงปี พ.ศ. 2475 ทำให้ประชาชนชาวไทย ภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ต้องได้รับความลำบาก และอดอยากอย่างมาก โดยที่รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราช ภายใต้การปกครองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่สามารถจะปิดเป้าความเดือดร้อนเหล่านี้ให้พ้นไปจากเหล่าราษฎรผู้ยากจนได้ แต่ในหมู่ เจ้า ขุนนาง และเชื้อพระวงศ์กลับไม่เดือดร้อนอะไรมากนัก กลับอยู่กันอย่างสุขสบาย

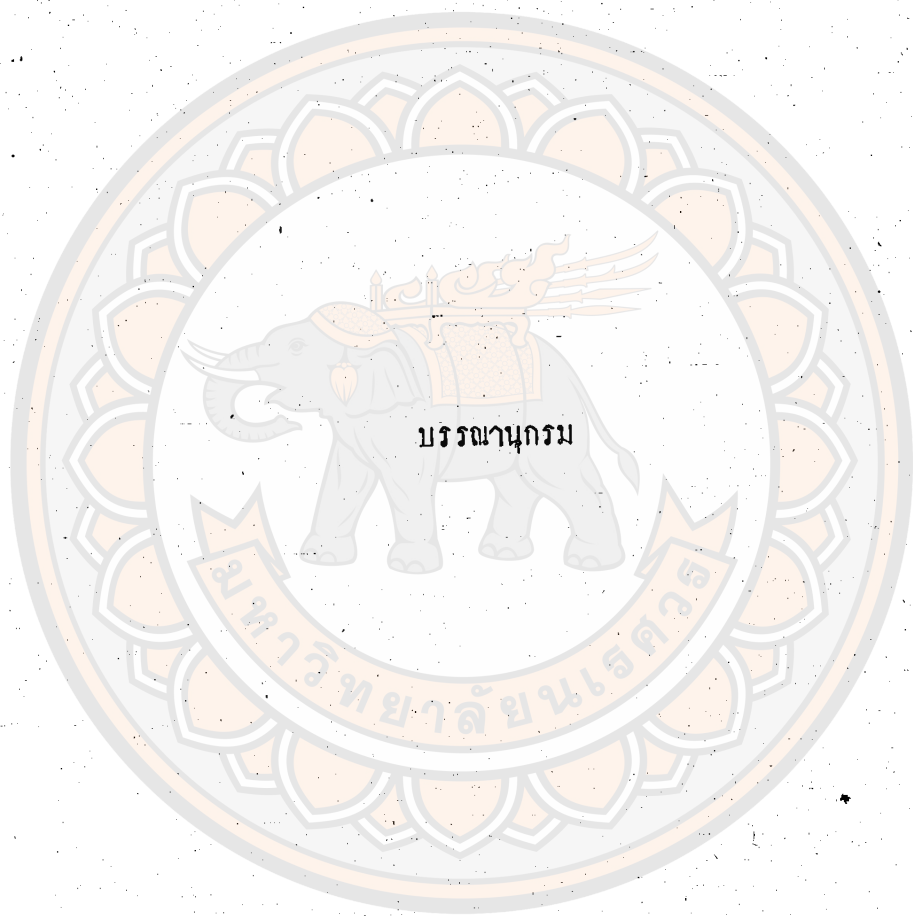
ด้วยเหตุนี้ "คณะราษฎร" ซึ่งเป็นกลุ่มของปัญญาชนกลุ่มหนึ่งที่ได้ไปศึกษาอยู่ที่ประเทศ ฝรั่งเศส และได้พบเห็นความเจริญก้าวหน้าของประเทศในยุโรป ทนไม่ไหวที่เห็นประเทศอันเป็นที่รักของตนล้าหลังกว่าประเทศอื่นนับเป็นสิบ ๆ ปี ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจในขณะ นั้นทำให้พี่น้องร่วมชาติต้องทกระลำบาก โดยที่รัฐบาลไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรได้ ดังนั้น "คณะราษฎร" จึงได้วางอุดมการณ์ร่วมกันในการที่จะปฏิวัติประเทศอันเป็นที่รัก ปฏิรูปไปสู่การ ปกครองที่อารยะประเทศเขาใช้กัน นั่นคือระบอบประชาธิปไตย พร้อมทั้งได้ตั้งใจไว้ว่า หากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จ สิ่งที่จะต้องทำเป็นการด่วนคือ แก้ ปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อปากท้องของพี่น้องร่วมชาติ

วันที่ 24 มิถุนายน 2475 "คณะราษฎร" กระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นผลสำเร็จ และเริ่มวางรากฐานแห่งระบอบประชาธิปไตยโดยทันที แต่สิ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะต้องทำก่อนก็คือ การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ในการนี้นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้รับผิดชอบอัน ปรากฏเรื่องราวของ "คณะราษฎร" ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้วางแผนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งก็ตรงกับความตั้งใจของนายปรีดี พนมยงค์ที่ตั้งใจเรียนวิชาการ เศรษฐศาสตร์ เพื่อมา พัฒนา และประยุกต์ให้เข้ากับประเทศไทย

แล้วแผนการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศก็เสร็จ และนำเอามาพิจารณากัน เพื่อจะได้นำไปใช้ในทันที แต่แล้วเหตุการณ์กลับไม่เป็นเช่นนั้นแผนการเศรษฐกิจ หรือที่ เรียกว่า "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" นี้ กลับถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็น แนวความคิด แบบลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นลัทธิที่น่ารังเกียจในขณะนั้น นายปรีดี พนมยงค์ผู้ร่างเค้าโครง การนี้ขึ้นมา ได้พยายามอธิบายว่า โครงการของเขาไม่ใช่คอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน แต่ ก็ไม่เป็นผล เพราะผู้ที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการกล่าวหาและโจมตี เค้าโครงการเศรษฐกิจ

เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าในขณะนั้น และฉ้อให้เหนือกว่าทุกประการ ดังนั้น นายปรีดี พนมยงค์ จึงต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ แต่ในไม่ช้าเพื่อนฝูงในคณะราษฎรที่ทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลง การปกครองมาด้วยกัน ก็ทำการรัฐประหารยึดอำนาจกลับเข้ามาอยู่ในมือของคณะราษฎรได้อีกครั้ง นายปรีดี พนมยงค์จึงได้เดินทางกลับประเทศไทย และเข้าร่วมคณะรัฐมนตรี พร้อมกับได้พิสูจน์ตัวเองว่า "ไม่ใช่คอมมิวนิสต์"

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

บรรณานุกรม

1. เอกสารชั้นต้น

- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 55/2475 วันที่ 10 มีนาคม 2475.
-----"----- ครั้งที่ 59/2475.
-----"----- ครั้งที่ 1/2476.
-----"----- ครั้งที่ 3/2476.
-----"----- ครั้งที่ 22/2476.
-----"----- ครั้งที่ 24/2476.

2. เอกสารชั้นรอง

- กองบรรณาธิการนิตยสารไทยแลนด์. อادیอุ่มกเบิกประชาธิปไตย รัฐบาลอวาโส
ปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: ฉบับ 6-12 กุมภาพันธ์ 2526.
คาร์ล ชิมเมอร์แมน การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทสยาม. แปลโดย ชิม วีระไวทยะ.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2526.
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลอวาโสปรีดี พนมยงค์.
กรุงเทพฯ: พินิจการพิมพ์ จำกัด 2526.
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช 2519.
ชาร์ล จีค หลักเศรษฐกิจศาสตร์. แปลโดย สหัท กาจจนะพังคะ. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรโสภณ
2494.
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 23 ตุลาคม. กรุงเทพฯ: แผนกสารนิเทศการองค์ การบริหารสโมสรนิสิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523.
ดิเรก ชัยนาม. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา 2509.
เคื่อน นูนาค. ท่านปรีดี รัฐบาลอวาโส. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาการ 2500.
แถมสุข นุ่มนนท์. พินอักษ. กรุงเทพฯ: ก้องเกียรติการพิมพ์ 2522.
ปีเตอร์ ลิเกโก. สัมภาษณ์ปรีดี พนมยงค์. แปลโดย เอี่ยมใจงาม. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาส์น
2521.

- ปรีดี พนมยงค์. ปรากฏการณ์ของอากาศของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด, เอกสาร
ของชาติกับประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นิติเวช 2516.
- "----- แนววิधिพิจารณาทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์
 2519.
- "----- เราจะต่อต้านเผด็จการได้อย่างไร. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์
 2517.
- "----- ชาติคงมีอยู่. กรุงเทพฯ: มงคลการพิมพ์ 2518.
- "----- อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน, ปรากฏา
ในงานชุมนุมนักเรียนไทยที่เมืองบัวติเออร์ (ฝรั่งเศส) เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน
 2518. กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่ทางหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ซี.ซี. 2518.
- "----- ความเป็นอนิจจังของสังคม กรุงเทพฯ: สยามการพิมพ์ 2500.
- "----- ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: (ไม่ปรากฏชื่อโรงพิมพ์)
 2525.
- "----- รัฐบาลอาวโส ปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลรอดของไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
 มิตรสยาม 2524.
- "----- และคนอื่น ๆ . กิ่งศตวรรษประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: โครงการกิ่ง
 ศตวรรษประชาธิปไตย 2525.
- "----- ระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์ จะเหมาะสมแก่เมืองไทยหรือไม่
(คำปราศรัยในที่ประชุมสามัคคีสมาคม-นักเรียนไทยในอังกฤษ สก็อตแลนด์)
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519.
- ประกอบ ไชยประการ. พระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ: (ไม่ปรากฏชื่อโรงพิมพ์และ
 ปีที่พิมพ์).
- ประยูร ภมรมนตรี, พลโท บันทึกการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475. กรุงเทพฯ:
 โรงพิมพ์เฟื่องอักษร 2517.
- ประยูร ภมรมนตรี, พลโท ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. กรุงเทพฯ: บรรณกิจเทรคคิง
 2518.

- ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)
- ปรีชา พงศ์ภมร. ชีวิตและผลงานการต่อสู้ของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน 2518.
- ประทีป นครชัย และเทวี จงคคีกิจ. สัมภาษณ์ท่านปรีดี พนมยงค์เกี่ยวกับปัญหาของประเทศไทย สัมภาษณ์ระหว่างวันที่ 9-13 พฤษภาคม 2517. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ 2517.
- ไมตรี เก่นอุคม. โลกพระศรีอารีย์ ของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กราฟิเคอาร์ท 2516.
- รัฐสภา. รายงานการประชุมรัฐสภา 2475-ปัจจุบัน.
- รังสรรค์ ชนะพันธ์ (บ.ก.) สังคมนับเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519.
- รวบรวมคำแถลงการณ์ต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายทหาร พลเรือน และราษฎรทั่วไป เริ่มตั้งแต่ 12 ตุลาคม 2476. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีกรุง 2476.
- วินา มโนพิโมกษ์ การเมืองการปกครองสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2522.
- ศรีบุรพา เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475. กรุงเทพฯ: บารมีการพิมพ์ 2521.
- สิริ เปรมจิตต์. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโต้แย้ง "เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสวภาค 2516.
- สุพจน์ คานกระดูล. ชีวิตและผลงานของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์ 2514.
- "----- 24 มิถุนายน มหาศรีสวัสดิ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์).
- "----- อนุสรณ์ปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือประวัติศาสตร์การเมือง พิมพ์ที่จิรวรรณอนุสรณ์ 2526.
- ไสว สุทธิพิทักษ์. คร. ปรีดี พนมยงค์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์ 2526.